

”NE ON KUITENKIN TUNTEITA JA NE ON ARVOKKAITA”

Affektit arkistoissa sata vuotta Suomen sisällissodan jälkeen

Petra Virta

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot

Suomen historia

Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

VIRTA, PETRA: ”Ne on kuitenkin tunteita ja ne on arvokkaita”. Affektit arkistoissa sata vuotta Suomen sisällissodan jälkeen.

Pro gradu -tutkielma, 92 s., 1 liites.

Suomen historia

Huhtikuu 2019

Tutkielman aiheena ovat sisällissodan arkistoissa nykypäivänä koetut affektit, eli suppeammin määriteltynä tunteet. Arkistojen affekteja nykypäivän näkökulmasta on tutkittu yleisestikin vähän, joten tämän tyyppiselle tutkimukselle on tarvetta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat sisällissodan arkistojen tunneilmapiirin muodostumiseen nykypäivänä, miten affektit liittyvät arkistoammattilaisen työelämään, sekä miten arkistoammattilainen käsittelee työhönsä liittyviä affekteja. Koska affektit vaikuttavat kognitiivisiin toimintoihin sekä hyvinvointiin, niitä ei voida jättää huomioimatta arkistoissa toimiessa. Tutkimalla arkistojen tunteita, opimme ymmärtämään niiden merkityksen paremmin.

Pääpaino tutkimuksessa on arkistoammattilaisten tunteissa ja kokemuksissa, joita selvitettiin haastattelemalla kuutta arkistoammattilaista sellaisista arkistoista, joissa on paljon sisällissodan aineistoa. Tällaisia arkistoja olivat Kansallisarkisto, Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Suomalaisen Kirjallisuudenseuran arkisto sekä Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkisto. Haastattelut olivat teemahaastatteluita, joita analysoitiin luokittelemalla haastateltavien vastaukset eri teemojen alle. Näiden teemojen perusteella muodostettiin käsityksiä siitä, miten affektit kytkeytyvät nykypäivänä sisällissodan arkistoihin.

Tutkimuksessa selvisi, että yksilön tunnekokemukseen arkistossa voi vaikuttaa hyvin moni tekijä. Nämä tekijät liittyvät ensinnäkin arkistoon ja sen aineistoon, toiseksi henkilöön ja kolmanneksi tilanteeseen, jossa arkisto ja henkilö kohtaavat. Kaikki mahdolliset tekijät eivät muodosta yksittäisen arkiston käyttäjän tunnekokemusta. Eri tekijät on kuitenkin huomioitava mahdollisimman laajasti, jotta saadaan kattava käsitys siitä, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat tunteiden kehittymiseen arkistoissa. Arkistoammattilaisten työelämässä affekteja ei aina kuitenkaan osata huomioida, vaikka niitä töiden ohessa koetaankin. Toisiin työtehtäviin affektit myös liittyvät kiinteästi, esimerkiksi asiakaspalveluun kuuluu oleellisesti tunnetyö. Vaikka affektien käsitteleminen on tärkeää, siihen ei haluta ylempää tulevaa ohjausta, vaan se toteutetaan pikemminkin epävirallisesti esimerkiksi keskustelemalla kollegoiden kanssa.

Asiasanat: affekti, affektiteoria, arkisto, arkistoammattilainen, arkistotiede, emotio, sisällissota, tunne.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuskysymykset ja termit	1
1.2. Affektiteoria arkistokontekstissa ja muu tutkimuskenttä	7
1.3. Teemahaastattelut ja tutkimuseettiset kysymykset.....	11
2. Sisällissota ja sen arkistot	17
2.1. Sisällissodasta nykypäivään	17
2.2. Sisällissodan arkistot	21
3. Affektien muodostuminen	24
3.1. Arkistot ja aineistot	24
3.2. Henkilöt	37
3.3. Tilanne.....	49
4. Affektit arkistoammattilaisen (työ)elämässä	55
4.1. Koettujen tunteiden huomioiminen	55
4.2. Asiakaspalvelun tunnettyö.....	63
4.3. Affektien vaikutus ja käsitteleminen	75
5. Tunteelliset arkistot.....	84
6. Lähdeluettelo	89
7. Liitteet.....	93

1. Johdanto

”[O]len kurkkuani myöten täynnä sisällissotaa. Minulla on suoraan sanottuna hirveä olo. Tunteet ovat pinnalla, vastenmielisyys tunkeutuu kehooni. Olen lukenut teloituksista jo muutamia vuosia, mutta kun nyt luen kylmäverisistä teloituslaukauksista, vatsassa tuntuu ontolta. -- Ymmärrän, että tunteeni ovat väistämättömiä. Kyse ei ollut siitä, JOS tunteet tulevat, vaan siitä KUN ne tulevat.”¹

Näin kuvailee Anna Lindholm kokemuksiaan lukiessaan sisällissodan aineistoa tutkimustaan varten. Vuonna 1918 käyty Suomen sisällissota herättää vielä sata vuotta sodan päätymisen jälkeen vahvoja tunteita nykypäivän suomalaisissa, vaikka heillä ei ole henkilökohtaista kosketusta kyseisiin tapahtumiin. Lindholmin mukaan tunteet kuuluvatkin kiinteäksi osaksi sisällissodan aineistoa lukukokemusta, eikä niitä pysty välttämään, vaikka haluaisikin. Vahvoista tunteista sisällissotaa kohtaan kertoo myös se, että yli 400 suomalaista lähetti kertomuksia sukulaisistaan sisällissodasta Ylen tekemään kyselyyn keväällä 2016. Vastausten perustella tapahtumat ”järkyttävät, puhuttavat tai ainakin mietityttävät yhä monia ihmisiä”.²

1.1. Tutkimuskysymykset ja termit

Koska sisällissodan tapahtumat herättävät edelleen tunteita, on perusteltua tutkia, minkälaisia affekteja, eli suppeasti määriteltynä tunteita, sisällissotaan kytkeytyy nykypäivänä. Viime vuosina sisällissotaan liittyen on tehty monia tieteellisiä tutkimuksia, sukututkimusta sekä taidetta eri tavoin, ja näiden tekijät ovat hakeutuneet arkistoihin etsimään aineistoa omiin töihinsä. Arkistot eivät kuitenkaan ole mitään tyhjiöitä, joissa tunteita ei koeta. Eräs arkistoammattilainen kuvaili arkiston tunneilmapiiriä niin, että vaikka arkiston tutkijasali on hiljainen, ainoastaan kynät heiluvat ja tietokoneita naputellaan, samanaikaisesti siellä on ”ihan valtava tunnekuuhu”.³ Tunteita saakin näyttää arkistoissa, se ei ole kiellettyä.⁴

Arkistoteoreettisissa tutkimuksissa onkin todettu, että arkistoilla on todistusvoiman ja tiedon välityksen lisäksi myös kolmaskin ulottuvuus. Sillä viitataan siihen, että arkistot saavat niiden käyttäjissä aikaan erilaisia tunteita. Tutkimusten mukaan ei ole epäilystäkään,

---

¹ Lindholm 2018, 292.

² Pye 2016, sähköinen lähde.

³ SUHI/A/19/6.

⁴ SUHI/A/19/3.

etteivätkö arkistot nostattaisi tunteita, mikä johtuu esimerkiksi itse aineistosta, henkilökohtaisista kokemuksista sekä kontekstitekijöistä.⁵ Kun arkistoammattilaiset ja arkistojen asiakkaat käyttävät sisällissodan aineistoja, liittyy siihen erilaisia tunnetekijöitä. Tässä tutkimuksessa lähestytäänkin sisällissodan käsittelyn herättämiä tunteita arkistonäkökulmasta ja kysytään, miten affektit kytkeytyvät nykypäivänä sisällissodan arkistoihin.

Pääpaino tutkimuksessa on erityisesti arkistoammattilaisiin liittyvissä tunteissa. Vaikka arkistoammattilaiset eivät tutki sisällissodan aineistoa niin kuin asiakkaat, he eivät ole pelkästään passiivisia aineiston välittäjiä, vaan työskentelevät aktiivisesti sen parissa osana työtehtäviään. Osa arkistoammattilaisista käyttää kyseistä aineistoa lähes samalla tavalla kuin muutkin aineiston käyttäjät tehdessään sisällissotaan liittyviä julkaisuja tai esitelmiä. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Svenska litteratursällskapetin arkistoammattilaiset ovat tehneet yhteistyössä oppimateriaalipaketin *1918. Minä olin siellä. Elämää sodan aikana*, jota tehdessä he etsivät, lukivat ja tutkivat aineistoa osana työtään.

Toisaalta arkistoammattilaiset lukevat aineistoa etsiessään tietoa asiakkaalle tai auttaessaan asiakasta löytämään halutun aineiston. Aineisto vaikuttaa myös välillisesti arkistoammattilaisiin, kun asiakkaat jakavat kokemuksiaan tutkimuksistaan. Koska suuri osa aineistosta on jo talletettu arkistoihin, niitä ei tarvitse enää pääasiassa järjestää, luetteloida tai tehdä muita tyypillisiä arkistotoimenpiteitä. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa kaiken sisällissodan aineiston kohdalla. Muutamassa arkistossa oli vuoden 2018 aikana käynnissä keruita, joiden aikana sisällissota-aiheista aineistoa saatiin lisää arkistoihin. Nämä aktiivisemmat työtehtävät mahdollistavatkin sen, että myös arkistoammattilaiset kokevat tunteita tehdessään työtään sisällissodan aineiston parissa.

Arkistojen affekteja on tärkeä tutkia, koska jokainen arkistoammattilainen ja asiakas on tunteva ihminen, joten affektit näkyvät tälläkin hetkellä arkistojen jokapäiväisessä toiminnassa vähintään epäsuorasti. Tutkimalla arkistojen tunteita, opimme ymmärtämään, miksi arkistoammattilaiset ja asiakkaat toimivat tietyllä tavalla arkistoissa. Tunteisiin ei välttämättä kiinnitetä huomiota tai hyödynnetä työtehtäviä tehdessä, mutta niillä on vähintään taustavaikuttajan merkitys siinä, miten me kommunikoimme ja teemme asioita.

---

⁵ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 53; Lemay & Klein 2012–2013, 91.

Tunteet vaikuttavat ensinnäkin ajatteluamme ja kognitiiviseen toimintaamme, kuten siihen, miten me teemme tulkintoja ja päätöksiä, sekä arvioimme ja päätelemme asioita. Kun arkistoammattilaisen toimintaan vaikuttavat järjen lisäksi myös tunteet, niiden huomioon ottaminen tulee tarpeelliseksi arkistoammattilaisten työssä.⁶ Vaikka arkistoammattilainen pyrkisikin objektiivisuuteen, affektit voivat toimia tiedostamattomasti taustalla. Jollei niihin kiinnitä huomiota ja ymmärrä, mistä ne johtuvat ja miten ne toimivat, ne saattavat huomaamatta vaikuttaa työhön, kuten siihen miten arkistoammattilainen käsittelee ja järjestelee aineistoa tai auttaa asiakasta.

Toiseksi tunteilla on vaikutusta myös arkistoissa olevien ihmisten hyvinvointiin.⁷ Sisällissodan aineistot sisältävät kuvauksia, jotka saattavat olla hyvin järkyttäviä ja jäädä vaivaamaan ja mietityttämään hetkeksi. Asiakaspalvelun kautta arkistoammattilaiset kohtaavat myös asiakkaidensa kokemuksia, joten jos he syventyvät aineistoon enemmän ja järkyttyvät siitä, saattavat nämä tuntemukset vaikuttaa epäsuorasti myös arkistoammattilaiseen.

Arkistoammattilainen itse ei välttämättä havaitse, että tunteilla on kauaskantoisempia vaikutuksia, jos ne eivät esimerkiksi nouse uniin tai niillä ei nähdä olevan seurauksia omaan hyvinvointiin, mutta se ei tarkoita, etteikö ne voisi jäädä vaikuttamaan taustalle, jos koettuja tunteita ei käsittele. Toisaalta ei vaikutusten tarvitse olla kauaskantoisia, jotta tunteilla olisi merkitystä arkistoammattilaisen työssä. Tunteet ovat osa myös asiakaspalvelutilannetta, joka tapahtuu tässä ja nyt. Jos asiakas ei löydäkään etsimäänsä tietoa, tunnetekijät tulee ottaa huomioon, kun arkistoammattilainen kohtaa pettyneen asiakkaan.

Nämä edellä mainitut kohteet, joihin affektit vaikuttavat, eli miten arkistoammattilaiset ajattelevat, voivat sekä palvelevat asiakkaitaan, ovat hyvin yleisluonteisia toteamuksia affektien vaikutuksista. Ne kuitenkin osoittavat, että tunteet ovat merkityksellisiä myös arkistotyössä, koska ajattelu, hyvinvointi sekä kommunikaatio liittyvät siihen kiinteästi. Tästä tutkimuksesta rajautui pois tarkempi tarkastelu siihen, minkälaisia konkreettisia vaikutuksia affekteilla on erityisesti arkistoammattilaisiin, heidän tekemäänsä työhön sekä arkistoihin, vaan se vaatisi lisää tutkimusta aiheesta. Tutkimus perustuukin oletukseen siitä, että tunteilla on merkitystä myös arkistotyössä, koska ne ottavat osaa perustavanlaatuisiin tehtäviin, jotka liittyvät myös arkistossa tehtävään työhön.

---

⁶ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 54, 60; Eysenck 2012, 396.

⁷ Winn 2015, sähköinen lähde.

Arkistoissa tunnistetaan tunteiden merkitys, ja tämän tutkimuksen nimi *Ne on kuitenkin tunteita ja ne on arvokkaita* on erään arkistoammattilaisen toteamus tunteista arkistoissa. Hänen mukaansa tunteet ovat osa inhimillistä kokemusta, joten ne ovat merkityksellisiä.⁸ Tämän takia niitä pitäisikin tutkia tarkemmin. Arkistojen affekteja nykypäivänä ei ole kuitenkaan tutkittu kovin paljon. Suomessa tämänkaltaista tutkimusta ei ole oikeastaan tehty ja kansainvälisestikin tutkimus on hyvin vähäistä. Tämänkaltaiselle tutkimukselle on siis selkeästi tarvetta.

Tässä tutkimuksessa arkistojen affekteja lähestytään sisällissodan aineistojen käyttäjien näkökulmasta. Sisällissota valikoitui käsiteltäväksi tapahtumajaksoksi, koska se on ollut yksi keskeisistä tapahtumista Suomen historiassa viimeisen reilun sadan vuoden aikana. Tapahtuma on kaikille tuttu, ja se on koskettanut suomalaisia aina vuodesta 1918 lähtien. Sisällissotaan liittyvät affektit ovat myös tarpeeksi vahvoja, jotta ne ylipäättään tulevat huomioiduksi ja niitä voidaan tutkia.

Toki arkistoissa on muutakin aineistoa, jotka herättävät vahvoja tunnekokemuksia ja liittyvät keskeisiin Suomen historian tapahtumiin. Näkökulman valikoitumiseen vaikutti kuitenkin sisällissodan muistovuoden viettäminen tutkimuksen tekoaikana. Se mahdollisti ihan eri tavalla tutkimuksen tekemisen, koska sisällissota oli niin näkyvästi esillä koko Suomessa. Jos tämä tutkimus olisi tehty esimerkiksi vuoden 2017 aikana, kun juhliittiin Suomen satavuotista taivalta, aihetta olisi kannattanut lähteä tutkimaan talvi- ja jatkosotaan liittyvien aineistojen käyttäjien näkökulmasta, koska silloin viime sodat olivat näkyvästi esillä. Tutkimusta ei tehdä eristyksissä muusta maailmasta, joten ympäristön antamat mahdollisuudet ja vaikutukset tulee ottaa huomioon. Lisäksi tarkastelu rajautui sisällissodan aineistoon, koska kaikkiin arkistoissa koettuihin affekteihin tutustuminen olisi liian iso tutkimuksenaihe pro gradu -työhön.

Toisessa luvussa esitellään sisällissodan taustaa nykypäiviin asti ja arkistoja, joissa on sisällissodan aineistoa. Affektien kytkeytymistä sisällissodan arkistoihin tarkastellaan kolmannessa luvussa tutkimalla, mitkä tekijät vaikuttavat sisällissodan arkistojen tunneilma-
piirin muodostumiseen nykypäivänä. Kysymystä lähestytään tarkastelemalla ensin arkis-

---

⁸ SUHI/A/19/2.

toja ja niiden asiakirjoja, toiseksi henkilöihin liittyviä asioita ja kolmanneksi tilannetekijöitä. Neljännessä luvussa pohditaan, miten affektit liittyvät arkistoammattilaisen (työ)elämään. Työ-sana on sulkeissa, koska joissain tapauksissa töissä koetut tunteet vaikuttavat myös vapaa-ajalla. Samalla se rajaa pois arkistoammattilaisen vapaa-aikanaan kokemat tunteet, jotka eivät johdu työhön liittyvistä tekijöistä. Lisäksi luvussa käsitellään, miten arkistoammattilainen käsittelee työhönsä liittyviä affekteja.

Sisällissodalla on monta nimeä, esimerkiksi kansalaissota, vapaussota, punakapina sekä luokkasota. On selvää, että käytetyn nimen valinta pitää jo itsessään sisällä vahvoja tunnelatauksia. Tässä tutkimuksessa käytetään termiä sisällissota, joka on suhteellisen neutraali, eikä asettaudu sodan kummankaan osapuolen puolelle. Esimerkiksi punakapinasta puhuttaessa tilannetta tarkasteltaisiin punaisten näkökulmasta, ja vapaussota korostaisi valkoisten näkökantaa.

Neutraalein vaihtoehto olisi ollut käyttää termiä vuoden 1918 sota tai tapahtumat, mutta näissä termeissä kadotetaan ajatus siitä, että ”veli taisteli veljeään vastaan”. Koska tutkimuksen painopiste on affekteissa ja niiden kokemisessa, myös käytetyssä termissä tulee näkyä, mihin koetut tunteet liittyvät, eikä ”vuoden 1918 sota” avaa tätä. Sisällissota-termistä näkee suoraan, että kyse on sodasta, jossa taisteltiin valtiiovallasta Suomessa. Suomalaiset aloittivat ja kävivät sotaa sekä ratkaisivat lopputulokset, ja sodan jälkeen entiset punaiset ja valkoiset asuivat yhteisessä uudessa Suomessa.⁹

Sisällissodan arkistolla tarkoitetaan arkistoja organisaatioyksikköinä niiltä osin kuin niissä on sisällissodan aineistoa.¹⁰ Tällaisia sisällissodan arkistoja ovat esimerkiksi Kansallisarkisto, Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto sekä Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkisto. Termillä ei viitata siihen, että kyseiset arkistot olisivat keskittyneet ainoastaan sisällissodan aineistoon, vaan se on yleistermi, jolla kuvataan kaikkia näitä arkistoja, joissa on sisällissodan aineistoa. *Sisällissodan aineistolla ja asiakirjoilla* tarkoitetaan materiaalia, jossa käsitellään jollain tavalla sisällissotaa.

---

⁹ Haapala 2009, 10.

¹⁰ Sanalla ”arkisto” on kolme merkitystä, ja se voi tarkoittaa 1) arkistohuonetta, 2) arkistoja säilyttävää organisaatioyksikköä tai laitosta, tai 3) asiakirjojen kokonaisuutta, joka on syntynyt arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena. Sisällissodan arkisto viittaa toisen määritelmän mukaiseen arkistoon. Henttonen 2015, 26.

Tutkimuksessa esiintyy kahdenlaisia ihmisryhmiä: arkistoammattilaisia ja asiakkaita. *Arkistoammattilaisilla*, jotka ovat tämän tutkimuksen ensisijainen tutkimuskohde, tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka työskentelevät päätoimisesti arkistoissa. Termi kattaa kaikki eri nimikkeiset henkilöt, kuten arkistonhoitajat ja arkistotutkijat, jotka työskentelevät arkistoissa. Nimikekirjo on alalla runsas, eivätkä kaikki kohderyhmään kuuluvat ole arkistonhoitajia, minkä takia tutkimuksessa käytetään heistä yleisnimeä.

Tutkimuksen toissijaisena kohderyhmänä ovat *asiakkaat*. He ovat henkilöitä, jotka eivät työskentele arkistoissa, mutta käyttävät niitä jostain muusta syystä. Asiakkaiksi lasketaan esimerkiksi tutkijat, sukututkijat, taiteilijat ja toimittajat. Tutkimus ei kohdistu varsinaisesti asiakkaisiin, mutta koska he käyttävät sisällissodan aineistoa arkistossa, he vaikuttavat arkistossa syntyvään tunneilmapiiriin, ja heidän tunteensa vaikuttavat asiakaspalvelun kautta epäsuorasti arkistoammattilaisiin. Asiakaspalvelussa arkistoammattilaiset kohtaavat asiakkaiden tunteita, joten on ymmärrettävä esimerkiksi, mistä asiakkaiden tunteet kumpuavat ja miten he tuntevat. Tämän takia myös asiakkaiden kokemukset ovat esillä läpi tutkimuksen, etenkin kolmannessa luvussa.

Vaikka tutkimuksessa käsitellään myös asiakkaiden tunnekokemuksia, heitä ei ole tutkimukseen erikseen haastateltu, vaan asiakkaisiin kohdistuvat näkemykset perustuvat arkistoammattilaisten mielipiteisiin. Koska tutkimuksessa tarkastellaan arkistoammattilaisten näkemyksiä arkistojen affekteista, olen halunnut nimenomaan tietää, miten he tulkitsevat asiakkaiden kokemuksia, enkä selvittää, minkälaiset kokemukset ovat asiakkaiden itsensä mielestä. Arkistojen *käyttäjillä* tarkoitetaan sekä arkistoammattilaisia että asiakkaita. *Tunneilmapiirillä* tarkoitetaan arkistoammattilaisten ja asiakkaiden yhdessä luomaa tunnetilaa, joka arkistossa vallitsee.

Tutkimuksen paikallinen rajausta kattaa koko Suomen, koska vaikka tutkimuksessa esillä olevat sisällissodan arkistot sijaitsevat fyysisesti Helsingissä, arkistoissa on asiakirjoja eri puolelta Suomea. Ajallisesti tutkimus rajautuu nykypäivään, vaikka asiakirjoja on tehty ja arkistoitu aina vuodesta 1918 lähtien, koska tutkimuksen fokuksessa ovat sisällissotaan liittyvät tunteet, jotka koetaan nykyhetkessä, eivät sisällissodan aikana koetut tunteet. *Nykyhetkellä* tarkoitetaan kapeasti määriteltynä vuotta 2018, jolloin tutkimuksen alkuperäisaineisto kerättiin. Laveammin määriteltynä nykypäivä tarkoittaa ajankohtaa noin sata

vuotta sisällissodan tapahtumien jälkeen, koska tunteiden kokeminen ei rajaudu pelkääseen haastatteluhetkeen, vaan niiden kehittymiseen vaikuttavat tekijät paljon laajemmalla ajanjaksolta.

1.2. Affektiteoria arkistokontekstissa ja muu tutkimuskenttä

Keskeisin käsite tässä tutkimuksessa on *affekti* (eng. *affect*). Tunne-elämään liittyvien keskeisten käsitteiden määrittelyminen on kuitenkin haastavaa, eikä niiden määrittelyissä ole päästy yksimielisyyteen. Affekti määritellään yleensä ja tässä tutkimuksessa tunnetilan yläkäsitteenä, joka pitää sisällään sekä emootiot ja tunteet, jotka yleensä erotetaan toisistaan. Emootioiden (engl. *emotion*) nähdään olevan automaattisia ja biologisesti määräytyneitä tunnereaktioita, jotka ovat joko kokonaan tiedostamattomia tai esitietoisia. Ajallisesti ne sijoittuvat tunneprosessin alkupäähän, eli ne ilmenevät pian tietyn tapahtuman jälkeen. Tunteilla (eng. *feeling*) tarkoitetaan tunneprosessin myöhempää vaihetta, joka koetaan tietoisena tunnekokemuksena. Ihmisen perustunteita ovat viha, pelko, inho, yllättyneisyys, ilo ja suru.¹¹

Vaikka affektilla, emootioilla ja tunteella on määritelmällisiä eroja, niitä käytetään tässä tutkimuksessa toistensa synonyymeina. Toisin sanoen, kun tutkimuksessa puhutaan affektista, emootiosta tai tunteesta, tarkoitetaan edellä kuvattua kombinaatiota, joka kattaa eri tietoisuuden asteet. Käsitteille annettuja eri määritelmiä ei ole tarpeen noudattaa orjalisesti, koska kyse ei ole esimerkiksi psykologian tutkimuksesta. Affekti määritelläänkin löyhästi, jotta saadaan mahdollisimman monipuolinen kuva arkistojen tunneilmapiiristä. Lisäksi arkistoihin kuuluvat sekä tietoiset että tiedostamattomat tunteet, joten emootio tai tunne sanojen valinnat olisivat rajanneet osan tuntemuksista pois. Koskettavia muistelmia lukiessa ilmennyt suru saatetaan tiedostaa esimerkiksi kyynelien muodossa. Kokemus saattaa myös jäädä vaikuttamaan alakuloisuutena loppupäivän ajaksi ilman että tiedostaa, mistä se johtuu.

Lisäksi tämä johtuu siitä, että asiantuntijakirjallisuudessakin emootion ja tunteen käsitteitä käytetään helposti rinnakkain tai täysin synonyymeina. Myös affektia ja emootiota käytetään toistensa vastineina. Suomenkielessä ei myöskään ole suoranaista vastinetta

---

¹¹ Kokkonen 2010, 14; Mas & Gagnon 2010–2011, 58–59.

emootiolle, vaan sille annetaan sivistyssanakirjoissa sama määritelmä kuin tunne-salle.¹² Ensisijaisena terminä käytän kuitenkin affektia, koska se yläkäsitteenä kattaa sekä itsensä, emootiot että tunteet.

Affekteja voidaan tarkastella affektiteorian näkökulmasta. Affektiteoriaa alettiin hyödyntää humanistisissa ja sosiaalisissa tieteissä erityisesti 1990-luvulta lähtien. Tästä puhutaan usein affektiivisena käänteenä, eikä se pelkästään tee affekteista päteviä tutkimuskohteita, vaan avaa uuden väylän kulttuuriseen kritiikkiin. Marika Cifor, joka on pohtinut affektiteoriaa arkistojen kontekstissa, nostaa esiin muutaman asian, jotka affektiteoriassa ovat varmoja. Ensinnäkään ei ole yhteistä mielipidettä siitä, mikä affekti on, kuten edellä ilmeni. Toiseksi affektit ovat keskeisiä ihmissuhteille, kuten myös itselle ja toisille henkilöille, ja vaikuttavat yhteenkuuluvuuden tunteeseemme. Kolmanneksi affektit ovat keskeinen osa jokapäiväistä elämäämme. Ne ovat keskeisiä tekijöitä siinä, miten yksilöt antavat tai kieltävät antamasta esimerkiksi tietoja, muodostavat sosiaalisia suhteita, eroavat identiteeteiltään, luovat merkityksiä sekä muodostavat subjektiivisuutensa. Neljänneksi teoria avaa mahdollisuuksia laajentaa tutkimuksia päättelyn, kognitioiden ja kielen yli.¹³

Suomessa affekteja on historian tutkimuksessa lähestytty hyödyntäen tunnehistoriaa, joka kehittyi omaksi tutkimusalaksi 1980-luvulla. Ennen tätä tunteita oli käsitelty muun muassa Pentti Renvall jo vuonna 1949 tutkiessaan 1500-luvun ihmisiä. Tunteet asettavat omat haasteensa myös historian tutkimuksessa, koska lähdeaineistoissa subjektiivisia tunteita ei ole usein helppo havaita, ja nyt saatuja psykologian tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata menneisyyden ihmiseen. Lisäksi menneisyydessä käytetyt tunnesanat eivät välttämättä suoraan vastaa nykyisiä.¹⁴ Tunnehistoriallisia tutkimuksia, joiden tutkimuskohteena on menneisyyden ihmisten tunne-elämä, ei kuitenkaan voi hyödyntää tässä tutkimuksessa. Mielenkiinto kohdistuu tutkimuksessani nykypäivänä koettuihin tunteisiin, jotka ainoastaan liittyvät menneisyyden tapahtumaan, ei itse menneisyyden ihmisten tunnekokemuksiin.

Affektit ovat alkaneet viime vuosina näkyä myös arkistoteoreettisessa keskustelussa, tai näin ainakin maailmalla, Suomessa ei vielä niinkään. Affektit ovat olleet kuitenkin aina

---

¹² Kokkonen 2010, 16.

¹³ Cifor 2016, 10; Tieteen termipankki: affekti, sähköinen lähde.

¹⁴ Kietäväinen-Sirén 2015, 12, 15.

läsnä taustatekijöinä arkistotieteessä sekä ammatinharjoituksessa, mutta niihin ei ole kiinnitetty huomiota. Siirtyminen taustalla olevasta ilmiöstä sellaiseksi, että nimenomaan siihen kiinnitetään huomiota, avaa mahdollisuuden tutkia ja analysoida affekteja. Arkistotutkimukseen affektinäkökulma tuo työkaluja, joilla pystytään kriittisemmin ymmärtämään ja haastamaan arkistollisia toimintoja sekä huolenaiheita, sekä auttaa tekemään merkittäviä uudistuksia arkistoteoriaan, -käytäntöön sekä -ammattiin. Esimerkiksi affektiarvon huomioon ottaminen arvonmäärittämisessä auttaa arkistoja säilyttämään kokonaisvaltaisemmin erityyppisiä aineistoja.¹⁵

Aikaisemmin affektit ovat jääneet marginaaliin, jolloin ei ollut otettu huomioon sitä, että tiettyinä aikoina affekteilla on ollut suuri merkitys. Huomiomatta on jäänyt myös se, miten affektit vaikuttavat arkistoammattilaisten ja asiakkaiden toimintaan ja suhteisiin, ja sitä kautta siihen, miten he elävät elämänsä, luovat yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä tuottavat tietoa. Arkistoteoreetikkojen lisäksi myös tutkijat, jotka käyttävät arkistoja, ovat kirjoittaneet arkistojen affekteista.¹⁶ Affektia on tarkasteltu arkistotieteessä etenkin ihmisoikeuksien sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmasta.

Keskeisenä lähteenä tutkimukseni kannalta koskien affektien ilmenemistä arkistoissa on Sabine Masin ja Louise Gagnon-Arguinin vuonna 2010 julkaisema artikkeli *Considérations sur la dimension émotive des documents d'archives dans la pratique archivistique: la perception des archivistes*.¹⁷ Artikkelissa he esittelevät arkistoammattilaisille tehdyn kyselytutkimuksen tuloksia siitä, minkälaisia tunteita arkistoissa koetaan ja minkälainen vaikutus niillä on arkistoammattilaisten työhön. Viittaa kyseiseen tutkimukseen ja sen tuloksiin myöhemmin kyselytutkimuksena.

Toinen keskeinen artikkeli on Yvon Lemayn ja Anne Kleinin 2012–2013 julkaisema *Les archives et l'émotion: un atelier d'exploration et d'échanges*.¹⁸ Artikkelissa esitellään Quebecissa järjestettyä työpajaa, jossa joukko arkistoammattilaisia pohti yhdessä, minkälaisia tunteita asiakirjat herättävät ja mistä ne johtuvat käyttäen esimerkkeinä muutamia McGillin yliopiston arkiston asiakirjoja. Olen hyödyntänyt näitä molempia artikkeleita

---

¹⁵ Cifor 2016, 7, 9, 11–12.

¹⁶ Cifor 2016, 10–12.

¹⁷ Eng. *Considerations on the emotional dimension of archival documents in archival practice: the perception of archivists*.

¹⁸ Eng. *Archives and emotion: an exploration and exchange workshop*.

selvittääkseni, mitkä tekijät vaikuttavat affektien kehittymiseen arkistoissa sekä miten tunteet näkyvät arkistoammattilaisen työssä.

Myös viime vuosina affektit ovat olleet esillä arkistoteoreettisessa keskustelussa. Arkistotieteellisessä julkaisussa *Archival Sciencessa* ilmestyi maaliskuussa 2016 Marika Ciforin sekä Anne. J. Gillilandin toimittama erikoisnumero, joka käsitteli arkistoja ja niiden affekteja. Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty Ciforin johdantoartikkelia *Affecting relations: introducing affect theory to archival discourse*, jossa esitellään affektiteorian hyödyntämistä arkistokontekstissa, esitellessäni affektiteoriaa suhteessa arkistoihin.

Sisällissotaa on Suomessa tutkittu paljon, mutta suoranaista nykypäivään liittyvää affektiteoreettista tutkimusta siitä ei ole, vaikkakin tunnehistoriallista tutkimusta sisällissodasta löytyykin. Nykypäivänä koetuista sisällissotaan liittyvistä tunteista saa kuitenkin käsityksen selvittämällä, mitä suomalaiset ajattelevat sisällissodasta nykypäivänä, mitä avaavat Sirkka Ahosen vuonna 1998 ilmestynyt teos *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa* ja Pilvi Torstin vuonna 2012 ilmestynyt *Suomalaiset ja historia* tutkimus. Teoksissa selvitetään, minkälaisia historiakäsityksiä nykypäivänä elävillä suomalaisilla on koskien tiettyjä Suomen historian tapahtumia.

Sisällissodan kirjallisuudesta nostan esiin Seppo Hentilän vuonna 2018 julkaiseman *Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka* teoksen, jossa esitellään, minkälaisia vaikutuksia sisällissodalla on ollut näihin päiviin saakka. Anna Lindholm kuvailee omia tunteuksiaan tutkimusprosessinsa ajalta alun perin vuonna 2015 ilmestyneessä teoksessa *Ines 1918. Viisi naista sisällissodassa*. Lindholm kuvailee sitä mielenmaisemaa, mikä sisällissodan aineistoja käyttäessä ilmenee, ja teos on hyödyllinen, vaikka kyseessä onkin tutkija eikä arkistoammattilainen. Olen hyödyntänyt näitä teoksia, jotta olen saanut tuotua sisällissodan näkökulman osaksi arkistojen affektitutkimusta.

Sisällissodasta ei ole juuri tehty tutkimusta myöskään suoraan arkistonäkökulmasta. Andreas McKeough käsittelee vuonna 2017 ilmestyneessä väitöskirjassaan *Kirjoittaen kerrottu sota. Tutkimus vuoden 1918 sodan kerronnallisesta käsittelystä omaelämäkerrallisissa teksteissä*, miten aikalaiset ovat kirjoittaneet ja kokeneet sodan. Tämän lisäksi hän tarkastelee siinä sisällissodan arkistoja, sekä sotaan liittyvien aineistojen arkistoinnin his-

toriaa ja niiden ideologisia piirteitä. Olen hyödyntänyt teosta arkistojen ja niiden aineistojen esittelyssä, sekä hakenut ymmärrystä siitä, minkälaisia tunteita sisältäviä aineistoja esimerkiksi sisällissodan muistelmat ovat.

1.3. Teemahaastattelut ja tutkimuseettiset kysymykset

Affekteja tutkittaessa nousee esiin kysymys, miten niitä pystyy tutkimaan. Koska tutkimuksen näkökulma on nykypäivänä arkistoissa koetuissa affekteissa, on mahdollista selvittää kokemuksia suoraan affektien kokijoilta. Tutkimuksen metodiksi valikoituikin haastattelut, koska niiden avulla pystyy hyödyntämään suoraan tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä, eikä tarvitse tukeutua toisen käden tietoon.

Koska affektit ovat hyvin subjektiivinen ja henkilökohtainen aihe, asettaa se omat haasteensa haastattelujen tekemiselle. Tämän takia huolenaiheenani oli, että saisinko ketään haastateltavaksi jakamaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Huoli oli kuitenkin turha ja sain haastattelut sovittua helposti. Haastateltavat olivat kiinnostuneita aiheesta, eivätkä he olleet aikaisemmin välttämättä ajatelleet arkistoa ja kyseistä aineistoa tästä näkökulmasta.

Tutkimukseen haastateltiin kuutta arkistoammattilaista viidestä sisällissodan arkistosta. Haastateltavina oli sekä miehiä että naisia. He kaikki olivat olleet arkistoalan ammattilaisia jo vähintään useamman vuoden.¹⁹ Haastateltavien valitsemiseen vaikutti se, että nämä henkilöt ovat tai ovat olleet tekemisissä työnsä johdosta sisällissodan arkistojen sekä asiakirjojen kanssa. He ovat mahdollisesti kohdanneet ja joutuneet pohtimaan suoraan tai epäsuoraan affekteja ja niiden suhdetta arkistoihin. Vaikka tutkimuksessa käsitellään myös asiakkaiden tunnekokemuksia, heitä ei ole erikseen haastateltu, vaan näkemykset perustuvat arkistoammattilaisten mielikuviin heistä.

Kuusi haastateltavaa on pieni otos, varsinkin kun haastateltava aihe on hyvin subjektiivinen. Tämä aiheuttaa omia haasteita, koska haastateltavat pystyvät kertomaan parhaiten ainoastaan omista kokemuksistaan ja toisen käden tietona kollegoidensa ja asiakkaidensa kokemuksista. Jos haastateltavana olisivat olleet kuusi muuta ihmistä, tutkimuksesta olisi voisi muodostua toisenlainen. Haastateltavia ei kuitenkaan voinut olla juurikaan enempää työn laajuuden takia.

---

¹⁹ SUHI/A/19/1–6.

Koska haastatteluita on kuusi, ei se anna mahdollisuutta vielä kovinkaan suuriin yleistyksiin. Tämä tutkimus on kuitenkin johdatus aiheeseen, jota voi myöhemmin syventää laajemmalla haastateltavakunnalla. Haastatteluilla pääsi tarkastelemaan aihetta syvemmin kuin esimerkiksi kyselytutkimuksella, jolla olisin saavuttanut enemmän vastaajia. Näkökulma on kuitenkin rajattu sisällissodan aineistoa käyttäviin arkistoammattilaisiin, joten kovin paljon enemmän vastaajia ei välttämättä olisi edes tullut. Joka tapauksessa kyseessä oli pintaraapaisu lähes tutkimattomaan aiheeseen ja nämä eri tekijät huomioon ottaen kuusi haastattelua oli sopiva määrä tähän tutkimukseen.

Haastattelut toteutettiin keväällä 2018. Ajankohta osui siis keskelle sisällissodan sadan vuoden muistovuotta. Haastattelujen sisältö olisi varmasti ollut ainakin osittain erilainen, jos haastattelut olisi tehty jo pari vuotta ennen muistovuotta tai sen jälkeen. Sisältö olisi todennäköisesti ollut erilainen myös silloin, jos haastattelut olisi tehty vuoden 2018 lopulla, kun muistovuosi oli loppuillaan ja haastateltavilla olisi ollut reilun puolen vuoden ajalta enemmän kerrottavaa aiheesta.

Halusin kuitenkin tehdä haastattelut vuoden 2018 alussa, koska silloin oli kirjaimellisesti tasan sata vuotta sisällissodan tapahtumista. Loppuvuodesta innostus ja kiinnostus olisi voinut jo huventua, ja halusin tehdä haastattelut, kun sisällissota oli vielä arkistoissa merkittävästi esillä. Haastatteluja olisi voinut mahdollisesti tehdä useamman kerran yhtä haastateltavaa kohti, ja palata heidän kokemuksiinsa esimerkiksi vuoden 2018 lopulla, mutta näin laaja haastattelututkimus ei ollut mahdollinen, joten tämä perustuu pelkästään kevään 2018 haastatteluihin.

Koska tutkielman aiheena ovat yksilöiden kokemat tunteet, jotka saatetaan kokea hyvin henkilökohtaisina, analyysivaiheessa pitää ottaa huomioon mahdollisuus, että haastateltavat eivät kerro haastattelutilanteessa kaikkea aiheeseen liittyvää. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että he eivät halua näyttää tiettyä puolta itsestään, tai kertoa tarkemmin jostain henkilökohtaisesta asiasta, vaikka ovatkin suostuneet haastateltaviksi. Kukaan haastateltavistani ei vaikuttanut kuitenkaan siltä, että olisi ainakaan tietoisesti jättänyt jotain kertomatta. Haastateltavat vastasivat kysymyksiini luontevasti ja vaikuttivat aidosti kiinnostuneilta aiheesta, eikä keskusteluissa ilmennyt esimerkiksi liian pitkiä taukoja tai yhtäkisiä lauseen katkaisuja, jotka olisivat voineet viitata kertomattomuuteen. Toisaalta

vaikka tietoisesti asioita ei peiteltäisikään, sitä voidaan tehdä tiedostamatta. Tutkijana tämän pystyy hyväksymään tiedostamalla asian ja käyttämällä alkuperäisaineistoon tavanomaisia lähdekritiikin työkaluja.

Yksi keino saada haastateltavat puhumaan vapaammin, on jättää nimeämättä haastateltavat, minkä seurauksena haastateltavaa ei tunnista yhtä helposti tutkimuksesta. Tässä tutkimuksessa haastateltavat esiintyvätkin ilman nimeä, koska nimien käyttäminen ei tuo sellaista lisäarvoa tutkimukselle, että niiden käyttäminen olisi kannattavaa, jos sen takia haastateltavat jättäisivät jotain kertomatta. Kaikkien mielestä tunteet ja niistä puhuminen eivät ole niin arkaluonteinen asia, mutta päädyin tähän ratkaisuun, jotta käytäntö on kaikille haastateltaville sama.

Methodisen ongelman aiheuttavat myös tiedostamattomat tunteet. Kuten affektin määrittelyn kohdalla ilmeni, osa affekteista on tiedostamattomia. Näiden saavuttaminen ja selvittäminen haastattelemalla on haastavaa, ellei jopa mahdotonta, jos ne eivät ole edes haastateltavalle itselleen tietoisia. Yksi tapa voisi olla useamman syvähaastattelun tekeminen, pidempiaikaisempi havainnointi, tai erilaisten työkalujen etsiminen psykologian piiristä. Tämä tutkimus rajoittui kuitenkin pelkästään arkistoammattilaisten pintapuolisempaan haastatteluun, jolloin tiedostamattomat tunteet välttämättä nousseet niin selvästi esiin.

Haastattelut kestivät noin tunnin jokainen ja haastattelutilanteessa olimme kahdestaan haastateltavan kanssa. Haastattelut toteutettiin arkistossa, joissa haastateltava oli töissä. Haastattelumuodoksi valikoitui teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu. Siinä aihepiirit eli teema-alueet ovat etukäteen määrätty, mutta niillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä, kuten strukturoidussa haastattelussa, eikä valmiita kysymyksiä ole. Haastateltavan kanssa käydään kaikki teemat läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat riippuen haastateltavasta.²⁰

Teemahaastattelu valikoitui haastattelutavaksi, koska strukturoidussa haastattelussa haastateltavista ei olisi saanut esiin sitä kaikkea, mitä keskustelun avulla oli mahdollista saada. Lomaketyyppiset kyselyt olisivat olleet myös mahdollisia, ellei näkökulmaa olisi sidottu

---

²⁰ Eskola & Vastamäki 2010, 28–29.

sisällissotaan, vaan yleisesti arkistojen affekteihin, jolloin arkistoammattilaisia olisi voinut vastata useammasta arkistosta. Koska aihetta ei ole juuri tutkittu, kaipasin jotkut raamit teemojen muodossa, jotta sain samoista aiheista keskustelua eri haastateltavien kanssa. Tämän takia täysin strukturoimaton haastattelukaan ei käynyt. Lisäksi teemahaastattelu ”lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä”, joten sen avulla oli myös mahdollista pystyä vastaamaan tutkimuskysymyksiini.²¹

Olin valmistellut muutamia teemoja, joiden pohjalta haastatteluissa keskusteltiin. Kyseiset teemat ovat koottuna liitteeseen 1. Olennaista teemojen kehittämisessä on pohtia niitä tutkimusongelmaa vasten, koska se luo kokonaisuuden ja antaa oikeutuksen kysymysten esittämiselle.²² Tämän tutkimuksen teemat muodostuivatkin tutkimuskysymysteni perusteella, mutta myös ennako-oletusteni perusteella. Kirjallisuudesta ilmeni esimerkiksi termikiistat ja sukulaisuuden merkitys, jotka nousivat keskusteltaviksi teemoiksi, koska oletin niiden herättävän tunteita.

Teemojen valinnoissa on myös omat riskinsä, jos teemat ohjaavat haastateltavaa liikaa, eikä niiden ulkopuolelta synny keskustelua. Edellisen esimerkin termeistä ja sukulaisuudesta syntyikin keskustelua, ja niiden tulokset ovat esillä tässä tutkimuksessa, mutta on mahdollista, että jotkut affekteihin vaikuttavat tekijät jäivät löytämättä, jos haastattelijana en ollut osannut nostaa niitä teemoiksi, tai kysyä niistä oikealla tavalla. Toisaalta haastateltavilla oli myös mahdollisuus kertoa mielipiteitään teemojen ulkopuolelta esimerkiksi affekteja nostattavista tekijöistä. Tutkittava aineistoni syntyi näistä haastatteluista, jotka pohjautuivat valikoimiini teemoihin. Tämän takia teemojen valinta ohjaa koko tutkimuksen muodostumista.

Haastatteluiden jälkeen litteroin kunkin haastattelun tekstiksi. Koska minua kiinnosti keskustelujen sisältö, en litteroinut haastatteluja kovin tarkalla tasolla, vaan kirjoitin ne sellaisenaan tiedostoon. Merkitsin erikseen litteraatioon ainoastaan, jos haastateltava oli sanonut jonkin asian hyvin painokkaasti, tai hän nauroi.²³ Koska aineistoa oli vain kuuden tunnin edestä, litteroin kaiken muun paitsi alkuselostukset, ja kun puhuttiin jostain, joka ei liittynyt tutkimusaiheeseen.

---

²¹ Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.

²² Eskola & Vastamäki 2010, 36.

²³ Eskola & Vastamäki 2010, 42–43.

Haastatteluaineistojen analyysi alkaa jo haastattelutilanteissa, kun tutkija tekee havaintoja ilmiöistä esimerkiksi niiden toistuvuuden tai erikoisuuden perusteella. Kun olin tehnyt useampia haastatteluja, niin pystyin tekemään jo haastatteluvaiheessa merkintöjä siitä, miten haastateltavan vastaukset suhteutuvat aikaisempiin haastatteluihin. Aineistoa ei voi kuitenkaan analysoida kunnolla, ellei sitä lue moneen kertaan litteroinnin jälkeen, jonka seurauksena siitä alkaa syntyä ajatuksia. Aineisto kuitenkin tuntuu tutulta, koska sitä on työstänyt jo kahteen kertaan haastattelu- ja purkamisvaiheissa ennen varsinaisen lukuurakan aloittamista. Aineiston tutuksi tuleminen vaikuttaa siihen, kuinka hyvin analysointi onnistuu.²⁴ Koska analysoin suurimman osan haastatteluista aika pian itse haastatteluiden jälkeen, ne olivat vielä hyvin mielessä, ja niiden analysoiminen oli helpompaa.

Seuraavaksi analyysissa oli vuorossa aineiston luokittelu, joka on keskeinen osa analyysia. Se luo kehyksen, jonka avulla haastatteluaineistoa myöhemmin on mahdollista tulkita ja yksinkertaistaa. Luokittelu on välttämätöntä, jos aineiston eri osia haluaa vertailla toisiinsa. Vertailemalla jäsenämme tutkittavaa ilmiötä. Luokittelun pääkriteerinä on tutkimusongelma ja teemahaastattelun teemat saattavat olla alustavia luokkia. Luokittelun jälkeen aineisto järjestellään uudelleen luokittelun mukaisesti.²⁵ Teemahaastatteluja analysoimisesta käytetään myös nimitystä teemoittelu. Siinä aineisto jäsennetään ensin teemojen mukaisesti ja sitten se pelkistetään.²⁶

Tässä tutkimuksessa käytettiin analyysivaiheessa luokittelua ja teemoittelua. Muodostin luokat haastattelun teemoja pohjalta ja keräsin jokaisen teeman alle kaikkien haastateltavien vastaukset, jotka olivat tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia. Tämän jälkeen purin ne vielä pienempiin käsiteltäviin luokkiin, jotta pääsin vertailemaan eri haastateltavien vastauksia ja muodostamaan tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä, mikä oli seuraava vaihe analyysissa.

Ennen tulkintojen tekemistä on kuitenkin tärkeä pohtia, minkälaisia eettisiä kysymyksiä tutkimukseen liittyy. Haastatteluja tehdessä tutkijan on pohdittava tutkimuksen tarkoituksen etiikkaa ja omia oikeuksiaan tunkeilla toisten yksityisasioihin. Tutkija pystyy vastaa-

---

²⁴ Hirsjärvi & Hurme 2001, 136, 143.

²⁵ Hirsjärvi & Hurme 2001, 147–149.

²⁶ Eskola & Vastamäki 2010, 43.

maan tähän olemalla vilpittömän kiinnostunut siitä, mitä haastateltavat kertovat, sekä olemalla täysin avoin ja rehellinen. Haastateltaville tulee myös kertoa sekä haastattelun alussa että lopussa, mihin ja miten tietoja käytetään.²⁷ Haastateltavat saivat nämä tiedot haastatteluissa, ja heiltä kysyttiin lupa litteraatioaineiston arkistointiin Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen -arkistoon.

Myöhemmin tässä tutkimuksessa tuon esille, minkälaiset seikat vaikuttavat affektien kehittymiseen arkistoissa sisällissodan kontekstissa. Kaikki nämä tekijät eivät rajoitu pelkästään arkistojen seinien sisäpuolelle, vaan liittyvät ylipäätään sisällissotaan. Tutkijana minun täytyy olla näistä samoista seikoista tietoinen, jotta pystyn käsittelemään näin subjektiivista ja sensitiivistä aihetta mahdollisimman objektiivisesti, enkä anna omien tunteideni vaikuttaa tuloksiin.

Esimerkiksi sukutausta saa sisällissodan arkistossa aikaan affekteja. Oma sukuni kuului isoisoisäni puolelta punaisiin, ja olen tutustunut hänen elämänsä vaiheisiin sisällissodan aikana tehdessäni sukututkimusta. Tästä syystä tutkimuksen ulkopuolella sympatiani saattavat kohdistua enemmän punaisten puolelle. Mutta tehdessäni tätä tutkimusta, olen pyrkinyt nostamaan itseni punaisten ja valkoisten jaon yläpuolelle ja käsittelemään aihetta omalta osaltani mahdollisimman puolueettomasti ottamatta kantaa osapuoliin tai heidän toimintaansa. Pyrin myös haastattelutilanteissa siihen, etten maininnut haastateltaville omaa taustaani tai sukututkimusharrastustani, jotta en vahingossakaan vaikuttaisi haastateltavien vastauksiin.

---

²⁷ Siekkinen 2010, 59.

2. Sisällissota ja sen arkistot

Jotta pystyy ymmärtämään, miksi sisällissota herättää tietynlaisia affekteja arkistoissa, tulee tietää, minkälainen tapahtumasarja sisällissota oli ja minkälaisia seurauksia sillä oli. Tässä on tarkoitus esitellä sisällissotaa hyvin lyhyesti, jotta lukija saa käsityksen, miksi jotkut tekijät mahdollisesti vaikuttavat affektien kehittymiseen sisällissodan arkistoissa. Sisällissodan muistaminen on muuttunut vuosien saatossa, mitä avaan myös lyhyesti, koska eri aikoina olleet painotukset voivat selittää tunteiden kehittymistä eri ihmisillä. Ensimmäisen osan lopussa kerron lyhyesti myös siitä, miten sisällissota nähdään nykypäivänä. Toisessa osassa esittelen viisi arkistoa, joiden arkistoammattilaisia haastattelin tutkimusta varten, sekä kyseisistä arkistoista löytyvää sisällissodan aineistoa.

2.1. Sisällissodasta nykypäivään

Alkuvuonna 1918 Suomessa syttyi sota, jota on alettu myöhemmin kutsua muun muassa sisällissodaksi. Vuoden 1917 jälkeen sekä vasemmisto että oikeisto kokivat olevansa oikeutettuja valtaan. Sosialistit julistivat vallankumouksen Helsingissä samaan aikaan kun valkoiset riisuiivat Pohjanmaalla venäläisiä varuskuntia aseista. Konflikti kiristyi veriseksi taisteluiksi vallankumouksellisten punakaartien ja valkoisten senaatin suojeluskunta-armeijan välillä siitä, kuka hallitsi valtiota.²⁸

Suomi oli jakautunut kahtia punaisiin ja valkoisiin, vaikkakaan kaikki suomalaiset eivät valinneet puolia. Sota oli kansallinen konflikti, ja sitä käytiin ensisijaisesti suomalaisten kesken. Punaisella puolella taistelivat työläiset ja venäläisiä vallankumouksellisia. Valkoisella puolella olivat maanomistajat, virkamiehet ja kutsuntoihin osallistuneet nuoret, saksalaisia ja ruotsalaisia vapaaehtoisia, sekä Venäjällä ja Saksassa koulutettuja suomalaisupseereita ja rivimiehiä.²⁹

Käännekohtana sodassa oli valkoisten maaliskuussa aloittama suurhyökkäys Hämeessä. Punaisten joukot joutuivat vetäytymään Tampereelle, jonka valkoiset valtasivat parin viikon taisteluiden jälkeen. Sota ratkesi nopeasti valkoisten voitettua ratkaisevia taisteluita

---

²⁸ Tepora & Roselius 2018, 10–11.

²⁹ Hoppu 2009, 112–113; Tepora & Roselius 2018, 11.

ja kun saksalainen Itämeren-divisioona nousi maihin Etelä-Suomeen huhtikuun alussa. Toukokuun 16. päivänä Helsingissä järjestettiin valkoisen armeijan voitonparaati.³⁰

Vaikka sota oli lyhyt, se oli silti verinen. Sen aikana on arvioitu kuolleen noin 38 000 uhria, mikä on valtava määrä suhteutettuna siihen, että Suomessa asui tuolloin noin kolme miljoonaa ihmistä. Kolmannes uhreista kuoli taisteluissa, kolmannes teloitettiin tai murhattiin ja kolmannes kuoli punavankileireillä nälkään, sairauksiin ja väkivaltaan kesän ja syksyn 1918 aikana. 85 % uhreista oli punaisia. Venäläisiä oli arviolta 2 000, ja he saivat surmansa valkoisten teloituksissa, joita voisi kutsua nykyään jopa etniseksi puhdistukseksi.³¹

Sodan muistamisesta tuli erityisen katkera, koska suurin osa uhreista kuoli sisällissodan taistelujen ulkopuolella mielivaltaisen väkivallan seurauksena. Seppo Hentilä toteaa, että tekoja kutsuttaisiin nykytermeillä vakaviksi rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Suomessa tällaista terroria tehtiin sekä punaisella että valkoisella puolella. Tappaminen henkilöityi, kun uhrit ja tekijät olivat tiedossa ja tieto siirtyi sukupolvelta toiselle. Katkeruuskin henkilöityi, jos motiivi oli henkilökohtainen, kuten esimerkiksi kostotoimenpide. Mitä pienempi yhteisö oli kyseessä, sitä katkerammat olivat omaisten muistot. Katkeruutta lisäsi se, että vastapuolen väkivaltaa liioiteltiin molemmilla puolilla, mikä jatkui ja kertautui muistitiedossa. Lisäksi lähes kaikki murhiin syyllistyneet punaiset saivat rangaistuksen, mutta valkoiset eivät. Veritekoja salattiin ja syyllisyyttä pakoiltiin vuosikymmeniä, mistä kärsivät eniten punaisten uhrien omaiset. Lisäksi punaisten kuolleiden julkinen sureminen kiellettiin, ja valkoiset ottivat kokonaan haltuun ”muistamisen julkisen tilan” vapausotakirjallisuudella sekä sankarivainajien hautajaisilla ja eri muistojuhlilla.³²

Sisällissodan erikoisuutena onkin se, että siinä taistellaan omia kansalaisia vastaan, ja sen takia sisällissodilla on pidemmälle ulottuvat ja hitaammin paranevat arvet kuin tavallisilla sodilla. Kun rauha palaa maahan, entiset viholliset joutuvat asumaan samassa maassa, eikä kumpikaan osapuoli tule toimeen ilman toista. Sodan lopputulos ei aiheuta niin paljon kaunaa kuin normaalien sotatoimien ohi menneet kosto- ja rankaisutoimet. Ja elleivät

---

³⁰ Tepora & Roselius 2018, 10.

³¹ Tepora & Roselius 2018, 10.

³² Hentilä 2018, 29, 49, 73, 82, 232, 270.

nämä teot paljastu ja tekijät saa rangaistusta teoistaan, trauma ei kuihdu pois pitkään aikaan. Jenni Kirveen mukaan sisällissodan salattu ja julkinen kauna tuntuvatkin vielä tämän päivän Suomessa.³³

Talvisodan syttyttyä kansa yhdistyi yhteistä vihollista vastaan. Kansallisesta eheytymisestä ja yksimielisyydestä tuli sisällissodan muistamisen tärkeimpiä murroskohtia. Hentilä kuvailee talvisodan yksimielisyydestä tulleen eräänlainen ”pimennysverho”, jolla saatettiin piilottaa sisällissodan katkerimmat muistot. Hänen mukaansa talvisodan yksimielisyysajatus toimii edelleen tällä tavalla suhteessa sisällissodan muistoihin.³⁴

Valkoisen muistamisen yksinoikeus alkoi murentua 1960-luvulla, ja historiatulkinta alkoi muotoutua molempia puolia ymmärtäväksi ja sovintoa hakevaksi. Vuosi 1918 oli ”yhteinen kansallinen murhenäytelmä”, eikä kumpikaan osapuolista ollut toista parempi tai huonompi. Tähän vaikutti suuresti Jaakko Paavolaisen tekemät sekä punaista että valkoista terroria käsittelevät tutkimukset ja Väinö Linnan julkaisema *Täällä Pohjantähden alla* -trilogia. Kansalaissodan käyttö tapahtuman nimenä yleistyi 1970-luvulla julkisessa keskustelussa sekä historiantutkimuksessa ja -opetuksessa. Tämä osoitti, että vanhat poliittiset jäljet muistikamppailussa olivat lieventymässä.³⁵

Heikki Ylikankaan julkaistua tutkimuksensa *Tie Tampereelle* herätti ilmestyessään 1990-luvun alussa laajan historiallisen keskustelun. Keskustelu sisällissodasta oli tuohon aikoihin muutenkin kasvanut, koska sodasta oli kulunut 75 vuotta ja Neuvostoliiton hajottua uudennlaisille historiapolitiittisille ajatuksille oli kysyntää. Valtio rahoitti viisivuotisen tutkimusprojektin, jonka tarkoituksena oli selvittää sisällissodassa kuolleiden kohtaloita. Hanke sai nimekseen *Suomen sotaturmat 1914–1922*. Sisällissotaa koskeva tutkimus koki varsinaisen buumin 1990- ja 2000-luvuilla.³⁶

Entä miten sisällissotaa suhtaudutaan nykypäivänä? Pilvi Torstin tekemässä tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten näkemyksiä sisällissotaa vuonna 2012. Vain viidesosa oli sitä mieltä, että suomalaiset taistelivat yhdessä Venäjää vastaan ja että tapahtuma kuvaa suomalaisten väkivaltaisuutta. Sen sijaan eniten tukea sai näkemys siitä, että ”kaikki osa-

---

³³ Ylikangas 1993, 521; Kirves 2015, 367.

³⁴ Hentilä 2018, 206.

³⁵ Hentilä 2018, 253, 258, 270.

³⁶ Hentilä 2018, 272–273.

puolet, punaiset ja valkoiset, taistelivat sodassa hyväksi kokemansa järjestelmän puolesta”. Tätä mieltä oli yli kaksi kolmasosaa vastaajista. Tämän lisäksi oltiin sitä mieltä, ettei enää tarvitse pyydellä anteeksi. Kolme viidesosaa piti valkoisten vankileirejä häpeällisinä, näkivät Suomen kansan jakautuneen kahtia vuosikymmeniksi sekä pitivät molempia osapuolia yhtä syyllisinä. Yhteenvetona Torsti toteaa, että punaisen ja valkoisen tulkinnan rinnalle on noussut myös tasapuolisempi sekä kriittisempi tulkinta ja kokonaiskuva on neutralisoitunut, vaikka yksittäisissä asioissa puhuttelisikin esimerkiksi suvun kokemukset.³⁷

Vaikka sodasta on kulunut sata vuotta, sitä ei ole unohdettu. Esittelen tässä muutamia konkreettisia esimerkkejä, miten sisällissota on näkynyt viime vuosien aikana. Vuonna 2012 Sotasurmat-hankkeen avulla saatiin Dragsvikin vankileirin hautamuistomerkin laattoihin nimet myös niille 394 vangille, jotka olivat siihen saakka pysyneet vielä tuntemattomina. Toisaalta samana vuonna kansalaisaloitelain tullessa voimaan, eräät yksityishenkilöt tekivät aloitteen suojeluskuntien lakkauttamisen peruuttamiseksi. Aloitetta kannatti vain 375 kansalaista, ja jotta ehdotus olisi tullut eduskunnan käsiteltäväksi, se olisi tarvinnut 50 000 kannattajaa.³⁸

Vehmaan kalliolla sijaitsee Mannerheimin Tamperetta kohti katseleva patsas, jonka jaluksaan ilmestyy lähes vuosittain näihin päiviin saakka punaisella värillä kirjoitettu *lah-tari*. Poliisi ei ole saanut tekijää kiinni, eikä edes tiedetä, onko kyseessä sama henkilö. Hentilä kallistuu sellaiseen tulkintaa, että kyseessä on pikemminkin ”kielletty hedelmä” kuin traumojen purkamista.³⁹ Muistovuonna 2018 järjestettiin eri puolilla maata satoja tilaisuuksia, joissa tutkijat ja historiasta kiinnostuneet pääsivät keskustelemaan sisällissodan tapahtumista ja niiden merkityksestä. Anne Heimo ja Tiina Lintunen toteavat, että on ollut yllättävää, kuinka vahvoja tunteita sadan vuoden takaiset asiat ovat vielä herättäneet tapahtumissa.⁴⁰

Tunteiden kuohuminen näkyy myös keväällä 2018 tapahtuneessa ”somensunamissa” koskien Suomi 100 -juhlarahasarjan kolikkosuunnitelmaa. Kolikkoon oli tarkoitus tulla te-
loituskuva sisällissodasta. Mielipiteiden kirjo oli sosiaalisessa mediassa laaja, mutta päälimmäisenä nousi esiin ankara kritiikki kuvavalintaa kohtaan. Kommenteissa erottui

---

³⁷ Torsti 2012, 112, 134–135.

³⁸ Lindholm 2017, 411; Hentilä 2018, 286.

³⁹ Hentilä 2018, 220.

⁴⁰ Heimo & Lintunen 2018, 15.

myös jako punaisiin ja valkoiisiin. ”Punaiselta” puolelta huudeltiin, että juhliminen heidän sukulaistensa murhaamisella oli järkyttävää. ”Valkoisen” puolen kommenteista ilmeni häpeä siitä, miksi Suomen historiassa on tuollainen tahra. Jotkut myös puolustivat juhlarahaa sen perusteella, että sensuroinnilla loukattiin taitelijan vapautta. Harva kommentoija tuskin tiesi, että valikoitu teloituskuva osoittautui lavastetuksi.⁴¹ Se ei kuitenkaan estänyt heitä osallistumasta somemyräkkään ja osoittamaan pahoittunutta mieltään. Edellä esiteltyjen reaktioiden perusteella sisällissota siis selvästi herättää ainakin jossain määrin vielä tunteita suomalaisissa.

2.2. Sisällissodan arkistot

Tutkimuksen haastattelut toteutettiin viidessä helsinkiläisessä arkistossa, joissa on maan laajimmat kokoelmat sisällissotaan liittyvää aineistoa. Nämä arkistot ovat Kansallisarkisto, Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto ja Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkisto.⁴² Esittelen nämä arkistot lyhyesti taustoitusta varten, jotta lukija ymmärtää, minkälaisista arkistoista on kyse ja minkälaista aineistoa arkistoissa on sisällissotaan liittyen.

Kansallisarkiston tehtävänä on ottaa talteen ja saattaa käytettäväksi viranomaisten asiakirja-aineistoa. Se pyrkii myös hankkimaan sellaista aineistoa, jolla on merkitystä Suomen historian kannalta, ja edistää tällaisen aineiston tutkimuskäyttöä. Heti sisällissodan jälkeen Kansallisarkistoon alettiin kerätä runsaasti sotaa koskevaa aineistoa, mistä muodostui Vapaussodan arkisto jo huhtikuussa vuonna 1918. Asiakirja-aineistoa tarvittiin vapaussodan jälkiselvittelyihin sekä todistusaineistoksi punakaartilaisten syyllisyyden osoittamiseksi.⁴³

Samoihin aikoihin alettiin myös kerätä aineistoa ”punaisten hirmuvallan toiminnasta”, ja maa jaettiin keräyspiireihin. Keruutulokset muodostavat osan Vapaussodan arkistoa. Vapaussodan arkistossa on paljon sotaa koskevia asiakirjoja, muistelmia laajalti eri paikkakunnilta sekä valokuvia. Siinä painottuu valkoisen puolen ajatusmaailma, mutta arkisto sisältää myös esimerkiksi punaisilta takavarikoituja kuvia, kirjeitä ja työväenyhdistysten

---

⁴¹ Hentilä 2018, 307–308.

⁴² McKeough 2017, 49.

⁴³ McKeough 2017, 49–51.

asiakirjoja. Aineistoa on täydennetty useita kertoja, vaikka talteen ottaminen oli vilkkaimmillaan vuoteen 1919 asti.⁴⁴

Kansallisarkiston toinen mainittava sisällissotaan liittyvä kokonaisuus on Suomen Vapaussodan itsenäisyysarkisto, jossa on Suomen itsenäistymisen taustoja, sisällissotaa ja heimosotia kuvaavia tekstejä. Aineisto muodostui *Suomen Vapaussota* lehden avulla valtakunnallisella keräyksellä, joka edusti valkoisten näkökulmaa. Arkisto talletettiin silloiseen Valtionarkistoon vuonna 1937. Kansallisarkistossa on lisäksi sekä punaisten että valkoisten henkilötietoja. Punaisten henkilötiedot ovat kerääntyneet valtiorikosoikeuden ja valtiorikosylioikeuden arkistoihin, jotka ovat syntyneet valtiorikosoikeuksien tutkiessa ja tuomittaessa punaisia sodan aikana ja jälkeen. Valkoisten henkilötietoja löytyy Vapaussoturien elämäkerrasto-kokoelmasta, joka on syntynyt vuonna 1934 tehdyn keräyksen perusteella.⁴⁵

Kansan Arkisto on perustettu vuonna 1945, ja se on vasemmistolaisen työväenliikkeen ja kansalaisjärjestöjen keskusarkisto. Kansan Arkiston muistitiedon keruussa pyrittiin painottamaan sisällissotaa luokkasotinäkökulmasta, ja Kansan Arkiston suurin sisällissotaan liittyvä kokonaisuus on *Suomen luokkasota* -kokoelma, jossa on asiakirjoja, valokuvia ja muita dokumentteja. Kansan Arkistossa on myös entisten punakaartilaisien aineistoja. Sisällissotaa koskevassa muistitietokokoelmassa on yli 270 muistelmaa, joista osa on peräisin valkoisen puolen keräyksestä. Muut muistelmat ovat kerääntyneet lahjoituksina pääosin toisen maailmansodan jälkeisenä aikana.⁴⁶

Työväen Arkisto on perustettu vuonna 1909 työväenliikettä ja Suomen Sosiaalidemokraattista puoluetta varten, ja sen tehtävänä on kerätä ja säilyttää työväenliikettä koskevia asiakirjoja. Työväen Arkiston *Vuoden 1918 kokoelmaan* on arkistoituna vanhempaa punaista muistitietoa, joissa kuvataan yleensä sodan tapahtumia ja paikallisia katsauksia, henkilökohtaisia muistelmia on vain muutama. Punainen muistelukerronta kasvoi toisen maailmansodan jälkeen ja etenkin 1960-luvulla Työväen Muistitietoimikunnan keruutoiminnan seurauksena se vilkastui entisestään. Muistelmien lisäksi kokoelmassa on muun muassa kansanvaltuuskunnan, punakaartien ja hautamuistomerkkitoimikuntien ai-

---

⁴⁴ McKeough 2017, 51.

⁴⁵ McKeough 2017, 51–52.

⁴⁶ McKeough 2017, 56–57.

neistoja sekä joitakin valkoisten asiakirjoja. Aineisto on kerääntynyt ennen kaikkea lahjoitusten avulla. Arkiston perustamisen tarkoituksena oli ottaa talteen sodassa kaatuneista ja kadonneista punaisista tilastollista tietoa, jonka kerääminen alkoi vuonna 1919. Siitä syntynyt ns. *Terroritilasto* on Työväen Arkiston sisällissodan ydin.⁴⁷

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa on *1918-kokoelma*, jossa on paljon muistitietoaineistoa sisällissodasta. Kokoelma kerättiin vuosina 1965–1966 ja talletettiin Kansanrunousarkistoon. Keräys tuotti yli 20 000 sivua muistitietoa, ja siinä pyrittiin keräämään rinnakkain sekä punaista että valkoista muistitietoa. Kirjallisuusarkistoon on talletettu yksityishenkilöiden sisällissotaan liittyvää aineistoa, kuten päiväkirjoja ja kirjeitä, jotka ovat pääosin kulttuurihenkilöiden ja kirjailijoiden kirjoittamia.⁴⁸

Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkistokokoelmiin on talletettu sisällissodan henkilökohtaista ruotsinkielistä aineistoa. Aineisto on pääosin päiväkirjamerkintöjä sekä muistiinpanoja ruotsinkielisiltä kulttuurihenkilöiltä, jotka kannattivat valkoista puolta. He ovat huomanneet arkistossaan olevan puutteen punaisen puolen aineistosta, ja heillä olikin vuonna 2018 aktiivinen aineiston keruu käynnissä liittyen sisällissodan asiakirjoihin.⁴⁹ Sotaan liittyvän aineiston kerääminen ei olekaan siis päättynyt, vaikka sodasta on jo sata vuotta. Svenska litteratursällskapet kerää myös yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa *1918 – Minä olin siellä* oppimismateriaalista palautetta koululaisilta, ja vastaukset he arkistoivat arkistoihinsa omaksi kokoelmikseen kertomaan nykypäivän koululaisten näkökulmasta ja ajatusmaailmasta sisällissotaa kohtaan.⁵⁰

Sisällissodan aineiston kohdalla tulee muistaa ja huomata, että ne ovat muodostuneet hyvin eri tavoin: osa on suunniteltuja ja osa ennalta suunnittelemattomia, niiden taustalla ovat eri ideologiset lähtökohdat ja ne ovat syntyneet eri aikakausina. Esimerkiksi muistitiedossa valkoista muistitietoa on eniten sodan jälkeisinä vuosikymmeninä, mutta ei juuri toisen maailmansodan jälkeen, toisin kuin punaista muistitietoa.⁵¹

---

⁴⁷ McKeough 2017, 53–54.

⁴⁸ McKeough 2017, 57.

⁴⁹ SUHI/A/19/4; McKeough 2017, 57.

⁵⁰ 1918. Minä olin siellä. Elämää sodan aikana, 82.

⁵¹ McKeough 2017, 58.

3. Affektien muodostuminen

Anne Klein totesi järjestämänsä työpajan aikana, että affektin kehittymiseen arkistoissa vaikuttaa kolme asiaa. Ensinnäkin siihen vaikuttavat arkistot sekä asiakirjojen sisältö. Toiseksi henkilö itse ja hänen tietonsa ja taustansa. Kolmanneksi tekijäksi hän nostaa olosuhteet, koska henkilön ja arkiston välinen kohtaaminen tapahtuu aina tietyssä tilanteessa. Aineistosta, henkilöstä ja tilanteesta riippuen sama asiakirja saattaa siis saada toisessa käyttäjässä aikaan vahvemman kokemuksen, kun taas toiseen se ei välttämättä vaikuta juuri mitenkään.⁵² Tässä luvussa tarkastellaan sisällissodan aineistojen käyttäjien näkökulmasta näiden teemojen kautta niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat sekä arkistoammattilaisten että asiakkaiden affektien muodostumiseen arkistoissa.

3.1. Arkistot ja aineistot

Kun arkistoammattilainen tai asiakas lähtee arkistoon tutkimaan aineistoa, hän toivoo löytävänsä etsimänsä tiedon arkiston asiakirjoista. Kun haluttu tieto löytyy, se herättää etsijässä affekteja. Yvon Lemayn ja Anne Kleinin pitämän työpajan osallistujat olivat yksimielisiä siitä, että löytämiseen liittyvä innostuneisuus on keskeinen tunne arkistoissa. Se että kykenee tiedon avulla ymmärtämään, selittämään ja todistamaan jotakin, saa aikaan yleensä tyytyväisyyden tunteen.⁵³

Haastateltavat olivat huomanneet innostuneisuuden ja ilon asiakkaissaan heidän löytäessään itselle tärkeää tietoa myös sisällissodan aineiston kohdalla. Kansallisarkiston haastateltava kertoi tapauksesta, jossa eräs asiakas etsi tietoa isoisästään tai -sedästään, joka oli kadonnut tai menehtynyt Helsingissä sisällissodan aikana. Asiaa kaiveltiin arkistoammattilaisen kanssa, ja kun etsitty henkilö lopulta löytyi punakaartin palkkalistalta, asiakas koki vahvan innostuneisuuden tunteen nimenomaan henkilön löytymisestä. Myös Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että kun sukututkija löytää jotain uutta tietoa sukulaisestaan, niin he ovat ”tosi innoissaan” siitä, ja toteavat, että ”onpas kauheeta, tai onpas hienoa.”⁵⁴

---

⁵² Lemay & Klein 2012–2013, 100, 105.

⁵³ Lemay & Klein 2012–2013, 99.

⁵⁴ SUHI/A/19/2–3.

Löytämisen ilo syntyy huolimatta siitä, mitä sieltä löytyy. Kansallisarkiston haastateltava totesi, että aikaisemmin on saatettu kokea häpeälliseksi se, että sukulaiset ovat olleet punaisella puolella, mutta ei enää missään tapauksessa. Hänen mukaansa tähän suhtaudutaan hyvin neutraalisti, ja pikemminkin on jännittävää, jos sukulaisten tekemisistä löytyy esimerkiksi lapsenmurhaa tai hevosvarkautta. Sukututkijan näkökulmasta on pikemminkin mukavaa, että ”on jotain jännittävää tapahtunut”.⁵⁵

Tiedon löytämiseen ei liity pelkästään ilon tunteita, vaan se saattaa olla myös koskettava kokemus. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi tilanteesta, jossa eräs sisaruspari oli ollut etsimässä arkistosta isäänsä, joka oli ollut vuonna 1918 eräällä vankileirillä vartijana. Kun asiakkaat löysivät etsimänsä tiedon, he ”itkivät ja surivat sitä -- suht avoimesti”. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava kuvasi tilannetta, jossa hänellä nousi kylmät väreet löytäessään yhdestä arkistosta perheen isän lähettämän viimeisen viestin vuonna 1918, ja toisesta arkistosta saman perheen äidin lähettämän etsintäkirjeen. Nämä asiakirjat eivät koskaan kohdanneet, vaan ne ovat arkistoissa.⁵⁶

Työväen Arkiston haastateltava totesi, että jos sisällissodasta ei ole pystytty puhumaan suvun kesken, on ”koskettavaa, kun saa mahdollisesti jonkun tiedonjyväsen siitä mitä on tapahtunut.” Haastateltava pohtikin, että jos sisällissota on ollut vaiettu aihe suvun kesken, tiedon löytyminen herättää varmasti ”haikeutta, mutta tietyllä tavalla sitä iloa, että se on löytynyt”.⁵⁷ Sama tilanne saattaa siis nostattaa etsijässä sekä positiivisia että negatiivisia tunteita.

Sisällissodan aineistoon liittyen henkilöiden löytymiseen liittyvät tunteet johtuvat asiakkailla erityisesti siitä, että etsitystä henkilöstä ei tiedetä entuudestaan paljon mitään. Kansallisarkiston esimerkin asiakas, joka löysi punaisella puolella olleen isosisänsä tai -setänsä, ei tiennyt varmasti edes kummalla puolella etsitty henkilö oli ollut. Haastateltava totesikin, että etsijä tuntee iloa, kun löytää jotain tietoa, ja saa ”tietää vähän enemmän isoisästään, isoäidistään”. Myös Työväen Arkiston haastateltava kertoi huomaavansa asiakkaissa runsaasti tunteita, kun he ovat löytäneet aineistosta esimerkiksi sukulaisensa, ja saavat tästä henkilöstä jotain tietoa. Usein etsityistä henkilöistä ei ole ollut mitään tietoa, ainoastaan ehkä perimätietoa.⁵⁸

---

⁵⁵ SUHI/A/19/3.

⁵⁶ SUHI/A/19/5–6.

⁵⁷ SUHI/A/19/1.

⁵⁸ SUHI/A/19/1, 3.

Haastateltavat ei itse juurikaan kertoneet omista löytämisen kokemuksistaan, mutta oletettavasti hekin kokevat samanlaisia ilon tunteita löytäessään etsimänsä tiedon. Syyt todennäköisesti eroavat, koska arkistoammattilaiset eivät etsi työaikana omista sukulaisistaan tietoa, vaan ilo löytämisestä liittyy pikemminkin siihen, että pystyy tekemään työnsä hyvin ja auttamaan asiakasta. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoikin iloitsevansa, kun asiakkaan etsimä tieto löytyy, on se sitten ”hyvää tai huonoa”. Kun arkistoammattilainen vaihtaa roolinsa asiakkaan rooliksi, kokemukset vastaavat enemmän muiden asiakkaiden kokemuksia. Sama Kansan Arkiston haastateltava kertoi, että hän on löytänyt oman esivanhempansa asiakirjoja heidän arkistostaan, ja silloin ”kieltämättä oli semmoinen kylmä hiki, et herranen aika, että tässähän on me”.⁵⁹

Lemayn ja Kleinin työpajaan osallistuneet totesivat löytämisen tunteen johtuvan myös siitä, että tutkittaessa jotakin asiakirjaa, tuntuu kuin olisi ensimmäinen, joka sitä käsittelee. Jopa arkistoammattilaisilla on tällainen käsitys, vaikka todellisuudessa asia ei näin ole ja he sen tietävätkin.⁶⁰ Kokemukseen siitä, että on ensimmäinen, joka asiakirjaa tutkii, vaikuttaa varmasti se, että asiakirjan luomisesta on saattanut kulua jo pitkä aika, eikä kukaan ole välttämättä käsitellyt sitä arkistoon sijoittamisen jälkeen. Asiakirjoissa olevat asiat ovat jääneet unholaan jo kauan sitten, kunnes lukija löytää ne uudelleen jopa satoja vuosia myöhemmin. Vaikka arkistoammattilainen tietää paremmin, mitä asiakirjalle on tapahtunut sen laatimisen ja nykyhetken välillä, ei se silti muuta sitä, etteikö tieto olisi yhtä lailla ”uutta” myös hänelle.

On kuitenkin vaikea sanoa, kuinka hyvin tämänkaltainen löytämisen tunne ilmenee sisällissodan aineiston kohdalla, ainakaan kukaan haastateltavista ei tuonut tällaista näkökulmaa esiin. Sisällissodan aineisto on suhteellisen nuorta, koska se on vain sata vuotta vanhaa tai sitä nuorempaa aineistoa. Arkistoissa on paljon tätä vanhempaa aineistoa, joka jää helpommin ”unohduksiin” kuin sisällissodan aineisto.

Lisäksi sisällissota on Suomessa erittäin tutkittu aihe, ja etenkin vuoden 2018 tienoilla ajanjaksoa on tutkittu tavallista enemmän ja monista eri näkökulmista, koska tapahtu-

---

⁵⁹ SUHI/A/19/5.

⁶⁰ Lemay & Klein 2012–2013, 93.

masta tehtiin muistovuoden kunniaksi paljon tutkimusta. Sisällissotaa koskevan tutkimuksen sanotaankin kokeneen ennennäkemättömän buumin 1990- ja 2000-luvuilla.⁶¹ Sisällissodan aineistoa on toki suuri määrä, mutta vuosien varrella on käyty läpi paljon näitä sotaan liittyviä asiakirjoja. Mahdollisesti arkiston ensikertalaiset saattaisivat kokea tällaisia löytämisen tunteita sisällissodan aineiston yhteydessä, koska eivät vielä ole tottuneet arkistolöytöihin. Tai sitten niitä kokevat sukututkijat, jotka ajattelevat, ettei juuri heidän sukulaistensa tietoja ole aiemmin löydetty, jos tiedot ovat heille itselleenkin uusia.

Vastakohtana tiedon löytymiselle aina etsittyä tietoa ei löydy, vaikka arkistoissa on paljon aineistoa sisällissotaan liittyen. Joskus haluttu tieto ja sen hakija eivät vain kohtaa, tai sitten arkistoissa ei ole edes tallennettuna sellaista tietoa, mitä asiakas haluaisi löytää. Arkistot eivät muodostu sen takia, että tulevat sukupolvet voisivat tutkia kyseistä ajanjaksoa, vaan toiminnan tuloksena ja todisteeksi siitä.⁶² Sotatilanteet ovat vielä erityisesti hankala ajanjakso, koska ensimmäisenä prioriteettina ei ole tapahtumien tallentaminen arkistoihin. Sisällissodan tapahtumista ja niihin osallistuneista ei tämän takia ole saatavilla täydellisen kattavaa tietoa edes käymällä kaikki sisällissodan arkistot läpi.

Ihmisiä etsittäessä erityisesti sodan aikana kuolleiden löytäminen on haasteellista. Kansallisarkiston haastateltava kertoi, että tiedon löytäminen voi olla haastavaa esimerkiksi henkilöstä, joka on ollut punaisella puolella ja kadonnut, kaatunut tai kuollut ennen valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuksien perustamista.⁶³ Jos henkilö on kuollut ennen tätä, on kyse mahdollisesti vain yksittäisistä tiedonpätivistä, mitä arkistoista saattaa löytyä. Valkoisellakin puolella toiminta oli haastateltavan mukaan alkuvaiheessa niin järjestäytymätöntä, ettei kaikkea saatu paperille talteen, tai välttämättä edes haluttu kirjata ylös. Mutta mitä pidemmälle vuosi 1918 etenee, sitä paremmin valkoisen puolen aineistossa näkyy organisoitumisen tehostuminen, ja sen myötä asiakirja-aineiston määrän kasvaminen.⁶⁴ Sodan aikana kuolleet eivät myöskään ole jättäneet jälkeensä muistelmia, jotka kertovat ainoastaan sodasta selviytyneiden kokemuksista.

---

⁶¹ Hentilä 2018, 273.

⁶² Henttonen 2015, 11–13.

⁶³ Toukokuun lopulla vuonna 1918 perustettiin erilliset tuomioistuimet tuomitsemaan hävinneelle osapuolelle osallistuneita henkilöitä, koska muut tuomioistuimet eivät ehtineet hoitamaan näin suurta määrää tapauksia. Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus, sähköinen lähde.

⁶⁴ SUHI/A/19/3.

Joillekin tiedonetsijöille tämän selviäminen on Kansallisarkiston haastateltavan mukaan pettymys, koska he haluaisivat tietää etsimästään asiasta enemmän, mutta sitä ”yksinkertaisesti ei ole löydettävissä, tai sitten [sitä löytyy] ihan sattumanvaraisesti”. Hän kuitenkin totesi, että ihmiset yleensä ymmärtävät hyvin, että mikä on ollut sisällissodan kaltaisen ”kaoottisen poikkeustilan luonne”, eli ettei asiakirjoja ole kerta kaikkiaan säilynyt tai välttämättä edes tehty.⁶⁵

Pettymykseen löytymättömistä tiedoista liittyy Kansallisarkiston haastateltavan mukaan myös epävarmuuden tunteita. Etsijä jää pohtimaan, löytyisikö haluttu tieto sittenkin jostakin, ja jotkut pyrkivät hyvin sitkeästi tekemään kaikkensa löytääkseen sen. Löytymättömyys saa aikaan sen, ettei voi olla varma siitä, että haluttua tietoa ei ole olemassa. Asia jää roikkumaan, ja sitä kautta painamaan etsijän mieltä. Mukaan tulee toivottomuuden tunne, kun tietoa ei vain löydy, vaikka kuinka etsisi. Toki näin kovin eivät kaikki etsijät koe tilannetta, mutta mitä tärkeämmäksi ja läheisemmäksi haluttu tieto koetaan, sitä vaikeampana asiana tiedon löytymättömyys koetaan. Haastateltava sanookin viimeisten kiviä kääntämisen olevan ”tyypillinen sukututkijan ominaisuus”. Myös Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että sukututkijat, jotka eivät löydä tietoa sukulaisistaan, harmittelee tätä ja pohtii, mistä tieto voisi löytyä.⁶⁶

Pelkästään tiedon löytyminen tai löytymättä jääminen ei yksin aiheuta tunnekokemuksia, vaan myös itse aineisto herättää tunteita lukijoissaan. Masin ja Gagnon-Arguinin kyselytutkimuksessa selvitettiin, minkä tyyppiset aineistot herättävät arkistoammattilaisissa affekteja. Kirjeet sijoittuivat tässä tutkimuksessa kaikkein affektiivisimmaksi aineistoiksi, ja 23 % vastaajista totesi niiden herättävän tunteita. Seuraavaksi tunnerikkain aineisto 19 %:lla olivat hallinnolliset ja luottamukselliset asiakirjat, kuten sairauteen ja kuolemaan liittyvät asiakirjat sekä henkilökohtainen aineisto. Kolmantena olivat 13 %:lla valokuvat, jotka liittyivät esimerkiksi sotaan, perheeseen ja julkisuuden henkilöihin.⁶⁷

Tutkimus kohdistui ainoastaan arkistoammattilaisiin, mutta oletettavasti myös asiakkailta herää samojen aineistojen parissa tunnereaktioita. Arkistoammattilaisten asiantuntijuus tuskin vaikuttaa huomattavasti siihen, miten jokin aineistotyyppi koetaan affektiiviseksi, koska reagoimiseen vaikuttavat todennäköisesti enemmän muut henkilöön liittyvät asiat

---

⁶⁵ SUHI/A/19/3.

⁶⁶ SUHI/A/19/2–3.

⁶⁷ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 57–58.

kuin nimenomaan arkistoalan asiantuntijuus. Arkistoammattilaiset ovat toki nähneet enemmän erilaisia aineistotyyppisiä, joten heillä on saattanut herätä tunteita useamman aineistotyyppin kohdalla kuin asiakkaalla. Lisäksi, jos arkistoammattilaiset ovat käyttäneet paljon tietyn tyyppistä aineistoa, he ovat saattaneet turtua siihen, eikä sen tyyppinen aineisto enää hetkauta samalla tavalla.

Tämän perusteella voi todeta, että sisällissodan aineisto on aineistotyyppiltään tunteita herättävää aineistoa, koska se koostuu pitkälti juuri tämänkaltaisista asiakirjoista. Yhtenäinen tekijä näissä eniten affekteja herättävissä aineistoissa on niiden sisältämän tiedon henkilökohtaisuus asiakirjojen tekijöille. Kirjeen kirjoittaja on kertonut elämästään, kuolemaan liittyvät asiakirjat kertovat henkilön elämän päättymisestä ja valokuvat ovat ikuis-taneet välähdyksen kuvaajan ja kuvattavan elämästä.

Tämän takia on mielenkiintoista, että päiväkirjat ja muistelmat eivät nouse affektiivisimpien aineistojen joukkoon. Sisällissodan aineistossa tällaisia aineistoja on paljon, ja haastattelujen perusteella nämä nimenomaan nostattavat tunteita. Esimerkiksi Työvään Arkiston haastateltava totesi, että muistitietoaineistossa tunteet tulevat paremmin esiin kuin verratessa dokumenttiaineistoon, koska jälkimmäisissä ilmaisu ei ole niin tunnepitoista kuin muistelmissa, vaan se on suurempaa.⁶⁸ Myös Andreas McKeoughin väitöskirjasta, jossa on tutkittu noin tusinaa sisällissodan kirjoitusta kuten muistelmia ja päiväkirjoja, käy ilmi, että ne sisältävät tunteita.⁶⁹ Kun ilmaisu on tunnepitoista, niin niistä myös helpommin tarttuvat tunteet lukijaan. Mahdollisesti kyselyssä ei olekaan ollut päiväkirjoja tai muistelmia vaihtoehtona, minkä takia ne eivät näy tuloksissa.⁷⁰

Toisaalta kyllä suuremmin kirjoitetusta sisällissodan asiakirja-aineistostakin on mahdollisuus saada kimmokkeita tunnereaktioille. Kansallisarkiston haastateltava kertoi, että esimerkiksi valtiorikosoikeuksien ja -yläoikeuksien pöytäkirjoissa ovat syytetyn paikkakunnan suojeluskuntalaiset antaneet lausunnon siitä, minkälainen syytetty on ollut. Tällä on saattanut olla vaikutusta tuomioon, ja jos oma sukulainen on saanut negatiivisen tuomion, saattaa se herättää lukijassa katkeruutta.⁷¹

---

⁶⁸ SUHI/A/19/1.

⁶⁹ Ks. esim. McKeough 2017, 71–72, 106, 150–151, 158–159, 180, 198, 203, 212, 218, 220–221, 224.

⁷⁰ Tutkimuksesta ei ole taulukkoa, jossa eriteltäisiin eri aineistotyyppit ja niiden prosenttiosuudet. Artikkelissa esitellään ainoastaan taulukko, jossa tyyppit on ryhmitelty laajemmin, kuten tekstidokumentteihin ja kuvadokumentteihin.

⁷¹ SUHI/A/19/3.

Kuten olettaa saattaa myös itse aineiston sisällöllä on merkitystä. Lemayn ja Kleinin työpajan keskustelujen perusteella tehdyssä listassa asioista, jotka vaikuttavat tunteiden kehittymiseen arkistoissa, mainitaan esimerkiksi asiakirjojen teemat, sisältö sekä tarinat, jotka mahdollistavat siteen luomisen asiakirjan tekijään. Kirje tai muistelmä voi olla hyvinkin tunneköyhä, vaikka asiakirjatyypiltä sen ”pitäisikin” olla tunteita sisältävä. Esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että jotkut muistelmät ovat vain sivun mittaisia muistikuvia, joissa kerrotaan lähinnä ”olin siellä ja menin tänne” -tyylisesti muistojaan, eivätkä ne välttämättä ole niin tunteita herättäviä.⁷² Vastakohtaisesti jokin alun perin vähätunteiseksi luokiteltu aineistotyyppin asiakirja saattaa olla sisältöään yllättävän tunteita herättävä.

Ihmiset vaikuttavat usein tilanteista tai ihmisistä, johon he samaistuvat, tai jotka vaikuttavat suoraan heidän elämäänsä. Samaistumista voi tapahtua myös arkistoaineiston tapahtumiin ja henkilöihin. Tämä tapahtuu joko empatian avulla, tai aineistosta voi löytyä suora linkki lukijan elämään.⁷³ Lukija samaistuu sisältöön, jos hänen omassa elämässä on ollut vastaavanlaisia tapauksia, vaikkakin lievempiä, tai lukijalla on jotain yhteistä kertojan kanssa, kuten ikä, sukupuoli tai kotipaikkakunta. Esimerkiksi, jos lukija on itse menettänyt vanhempansa, häntä saattaa liikuttaa tavallista enemmän sotaorvoista kertovat asiakirjat. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesikin pystyvänsä usein samaistumaan ”tai jotenkin jäljittämään sen, mitä se kertoja on halunnut kertoa”.⁷⁴

Anna Lindholm kuvailee tuntojaan, kun hän luki tutkimuskohteenaan olevan 19-vuotiaan Anitan kuolemasta. ”Anita kuolee, ja se koskee minuun niin kipeästi. Siitä päivästä lähtien kun aloin kirjoittaa kirjaani, tiesin hänen kuolevan. Silti kyyneleet tulevat.”⁷⁵ Lindholm on itse nuori nainen, jonka lukukokemukseen on saattanut vaikuttaa hänen samais-tumisensa tutkimuskohteena oleviin henkilöihin. Huomion arvoista on se, että vaikka hän osaa varautua siihen, että tutkittava henkilö kuolee, se herättää hänessä silti vahvoja tunnekokemuksia.

Lemayn ja Kleinin työpajassa nousi esiin ajatus siitä, kuinka affektit ovat aina sidoksissa jo ennestään meihin enemmän tai vähemmän vaikuttavaan todellisuuteen, mikä vaikuttaa

---

⁷² SUHI/A/19/2; Lemay & Klein 2012–2013, 100.

⁷³ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 60.

⁷⁴ SUHI/A/19/2.

⁷⁵ Lindholm 2018, 305.

siihen, miten me katsomme asiakirjoja. Eräs osallistuja oli esimerkiksi todennut asiakirjassa olevan henkilön näyttävän aivan hänen isosisältään, vaikka hän ei tiennyt asiakirjasta vielä mitään tarkempaa. Vaikka tällä ei olekaan mitään tekemistä sen kanssa, mitä katsoja oikeasti näkee, tietynlainen side yhdistää heidät asiakirjoihin.⁷⁶

Asiakirjojen tuttujen elementtien vaikutus affektien kehittämisessä ilmeni myös haastatteluissa. Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että heillä on valokuvia, joista pystyy tunnistamaan pommitettuja taloja Kruununhaassa Svenska litteratursällskapetin kulmilla, ja että hän näkee samat talot nykykunnossaan päivittäin.⁷⁷ Kun kyseessä on katsojalle entuudestaan tutut talot ja ympäristöt, tunteet kehittyvät helpommin, koska katsoja pystyy liittämään ne suoraan omiin kokemuksiinsa. Kyseiset kuvat voivat kuitenkin saada tunteita aikaan myös henkilöissä, jotka eivät tiedä juuri näitä kyseisiä taloja. Samalla tavalla kuin edellä mainittu työpajaan osallistunut totesi henkilön näyttävän hänen isosisältään, pommitettu rakennus saattaa muistuttaa katsojaa jostain hänelle tutusta rakennuksesta. Samalla tavalla katsojalla on jo entuudestaan side asiakirjoissa esitettyihin asioihin, kun kyse on rakennuksista.

Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, ettei pidä järkyttävimpänä kuvana heidän arkistossaan suinkaan sellaista kuvaa, jossa on kasa paljaita ruumiita tai teloitustilanne. Hänen mielestään yksi kauheimmista valokuvista esittää Lahden Hennalassa tapettuja naisia vaatteet revittyinä, ja keskellä kuvaa on itse kudottu villasukka. Villasukka tekee kuvasta hänen mukaansa inhimillisen, se tuo sen lähelle katsojaa.⁷⁸ Kuvan katsojan on helppo samaistua tilanteeseen, kukapa ei olisi kotitekoista villasukkaa pitänyt jalassaan. Siinä ymmärtää, ettei kyse ole jostain kaukaisesta tapahtumasta, jossa ei ole enää mitään yhteistä nykypäivän elämään.

Toisaalta aineistoissa esiintyvät henkilöt vaikuttavat affektien kehittämiseen, kuten jos kyseessä on vaikkapa lapsi tai lukijalle tuttu henkilö.⁷⁹ Aineistossa oleva henkilö voi myös tutkimuksen myötä kehittyä itselle tutuksi ja läheiseksi. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi aineistoon ja sen henkilöihin syntyneen niin henkilökohtainen

---

⁷⁶ Lemay & Klein 2012–2013, 95.

⁷⁷ SUHI/A/19/4.

⁷⁸ SUHI/A/19/5.

⁷⁹ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 59–60.

suhde, että hänellä syntyy vastustusreaktio, kun joku toinen haluaa lukea aineistoa. Kenenkään toisen ei haluaisi koskevan tähän itselle läheiseksi muodostuneeseen henkilöön, koska ”tämä on minun”. Myös Lemay ja Klein nostavat affekteja muodostaviksi tekijöiksi arkistoammattilaisen osallistumisen ja kiintymyksen aineistoon.⁸⁰

Tuttujen tekijöiden lisäksi sisällössä herättää tunteita se, mikä on aineiston laajempi konteksti. Masin ja Gagnon-Arguinin kyselytutkimuksen tuloksena oli, että kaikista useimmiten historialliset ja yhteiskuntaa koskeviin tapahtumiin liittyvät aineistot herättävät arkistoammattilaisissa affekteja. Sisällissodan aineistot ovatkin tämän perusteella erittäin hyviä tunteita herättäviä aineistoja, koska ajanjakso oli Suomessa syvä yhteiskunnallinen kriisi, jonka vaikutukset yhteiskuntaan olivat valtavat.⁸¹

Aineistotyyppien ja sisällön lisäksi myös aineistomuoto, eli onko aineisto luettavissa analogisessa vai digitaalisessa muodossa, vaikuttaa tunteiden heräämiseen. Masin ja Gagnon-Arguinin kyselytutkimuksesta selviää, että tietokoneella oleviin asiakirjoihin ei liitetty juuri ollenkaan affektiivisuutta. Ainoastaan 10 % vastasi niiden herättävän tunteita, kun taas sekä perinteiset teksti- että kuvadokumentit valitsi 82 % vastaajista.⁸² Kyselyssä ei tosin täsmennetä, tarkoitetaanko digitaalisella aineistolla pelkästään syntysähköistä aineistoa vai myös digitoitua aineistoa.⁸³

Sisällissotaan ei luonnollisesti liity juuri syntysähköistä aineistoa, mutta eri arkistot ovat digitoineet sitä, kuten esimerkiksi Kansan Arkisto on tehnyt asiakirjoilleen, kuvilleen ja äänitteilleen. Myös Työväen Arkisto on kokonaisuudessaan digitoinut vuoden 1918 koelmansa.⁸⁴ Digitoinnin taustalla on useimmiten halu turvata fyysiset aineistot, ja kun aineisto on digitoitu, siitä käytetään sen jälkeen harvemmin fyysistä kappaletta.

Muuttaako tämä tulevaisuudessa sitä, miten paljon arkistoaineisto herättää tunteita, jos affektiivittomuus koskee myös digitoituja aineistoja? Digitoinnin myötä fyysinen kosketus aineistoihin katoaa. Australialainen historiantutkija Lynette Russell kuvailee, kuinka

---

⁸⁰ SUHI/A/19/2; Lemay & Klein 2012–2013, 100.

⁸¹ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 59; Hentilä 2018, 11.

⁸² Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 58.

⁸³ Syntysähköisellä aineistolla tarkoitetaan sähköisessä ympäristössä syntyneitä asiakirjoja, ja digitoidulla aineistolla analogista aineistoa, joka on muutettu digitaaliseen muotoon.

⁸⁴ SUHI/A/19/1, 5.

hän suorastaan siirtyy ajassa taaksepäin tutkiessaan 1800-luvun kirjeenvaihtoa ja haistaessaan kirjeisiin pinttyneen tupakansavun.⁸⁵ Muut kuin näköaistia stimuloivat ärsykkeet varmasti vahvistavat tunnekokemusta, mutta koska aineiston sisältö on edelleen sama, se tuskin muuttuu täysin ”tunteettomaksi”.

Lisäksi kuten edellä todettiin, onhan sisällissodan aineistosta jo käytössä digitoituja aineistoja. Vaikka haastatteluissa ei erikseen kysytty, eroavatko analogiset ja digitaaliset aineistot jollain tavalla tämän suhteen toisistaan, haastateltavat eivät myöskään nostaneet sitä erikseen esiin. Theresa Rowat on pohtinut tätä asiaa ja todennut, että juuri nuoriso käyttää tulevaisuudessa arkistojamme.⁸⁶ He ovat syntyneet tietokoneaikakaudella, joten digitaaliset asiakirjat ovat heille arkipäivää. Ehkä he eivät edes kaipaa fyysistä kosketusta aineistoon, tai se saattaisi jopa heikentää heidän tunnereaktiotaan, koska he eivät ole totuneet analogiseen aineistoon.

Erityisesti arkistoammattilaisten affektien kehittymisen syyksi mainitaan myös arkistoammattilaisten etuoikeutettu rooli saada käsitellä harvinaisia ja ainutlaatuisia asiakirjoja. Sisällissodan aineiston kohdalla tämä ei välttämättä toteudu samalla tavalla, koska kyseinen aineisto on pääasiassa kaikille avointa. Esimerkiksi Työväen Arkiston haastateltava kertoi, että heidän aineistonsa on pääosin täysin avointa tutkimukseen, ainoastaan aineiston kopioiminen on luvanvaraista, mutta sekin liittyy tekijänoikeudellisiin seikkoihin, eikä siihen, että jotain aineistoa ei annettaisi käyttöön.⁸⁷

Aineisto ei ole siis pelkästään arkistoammattilaisten käsissä, vaan viime aikoina pikemminkin asiakkaiden käsissä, kun he ovat tehneet muistovuotta varten tutkimuksiaan. Haastateltavat eivät myöskään erikseen nostaneet tällaista etuoikeutetun näkökulmaa esiin itsestään, joten ainakaan kovin vahvasti se ei haastateltavien työelämässä vaikuta. Kansan Arkiston toinen haastateltava tosin totesi, että ”ohan se jotenkin upeeta istua tommosen aineiston päällä”, ja Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että hänelle tulee ”arvokas olo”, kun heidän arkistossaan säilytetään punaisen puolen muistia sisällissodan tapahtumista ja esimerkiksi muistelmien kirjoittajat ovat saattaneet avata

---

⁸⁵ Russell 2018, 200.

⁸⁶ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 58.

⁸⁷ SUHI/A/19/1; Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 60.

kokemuksiaan ainoastaan niissä.⁸⁸ Nämä esimerkit viittaavat omalla tavallaan arkistoammattilaisen etuoikeutettuun rooliin, koska he saavat hallinnoida tätä aineistoa, vaikka sisällissodan aineistoa annetaankin tutkittavaksi.

Lisäksi voi pohtia, kuinka harvinaista ja ainutlaatuista sisällissodan aineisto on. Toki se on sekä harvinaista että ainutlaatuista. Yksittäinen asiakirja saattaa olla ainoa lähde, joka kertoo enää jostain henkilöstä tai tapahtumasta, kuten Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava huomautti.⁸⁹ Jos se olisi hävinnyt, samalla olisi hävinnyt myös siinä oleva tieto. Kokonaisuutta ajatellen sisällissodan aineistoa on kuitenkin paljon, joten yksittäinen asiakirja ei välttämättä arkistoammattilaiselle ole erityisen harvinainen. Tai ei ainakaan yhtä ainutlaatuinen kuin sukututkijalle, jonka sukulaisesta löytyy tietoa ainoastaan tästä yhdestä tietystä asiakirjasta.

Kuten johdannossa todettiin, sisällissodasta käytetään, ja on käytetty viimeisen sadan vuoden aikana, monia eri termejä: yhdelle se on kansalaissota, toiselle punakapina ja kolmannelle vapaussota. Erilaiset nimet johtuvat siitä, ettei sodasta ole yksimielistä käsitystä, ja erilaiset kokemukset ovat saaneet aikaan erilaiset nimet samalle tapahtumalle. Sota jätti jälkeensä monta totuutta vuoden 1918 tapahtumista, ja nämä erilaiset totuudet ovat voimassa vielä sata vuotta sodan päättymisen jälkeen. Seppo Hentilä toteaaakin, että ”muistikamppailu” vuonna 1918 käydystä sodasta on jatkunut esimerkiksi termien muodossa vuosikymmenten läpi aina nykypäivään asti.⁹⁰

Sisällissodan termien kirjo näkyy myös arkistoissa ja asiakirjoissa. Vaikka kyseisissä arkistoissa lähtökohtaisesti saattaa ilmetä mitä vain termejä, yleistyksenä voi sanoa, että enemmän punaista aineistoa sisältävissä arkistoissa, eli Työväen Arkistossa ja Kansan Arkistossa, näkyy sisällissodan lisäksi kansalaissotaa ja luokkasotaa sekä punakapinaa. Vapaussota termi tulee näkyviin paremmin arkistoissa, joissa on enemmän valkoisen puolen aineistoa, kuten Svenska litteratursällskapetissa ja Kansallisarkistossa. Asiakirjojen lisäksi termit näkyvät myös sisällissodan kokoelmien nimissä, ja niistä näkyy, että ne ovat aikansa tuotteita. Esimerkiksi Kansallisarkistolla on kokoelma, jonka nimi on *Vapaussodan arkisto* ja Kansan Arkiston kokoelman nimi on *Suomen luokkasota 1918*. Kokoelmista luonnollisesti puhutaan niiden nimillä.⁹¹

---

⁸⁸ SUHI/A/19/2, 5.

⁸⁹ SUHI/A/19/2.

⁹⁰ Haapala 2009, 10; Hentilä 2018, 288.

⁹¹ SUHI/A/19/1–5.

Asiakkaat voivat käyttää arkistoissa mitä termiä haluavat, mutta arkistoammattilaiset pyrkivät käyttämään neutraaleja termejä, kuten sisällissotaa tai ”hyperkorrektisti vuoden 1918 tapahtumia, ettei varmasti ketään loukata”, kuten Kansallisarkiston haastateltava totesi. Myös Työväen Arkiston haastateltava pohtii, että meneekö kyseinen termi jo ”ylivarovaisuuden puolelle”. Sisällissodan kokoelman nimi on heillä *Vuoden 1918 kokoelma*, mutta haastateltava totesi, että samalla se sitoo kokoelman tapahtuma-aikaan, mikä selittää termin käyttöä kokoelman nimessä.⁹²

Outi Fingerroos on todennut sisällissodan eri nimien muistuttavan siitä, että meillä on erilaisia arvoja, ja teemme niiden mukaisesti tulkintoja sodan luonteesta. Jos termien käytön taustalla ovat ihmisten arvot, ja kun eri ihmisten arvot joutuvat törmäyskurssille, affektien kehittymisen luulisi olevan väistämätöntä. Tämä onkin näkynyt julkisuudessa ja historiantutkimuksessa käydyssä keskustelussa. Vallalla olleilla poliittisilla suhdanteilla on ollut vaikutusta siihen, mitkä termit ovat olleet eniten käytössä julkisuudessa, kansalaisilla sekä historiakäsityksissä. Esimerkiksi vuonna 1993 Historiallinen Aikakauskirja julkaisi teemanumeron (2/1993), jossa kuusi historioitsijaa perusteli eri termien käyttöä. Alansa asiantuntijoiden näkemykset samasta tapahtuma-ajanjaksosta olivat hyvin kaukana toisistaan.⁹³

Vastaavanlainen keskustelu termien käytöstä ei ole kuitenkaan rantautunut arkistoihin. Esimerkiksi Työväen Arkiston haastateltava kertoi, että termien käyttö ei ole synnyttänyt ”mitään ristiriitoja tai konfliktitilanteita”, vaan asiakkaiden kanssa ollaan ”jossain konsensuksessa”. Haastateltava toteaa, etteivät termit herätä hänessä ”juurikaan tunteita sen enempää”. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että termien käyttöön liittyvät tunteet eivät ”oikeastaan näy” heillä, valituksia ei ole ainakaan asiakkaiden taholta tullut ja he itse pyrkivät suhtautumaan ”suvaitsevaisesti näihin kaikkiin termeihin”.⁹⁴

Myöskään Kansan Arkiston toinen haastateltava ei muista minkäänlaisia ongelmatilanteita terminologiaan liittyen, niitä ei ole ollut kasvatusten eikä sähköpostin välityksellä,

---

⁹² SUHI/A/19/1–6.

⁹³ Fingerroos 2004, 14–15; Hentilä 2018, 288–289.

⁹⁴ SUHI/A/19/1–2.

vaikka heidän kokoelmastaan käytetään nimitystä luokkasota, mikä voisi herättää kysymyksiä. Myös Kansallisarkiston vapaussodan kokoelman nimen luulisi herättävän keskustelua, mutta haastateltava kertoi, ettei muista näin tapahtuneen, tai että kukaan olisi siitä loukkaantunut.⁹⁵

Tästä voikin päätellä, että termit eivät ole keskeisessä asemassa affektien syntymiseen arkistossa. Jos niillä olisi enemmän merkitystä, syntyisi enemmän keskustelua esimerkiksi siitä, miksi käytetään ja on valittu käytettäväksi näitä kiistanalaisempia termiä. Keskustelemattomuus ja se, ettei tämä nouse esiin asiakkaiden taholta, mainittiin epäsuorasti kaikissa arkistoissa, jos asiasta oli haastateltavalla tietoa, mikä antaa luotettavuutta väitteelle. Toki täytyy muistaa, etteivät asiakkaat välttämättä ilmaise mielipiteitään arkistoammattilaisille.

Termit eivät herätä affekteja sen takia, koska tunnetaan arkistonmuodostukseen liittyvät tekijät, tai muuten ymmärretään, että nimet ovat aikansa tuotteita, eikä niitä ole valittu nykytilanteessa. Kansallisarkiston haastateltava totesi, että esimerkiksi vapaussodan käyttö arkistokokoelman nimessä ei herätä erikoisia tunteita arkistoammattilaiselle, kun tietää, miten se on aikanaan syntynyt.⁹⁶ Kaikki eivät kuitenkaan tunne arkistonmuodostusta, tai osaa ajatella termejä aikansa tuotteina, joten tämäkään ei selitä kokonaisuudessaan, miksi termit eivät aiheuta reaktioita asiakkaissa.

Voi myös olla, että asiakkaat käyttävät sellaista aineistoa, jossa on itselle sopivia termejä, tai eivät käytä sellaisia arkistoja, joiden termit saisivat jonkinlaisen reaktion aikaan itsessään. Jos asiakkaan sympatiat ovat esimerkiksi punaisten puolella sukulaisuussuhteiden takia, ja hän käyttää Kansan Arkiston ja Työväen Arkiston aineistoa, termiongelman ei tule eteen. Herää myös kysymys, tunnistetaanko arkistoissa näitä eri termejä ja niihin liittyviä merkityksiä. Arkistoammattilaisilla ja tutkijoilla tällaista tietoa varmasti on, mutta muiden asiakkaiden kohdalla ei välttämättä. Sirkka Ahonen kertoo, että hänen haastattelemlleen nuorille nämä eri termit olivat ”hämäriä”, ja haastattelijan piti puhua ”punaisten ja valkoisten sodasta”, jotta sai nuoret ymmärtämään, mistä tapahtumasta oli kyse.⁹⁷ Jos arkistojen käyttäjät eivät tunne termien merkitystä, eivät ne myöskään voi herättää affekteja puoleen tai toiseen.

---

⁹⁵ SUHI/A/19/3, 5.

⁹⁶ SUHI/A/19/3.

⁹⁷ Ahonen 1998, 67.

Toisaalta Svenska litteratursällskapetin haastateltava antoi esimerkin tilanteesta, jossa keskustelua on syntynyt, kun heidän Vaasan osastossa on käytetty tavallisimpana terminä *frihetskrigetiä* eli vapaussotaa, kun on puhuttu kyseisestä ajanjaksosta. Haastateltava pohti, tämän johtuvan siitä, että Vaasa oli hyvin valkoinen kaupunki ja he ovat tottuneet termiin. Siellä ei reagoida siihen yhtä voimakkaasti kuin Helsingissä, jossa termin käyttö saa haastateltavan säikähtämään, kun sitä käytetään yleisterminä.⁹⁸

Ahonen toteaaakin, että Pohjanmaalla paikalliset käyttävät sodasta pääasiassa nimeä vapaussota. Käyttäessään tätä termiä, he eivät ota kantaa poliittisesti tai historiatulkinnallisesti, vaan noudattavat sitä puhetapaa, minkä he ovat oppineet.⁹⁹ Vaasalaiset arkistoammattilaiset käyttävät siis luonnostaan sitä termiä, mihin he ovat tottuneet. Esimerkki kuitenkin osoittaa, että sillä on merkitystä, missä kohtaa kiistanalaisempaa termiä käytetään. Kokoelman nimessä se ei herätä affekteja, mutta kun sellaista käytetään varsinaisena terminä kuvaamaan tapahtumia, syntyy jo reaktioita ympäristössä, jossa kyseinen termi ei kuulu jokapäiväiseen sanastoon, ja jossa on totuttu niin neutraaliin käsittelyyn kuin mahdollista.

3.2. Henkilöt

Ihmiset ovat erilaisia ja affektien kehittymiseen on merkitystä myös sillä, kuka ja minkälainen henkilö arkistoja käyttää. Lemayn ja Kleinin työpajaan osallistuneiden mielestä on selvää, että koetut affektit ovat erilaisia riippuen siitä, minkälainen rooli niitä tutkivalla henkilöllä on. Sisällissodan arkistojen suurimpia asiakasryhmiä ovat haastatteluiden perusteella tutkijat, sukututkijat sekä toimittajat ja taiteilijat. Heidän lisäksi myös itse arkistoammattilaiset käyttävät arkistoja.¹⁰⁰ Arkistoammattilaisten roolia arkistoissa käsitellään tarkemmin seuraavassa pääluvussa, mutta seuraavaksi esittelyistä rooleista se rinnastuu parhaiten tutkijoihin, koska molemmilta vaaditaan esimerkiksi objektiivisuutta ja ammattimaisuutta.

---

⁹⁸ SUHI/A/19/4.

⁹⁹ Ahonen 1998, 67.

¹⁰⁰ SUHI/A/19/1–5; Lemay & Klein 2012–2013, 99.

Tutkijat ovat arkistossa tekemässä tieteellistä tutkimusta, ja heiltä odotetaan sen vuoksi objektiivisuutta. Tai ainakin haastateltavien näkemys on tällainen.¹⁰¹ Esimerkiksi Kansallisarkiston haastateltava totesi, että historiakoulutuksen saaneiden odotetaan olevan ”neutraaleja ja tunteettomia”. Aina näin ei kuitenkaan ole, ja haastateltava pohtikin, että tutkijoilla, joilla on tietynlainen poliittinen taipumus, saattaa olla sympatiat toista osapuolta kohtaan. Myös Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että tutkijoilla on ”tosi vahva objektiivisuuden tarve”. Jos subjektiivisia tunteita herää, ne pyritään jopa häivyttämään. Toisaalta hän totesi myös, että meneillään on tietynlainen paradigman muutos. Nyt nimenomaan halutaan löytää aineistoa, jossa on ”henkilökohtaisia tarttumapintoja”, ja kiinnitetään enemmän huomiota tunteisiin, ja niitä jopa halutaan heräävän.¹⁰²

Masin ja Gagnon-Arguinin kyselytutkimuksessa melkein 70 % vastanneista arkistoammattilaisista olivat sitä mieltä, että suuri yleisö on herkin kokemaan aineistojen emotionaalisia ulottuvuuksia. Tutkijat eivät kuitenkaan jääneet paljon tätä kauemmaksi, vaan yli 60 % arkistoammattilaisista arvioivat eritasoista tutkimustyötä tekevien kokevan tunteita arkistoissa.¹⁰³ Tämän perusteella ainakin kyselytutkimukseen vastanneiden arkistoammattilaisten näkökulmasta myös tutkijoilla herää affekteja heidän tutkiessaan arkistoaineistoja.

Vaikuttaakin siltä, että objektiivisuuden vaatimuksesta tutkijoiden keskuudessa ollaan hellittämässä, tai se oikeastaan kohdistuu eri asiaan. Tutkija saa kokea tunteita tehdessään tutkimustyötä, mutta aineistoa pitää osata edelleen käyttää objektiivisesti. Sture Lindholm kritisoi vuonna 2007 ilmestyneen *Punavankileirit 1918 – suomalainen murhenäytelmän* kirjoittajia siitä, että he sekoittavat tietokirjassaan faktaa ja fiktiota. Hänen mukaansa kirjailijat etsivät sensaatiohakuisia kertomuksia, joita pitävät totena, ja joille ei löydy muista asiakirjoista tukea. Lindholm pohtii, onko kirjoittajien tarkoituksena ollut herättää tunteita lukijoissaan, vai eivätkö he voineet jättää käyttämättä huomioita herättäviä tarinoita saadakseen aikaan ”hyvän jutun”.¹⁰⁴ Vaikka tunteita halutaan kaivaa asiakirjoista ja niitä saadaan kokea tutkimusten aikana, niiden ei pidä antaa vaikuttaa siihen, ettei tutkimusta tehtäisi objektiivisesti.

---

¹⁰¹ Arkistoammattilaisten ja asiakkaiden välillä ei ilmeisesti ole kovin paljon keskustelua tämän asian parissa, ainakaan se ei käynyt haastatteluista ilmi, joten väite perustuu haastateltavien näkemukseen.

¹⁰² SUHI/A/19/2–3.

¹⁰³ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 62–63.

¹⁰⁴ Lindholm 2017, 414–415, 417.

Objektiivisuuden lisäksi tutkijoita ohjataan nykyään pohtimaan myös, miten tutkimuksen kohteet tulee ottaa eettisesti huomioon, ja miten eettisyys liittyy arkistoihin. Täysin avoimissa arkistoissa asiakkaiden vastuulla on se, että asiakirjoja käytetään eettisesti oikein. Useat tutkijat ajattelevatkin, että vastuu arkistojen käytöstä ja tehdyistä tulkinnoista on heillä. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava totesi eettisten kysymysten olevan tärkeitä, ja että on olennaista suhtautua tutkimuskohteeseen kunnioittavasti.¹⁰⁵ Eettiset vaatimukset eivät tietenkään rajaudu pelkästään tutkijoihin, mutta muut asiakasryhmät eivät välttämättä tunne niitä, jotta ne vaikuttaisivat heidän arkistokäyttäytymiseensä.

Sukututkijat puolestaan ovat tutkimassa omia sukulaisiaan ja heidän kokemuksiaan. Sukututkijoiden arkistojen käyttöä ohjaakin omakohtaisuus, jolloin reagoidaan helpommin tunteenomaisesti, mikä antaa aivan erilaisen mahdollisuuden affektien syntymiselle.¹⁰⁶ Esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että heillä on käynyt henkilöitä, joiden isä tai äiti on ollut punaorpo, ja heillä on ”semmonen henkilökohtainen suhde” tähän. Työväen Arkiston haastateltava totesi, että tunteet arkistoissa liittyvätkin useimmiten sukututkijoihin, tai ainakin heidän kanssaan se tulee esille asiakaspalvelussa, kun taas tutkijoiden kanssa keskustellessa tunteet eivät samalla tavalla nouse esiin.¹⁰⁷

Myös toimittajia kiinnostavat sisällissodan aineistot, ja siihen liittyy erityisesti muistovuoden vuoksi tehdyt jutut. Svenska litteratursällskapetin haastateltava totesi, että toimittajat olivat olleet erittäin kiinnostuneita, ja haastattelun aikoihin oli ollut ”aika paljon kysyntää”, koska artikkeleita ja dokumentteja tehtiin sisällissodan aineiston perusteella.¹⁰⁸

Kansan Arkiston toinen haastateltava totesi, että eräs toimittaja oli todennut arkistossa olevan hienoja kuvia nähdessään kuvan, jossa oli ruumiskasoja. Sen jälkeen oli naurettu yhdessä arkistoammattilaisen kanssa. Haastateltava kuvasi reagointia hurtiksi huumoriksi.¹⁰⁹ Huumorin käyttö on yksi tapa lähestyä vaikeita asioita, mutta samalla tämä esimerkki kertoo siitä, kuinka toimittajat pystyvät lähestymään aineistoja ja niiden tunteita jollain tapaa epäsuoremmin. Heitä kiinnostavat aineistojen arvo niiden käytettävyyden

---

¹⁰⁵ SUHI/A/19/6; Vainio-Korhonen 2017, 42.

¹⁰⁶ Eilola 2017, 225.

¹⁰⁷ SUHI/A/19/1–2.

¹⁰⁸ SUHI/A/19/4.

¹⁰⁹ SUHI/A/19/5.

kannalta omassa työssään, eikä heidän sen takia tarvitse luoda henkilökohtaista suhdetta aineistoon, mikä altistaisi affektien syntymiselle.

Taitelijat käyttävät Kansan Arkiston ensimmäisen haastateltavan mukaan sisällissodan aineistoa tehdessään erilaisia projekteja sotaan liittyen. Myös Työväen Arkiston haastateltava totesi, että ”erinäiset tarinankertoja”, kuten kirjailijat ja näytelmäkirjailijat hakevat käsikirjoituksiinsa inspiraatiota ja ajan kuvaa heidän aineistoistaan, ja erityisesti muistitietoaineistosta.¹¹⁰ Koska taiteilijat tulevat arkistoihin hakemaan innoitusta töilleen, he kehittävät henkilökohtaisemman suhteen arkistoaineistoon. Lisäksi taitelijoiden töiden todennäköisesti halutaan herättävän tunteita, ja jotta tunteita saa aineistosta irti, niitä ei voi lukea kovin etäisesti. Täten he ovat myös herkempiä kokemaan tunteita arkistossa ollessaan.

Eri rooleihin liittyy myös oletukset siitä, odotetaanko ryhmän jäsenten ymmärtävän, mitä lähdekriittisyys on. Tutkijoiden, arkistoammattilaisten ja todennäköisesti myös toimittajien odotetaan käsittelevän aineistoa lähdekriittisesti. Svenska litteratursällskapetin haastateltava oli sitä mieltä, että sisällissodan aineisto ”todellakin vaatii sen lähdekritiikin”, muuten sitä ei pysty käyttämään. Tämä johtuu siitä, että aineisto on subjektiivista ja sirpaleista, ja tiedot pitää osata laittaa oikeaan aikaan ja kontekstiin. Työväen Arkiston haastateltavan mielestä lähdekriittisyys on ”erittäin tärkeätä”, eikä kaikilla ole edes mahdollista löytää aineistoista totuutta.¹¹¹

Muistitietoon tuleekin suhtautua kokijoiden subjektiivisena tulkintana, eikä objektiivisina kuvauksina, jotka kertovat tositapahtumista. Muistitiedon kohdalla on aina pohdittava, kuka kertoo ja mitä tarkoitusta varten. Sture Lindholm toteaaakin, että 1960-luvuilla kerätyt kertomukset ovat erinomaisia lähteitä kertomaan siitä, millainen kuva sisällissodan tapahtumista haluttiin antaa ja miten ne koettiin. Lähteinä niillä on kuitenkin rajoitteensa, ja niihin tulee kohdistaa ”suurta lähdekritiikkiä”, kun halutaan tutkia vankileirien todellisia tapahtumia.¹¹²

---

¹¹⁰ SUHI/A/19/1–2.

¹¹¹ SUHI/A/19/1, 4.

¹¹² Heimo & Lintunen 2018, 11; Lindholm 2017, 419.

Sukututkijoilla ei kuitenkaan ole samanlaista lähdekriittisyyden vaatimusta kuin tutkijoilla. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, ettei lähdekriittisyys välttämättä toteudu sukututkijoilla, muttei tiennyt oliko ”siitä sitten kauheen suurta haittaakaan, jos ei toteudu”. Ja vaikka sukututkija haluaisikin olla kriittinen, hän ei välttämättä pysty siihen. Anna Lindholm joutui pohtimaan, kuinka kriittinen hän pystyi ylipäättään olemaan tutkimuskohdettaan kohtaan, joka oli hänen oma isoisoäitinsä.¹¹³ Koska sukututkija tekee kuitenkin yleensä tutkimusta lähtökohtaisesti vain itselleen tai lähipiirilleen, tutkimuksellisten seikkojen takia lähdekriittisyydellä ei ole yhtä suurta merkitystä kuin tutkijoilla. Sillä on pikemminkin merkitystä siinä, saako aineistoista nousevat tiedot lukijoissa aikaan tunteita.

Lähdekriittikin tuntemisella saattaa nimittäin olla vaikutusta siihen, koetaanko arkistoissa affekteja vai ei. Jos lähdekriittisiä taitoja ei ole, aineistosta nousevat tunteet saattavat herättää voimakkaampia tunteita, kun ei osata arvioida sitä, kuinka tosia kaikki luetut asiat ovat. Esimerkiksi Kansallisarkiston haastateltava totesi, että hän ei itse havaitse tunnetta käyttäessään sisällissodan aineistoa, koska hänellä on historiankoulutuksen tausta ja hän on oppinut sieltä lähdekriittisen suhtautumisen. Mutta henkilö, joka ei ymmärrä, ettei kaikki aineistossa oleva tieto ole sanatarkasti totta, saattaa reagoida vahvemmin lukiesaan jotain loukkaavaa kuin henkilö, joka ymmärtää, ettei se välttämättä ole totta. Työväen Arkiston haastateltava totesikin, että taustalla vaikuttaa lukijan ”oma suhde tutkittavaan aiheeseen, -- ja kyseenalaistaako sitä kertomusta, vai onko se samansuuntaista kuin mitä itse kokee”.¹¹⁴

Tietty rooli ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti sitä, että osaa tai ei osaa lähestyä aineistoa lähdekriittisesti. Työväen Arkiston haastateltava huomautti, että osa asiakkaista osaa helpostikin kyseenalaistaa aineistosta nousevat tiedot, ja ymmärtää tiedon koostuvan useista kerroksista, vaikeivat he omaisikaan esimerkiksi yliopistokoulutusta. Vastavasti jotkut yliopistokoulutuksen saaneet suhtautuvat aineistoihin vähemmän lähdekriittisesti. Hän totesi myös, että lähdekriittisyyden osaaminen ”riippuu tietenkin henkilöistä paljonkin”.¹¹⁵ Edellä annetut kuvaukset eri roolien toiminnasta tai osaamisesta ovatkin vain yleistyksiä, ja jokainen arkistoja käyttävä on loppujen lopuksi itsenäinen henkilö omine tietoineen ja taitoineen, vaikka he tulisivatkin sinne tiettyssä roolissa.

---

¹¹³ SUHI/A/19/2; Lindholm 2018, 231.

¹¹⁴ SUHI/A/19/1, 3.

¹¹⁵ SUHI/A/19/1.

Tullessamme tutkimaan arkistoaineistoa, me tuomme mukanaamme koko persoonamme ja henkilöhistoriamme, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisia affekteja koemme arkistoissa, jos koemme niitä ylipäättään. Hélène Brousseau, joka oli yksi Lemayn ja Kleinin työpajaan osallistuneista, totesi että ensin me muodostamme käsityksemme arkistoista ja asiakirjoista aistiemme perusteella. Näköaistin lisäksi me kuulemme, kuinka hauraita papereita käännellään, tai haistamme asiakirjoihin pinttynneen tupakansavun. Tämän jälkeen me yhdistämme aisteistamme tulevan tiedon kaikkkeen kokemaamme ja henkilökohtaiseen painolastiimme. Asiakirja saa arvon ja merkityksen lukijan tietämyksen ja elämäkokemuksen pohjalta. Tunnekokemuksemme muodostuu meidän muistojemme, arvojemme sekä emotionaalisen painolastimme vaikutuksesta.¹¹⁶

Toisen työpajaan osallistuneen Olivier Dumasin mielestä näkemykseemme arkistoista vaikuttaa aiheesta tietämisen lisäksi ”älyllinen tiedonhalumme, ikämme, akateeminen taustamme sekä kulttuurinen ja sosiopoliittinen matkamme”.¹¹⁷ Haastatteluissa ei suoraan nostettu esiin henkilön persoonaa ja henkilöhistoriaa, kun keskustelimme affekteja nostattavista tekijöistä. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että haastateltavat pitivät näitä tekijöitä itsestään selvinä. Aikaisemmat kokemukset, tiedot sekä taidot vaikuttavat kaikessa mitä me teemme, joten niitä ei osata erikseen huomioida taustavaikuttajina.¹¹⁸

Vaikka henkilön taustaan liittyviä asioita ei haastatteluissa käsiteltykään suoraan, ei se tarkoita, etteikö sillä olisi haastateltavien mielestä vaikutusta affektien kehittymisen. Taustan vaikutus näkyy esimerkiksi samaistumisessa aineistossa olevaan henkilöihin tai tapahtumiin, joita sivuttiin aikaisemmin. Samaistuminen vaatii sen, että kokija kokee jonkinlaista yhteyttä asiakirjassa esiintyvään henkilöön, ja tämä yhteys muodostuu kokijan persoonan ja aikaisempien kokemusten kautta.

Henkilön arkistossa kokemat tunteet voivat myös muuttua ajansaatossa, vaikka aineisto olisi sama. Mari Hatakka esittelee kokemuksensa eroja käyttäessään aineistoa ensin kursityössään ja palatessaan saman aineiston pariin myöhemmin lisensointityössään. Hän toteaa, että ensimmäisellä lukukerralla hänen suhteensa kertojaan oli etäinen, eikä oikein

---

¹¹⁶ Lemay & Klein 2012–2013, 100–101; Russell 2018, 200.

¹¹⁷ Lemay & Klein 2012–2013, 100.

¹¹⁸ Haastatteluissa ei myöskään suoraan kysytty haastateltavien mielipidettä persoonan ja henkilöhistorian vaikutuksesta tunteiden kehittymiseen arkistoissa.

ymmärtänyt, mitä kertoja oli halunnut sanoa. Toisella lukukerralla hän ymmärsi jo paremmin kertojaa, ja totesi sen johtuvan elämäkokemuksen karttumisesta.¹¹⁹ Tämä viittaa siihen, että sama ihminen voi kokea samat arkistoaineistot eri tavalla tutkiessaan niitä eri aikoina. Jos niistä tehdään elämäkokemuksen karttumisen seurauksena erilaisia tulkintoja, myös koetut affektit saattavat erota ensimmäisestä lukukerrasta.

Henkilöön liittyvistä tekijöistä myös puoluekannalla on todettu olevan vaikutusta siihen, miten sisällissodasta ajatellaan. Kokoomuksen, RKP:n ja yleensä myös keskustan, perussuomalaisen ja kristillisdemokraattien kannattajat tukivat Torstin tutkimuksessa valkoisempaan tulkintaan liittyviä käsityksiä, kun taas vasemmistoliiton, SDP:n ja vihreiden kannattajilla oli punaisempi tai kriittisempi tulkinta. Vasemmistoliiton äänestäjät ottivat lisäksi huomattavasti voimakkaammin kantaa. Puoluekannatuksesta ei haastatteluissa juurikaan keskusteltu, mutta Työväen Arkiston haastateltava totesi, etteivät he kysele asiakkaiden poliittisia suuntauksia.¹²⁰ Puoluekanta on kuitenkin yksi tekijä, joka saattaa herättää affekteja riippuen siitä, miten oma kanta suhteutuu arkistoon ja siellä olevaan aineistoon.

Ylipäättään kaikki se tieto, mitä meillä on, vaikuttaa siihen, miten me arkistossa suhtaudumme asioihin. Myös kaunokirjallisuus on muokannut käsityksiämme sisällissodasta, ja kirjallisuudessa kaikista eniten suomalaisten käsityksiin on vaikuttanut Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -trilogia. Torstin tutkimuksen mukaan vain alle viisi prosenttia kiisti Linnan trilogian tärkeyden vuoden 1918 kuvaajana. Väite trilogian tärkeydestä sai-kin puolelleen eniten samaa mieltä olevia vastaajia kaikista sisällissotaa käsittelevistä väitteistä.¹²¹

Henkilöhistoriaan voidaan laskea kuuluvaksi suvun historia, ja myös sukutaustalla voi olla vaikutusta affektien kehittymiseen arkistoissa. Sisällissota vaikutti pitkäkestoisesti suomalaiseen yhteiskuntaan, ja sodan kokemukset lisäsivät yhteenkuuluvuutta molempien osapuolten sisällä. Valkoiset jakoivat vapaussotatulkinna, joka tarkentui sodan aikana ja ilmeni sodan jälkeen muistamisena ja juhlimisena. Punaisia yhdisti kollektiiviset

---

¹¹⁹ Hatakka 2004, 177–178. Kyseessä ei ollut sisällissotaan liittyvä aineistoa, mutta arkistossa oleva aineisto joka tapauksessa.

¹²⁰ SUHI/A/19/1; Torsti 2012, 134.

¹²¹ Torsti 2012, 112–113; Hentilä 2018, 244; Heimo & Lintunen 2017, 12; Ks. myös Manninen 1990, 326–334; Ojajärvi 2018.

vankileirikokemukset.¹²² Vaikka vapaussodasta ei enää suuri yleisö puhu, eikä vankileirien läpikäyneitä ole enää elossa, jakautuminen punaisten ja valkoisten jälkeläisiin on jossakin määrin vielä nähtävissä arkistojen käyttäjissä.

Muutaman haastateltavan mielestä oman sukutaustan koetaan vaikuttavan jollain tavalla edelleen. Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi eräästä työryhmästä, jossa työskenneltiin sisällissotaa koskevan julkaisun parissa. Hän oli huomannut suhteellisen selvästi joidenkin sukutaustan, varsinkin jos se oli yksivärinen ja henkilö oli punaisesta suvusta. Sukutausta ilmeni huolena ja kiinnostuksena siitä, tuodaanko punaista puolta kirjassa tarpeeksi esiin. Haastateltava totesikin, että sukutausta vaikuttaa edelleen ”aika paljonkin ja huomaamatta”, eikä sitä voi sulkea pois.¹²³

Kansan Arkiston toinen haastateltava, jonka juuret ovat punaisella puolella, kertoi kokevansa Kansan Arkistossa työskennellessään, että ”omalla puolella ollaan”. Se ei vaikuta työhön, mutta hänen mielestään ei ole mahdollista erottaa, missä toimii itsenä ja missä arkistoammattilaisena. Sukutausta tuo toimintaan jonkinlaista lisäarvoa. Työväen Arkiston haastateltava pohti, että esimerkiksi sukututkijoissa saattaa näkyä jonkinlaisia sympatioita jompaakumpaa puolta kohtaan. Kansallisarkiston haastateltava totesi, että sukutausta näkyy asiakkaissa harvoin, ja kyse on pikemminkin yksittäisistä tapauksista. Hän kertoi, että vuosien saatossa on näkynyt ”jotain sympatioita selkeesti jompaa kumpaa osapuolta kohtaan”. Tämä näkyy esimerkiksi silloin, jos henkilö on arkiston pidempi aikainen asiakas, ja hänen huomataan käyttävän vain toisen puolen asiakirja-aineistoa.¹²⁴

Edellä mainitut esimerkit eivät kuitenkaan ole kovin radikaaleja. Työväen Arkiston haastateltava kertoi sisällissotaa käsittelevistä seminaareista, joissa reagoiminen on ollut vahvempaa. Kun tapahtumaa on pyritty käsittelemään objektiivisesti, joillekin valkoisen puolen jälkeläisille on tullut ”voimakkaat tunnereaktiot siihen, kun puhutaan niistä raakuuksista, mitä on tapahtunut”, kuten vankileireistä ja teloituksista. Se ilmenee ”primitiivisillä tunnereaktioilla” ja kieltämällä asia täysin.¹²⁵ Näin syviä reaktioita eivät haastateltavat kertoneet arkistoympäristöstä. Ehkä se johtuu siitä, että aineistoja tutkitaan itsekseen, eikä ole samanlaista kollektiivista tilannetta, jossa voisi tuoda omia tunteitaan esille, joten ne eivät myöskään näy ulkopuolisille.

---

¹²² McKeough 2017, 38–39.

¹²³ SUHI/A/19/4.

¹²⁴ SUHI/A/19/1, 3, 5.

¹²⁵ SUHI/A/19/1.

Miksi sukulaisuussuhde sitten vaikuttaa affektien syntyyn arkistossa? Ensinnäkin sukulaisuussuhde tekee tilanteesta henkilökohtaisemman. Tällöin affektien kehittyminenkin on todennäköisempää, kun sukulaisten kokemukset koetaan omakohtaisempina. Toiseksi tilannetta selittävät sisä- ja ulkoryhmiin kuulumisen. Sisäryhmäharhalla (eng. *ingroup bias*) tarkoitetaan tilannetta, jossa suositaan oman ryhmän jäseniä ja halveksitaan toista ryhmää. Lisäksi taipumuksena on suosia omaa ryhmää toisen kustannuksella. Sisäryhmällä tarkoitetaan ryhmää, johon henkilö tuntee kuuluvansa.¹²⁶ Sisällissodan kontekstissa sisäryhmäksi voidaankin katsoa olevan henkilökohtaisen siteen vuoksi se osapuoli, jolla sukulaiset olivat. Tämä selittää sitä, miksi tutkitaan vain toisen puolen aineistoa, tai halutaan pitää huolta, että ”oma” puoli tulee tarpeeksi edustetuksi.

Vaihtoehtoinen mielipide on, ettei sukulaisten kuulumisen punaisiin tai valkoisiin enää vaikuta niin vahvasti taustalla. Sukulaisista toki kerrotaan ja heistä etsitään tietoa, mutta asioita ei nähdä niinkään punaisten tai valkoisten lasien läpi, mikä vaikuttaisi aineistojen käyttöön ja syntyviin affekteihin. Miksei sukulaisuussuhde vaikuta kaikkiin käyttäjiin? Ensinnäkin voi olla, että sukulaiset eivät ole olleet sisällissodan tapahtumissa mukana, tai henkilö ei tunne sukunsa taustaa. Näin ollen ei ole mitään, mistä nousta näitä tunteita. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, ettei hänen sukulaistensa kokemukset vaikuta hänen työhönsä arkistossa, koska hänen tietääkseen kukaan heistä ei ole ollut mukana sodassa.¹²⁷

Toisekseen henkilöllä voi olla sukulaisia sekä punaiselta että valkoiselta puolilta, kuten Työväen Arkiston haastateltavalla on. Myös Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että hänellä on puolet suvusta valkoiselta ja puolet punaiselta puolelta. Lisäksi hänen sukunsa ovat sekä suomen- että ruotsinkielisiä ja porvaristoa ja työväenluokkaa. Hän totesi, että hän on ”ihan keskellä”, ja että hän voi ”kattoo molempiin suuntiin”. Tämä mahdollistaa sen, että molemmat puolet koetaan itselle läheisiksi, ja samalla sen, ettei toinen puoli ole tärkeämpi. Myös Ahonen toteaa, että lojaliteetit jakautuvat monessa suvussa molemmille puolille. Toisaalta Torsti toteaa, että on odottamatonta, etteivät nuoremmat sukupolvet juuri mainitse suvun sisällä olevia eriäviä näkemyksiä, vaikka voisi

---

¹²⁶ Spears 2007, sähköinen lähde.

¹²⁷ SUHI/A/19/2.

olettaa punaisten ja valkoisten sukujen jo sekoittuneen.¹²⁸ Se voi johtua toki siitä, että nuoremmat polvet eivät tunne omaa sukutaustaansa.

Kolmanneksi ei enää haluta jakaa ihmisiä eri puolille. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava totesi, että nykyään ei välttämättä erotella punaisia ja valkoisia toisistaan, vaan ”ne on ihmisiä”, eikä sillä ole enää merkitystä, mihin nämä ihmiset ovat kuuluneet. Myös Marko Hautala toteaa, että ”punaiset ja valkoiset ovat taakse jäänyttä elämää”.¹²⁹ Vaikka sukulaiset olisivatkin kuuluneet jommallekummalle puolelle, sillä ei ole merkitystä, koska eroa puolien välillä ei nähdä.

Neljänneksi sisällissodasta on kulunut sata vuotta, ja aika on tehnyt tehtävänsä. Sodan kokeneet sukulaiset ovat kaukaisia sukulaisia, ja nyt aikuisiässä olevat ovat kolmannen tai neljännen, nuorimmat jopa viidennen polven jälkeläisiä. Ahonen ja Torsti ovat tutkimuksissaan selvittäneet, tunnetaanko ja vaikuttavatko suvun tapahtumat vielä nykypäivänä.

Ahosen vuonna 1998 tekemän 17–18-vuotiaille nuorille suunnatun haastattelututkimuksen tuloksen mukaan vain harva osa nuorista oli kuullut kerrottavan muistoja sodasta. He eivät tienneet kummalla puolella heidän isoisovanhempansa olivat olleet, tai mitä heille oli tapahtunut. Perhe- ja tuttavapiirissä oli keskusteltu sisällissodasta oikeastaan vain silloin, kun muistot olivat erittäin traagisia. Tutkimuksen tulos olikin, ettei neljännen sukupolven jälkeen jakauduta enää punaisiin ja valkoisiin.¹³⁰ Tässä välissä on hävinnyt muistamisen omakohtaisuus ja suvun kautta muodostuva yhteys. Neljännen polven takaista historiaa lähestytään samalla tavoin kuin mitä tahansa lähteestä luettua.¹³¹ Tutkimuksen ajankohta täytyy myös ottaa huomioon, ja 1990-luvun nuorilla on todennäköisesti jo omia lapsia, mikä on kasvattanut kuilua sisällissotaan vielä yhdellä sukupolvella.

Torstin tutkimus ilmestyi vuonna 2012, ja siinä tutkittiin ikähaarukaltaan laajempaa joukkoa, vastauksia tuli sisällissotaan osallistuneiden lapsilta aina viidenteen sukupolveen asti olevilta jälkeläisiltä. Haastatteluissa keskusteltiin sodasta henkilökohtaisena ja suvun kokemuksena, ja suurin osa kertoi jotain suvustaan ja sen vaiheista. Huomattavan vähän oli

---

¹²⁸ SUHI/A/19/1, 4; Ahonen 1998, 67; Torsti 2012, 134.

¹²⁹ SUHI/A/19/6; Hautala 2012, 113.

¹³⁰ Ahonen 1998, 67, 70–71.

¹³¹ Hentilä 2018, 300.

heitä, joilla ei ollut suvun vaiheista mitään tietoa tai jotka olivat välinpitämättömiä aiheesta. Eri ikäryhmien välillä oli ”yllättävänkin vähän eroa”. Vastaajat myös korostivat, että heidän sukulaisensa olivat joutuneet tahtomattaan mukaan. He olivat olosuhteiden uhreja, eikä julmuuksia uskottu heidän tekemikseen. Torsti toteaa kuitenkin myös, että punaisen ja valkoisen tulkinnan oheen on muodostumassa neutraalimpi tulkinta, jossa molemmat osapuolet nähdään syyllisinä.¹³²

Ahosen ja Torstin tutkimustulokset eroavat toisistaan, toinen antoi ymmärtää, ettei sukulaisten kokemuksista oikeastaan enää tiedetty ja toinen, että ne olivat tiedossa vielä useamman sukupolven päästä. Suoraanhan kumpikaan tuloksista ei kerro siitä, että vaikuttavako sukulaisten kokemukset affektien kehittymiseen, mutta jollei suvun tapahtumista edes tiedä, ne eivät voi myöskään olla taustavaikuttajina. Ahosen ja Torstin tutkimusten välillä on reilu kymmenen vuotta, mikä voi selittää tulosten eroja. Tänä aikana tieto on voinut lisääntyä ja asiasta on alettua puhua suvun kesken.

Toiseksi Ahosen tutkittavat olivat nuoria, kun taas Torstin tutkimus kattoi kaikki ikäluokat. Jos nuoria ei kiinnosta sisällisota tai heidän sukunsa historia, eivät he ota selvää näistä asioista toisin kuin vanhemmat polvet. Heimo ja Lintunen ovatkin todenneet, että etenkin keski-ään ylittäneissä näkyy suvun kokemusten vaikutus ja he tunnustautuvat punaisten tai valkoisten jälkeläisiksi.¹³³

Yleistäen voidaan myös todeta, etteivät Ahosen tutkittavat todennäköisesti olleet kiinnostuneita sukututkimuksesta tai käyttäneet muuten arkistoja. Tilanne on hieman erilainen, kun suhteutetaan tuloksia tämän tutkimuksen kontekstiin. Neljännen sukupolven jälkeläiset, jotka käyttävät arkistoa, ovat todennäköisesti kiinnostuneita sukulaisistaan, sitähän varten he saattavat ylipäätään olla arkistossa. Koska suhde kaukaiseen sukulaiseen on läheisempi kuin tutkimukseen osallistuneilla, neljän sukupolven sääntö ei siten pidä kaikkien kohdalla paikkaansa. Tästä kertoo myös se, kun Svenska litteratursällskapetin haastateltava totesi, että vaikka tapahtumista on sata vuotta, niin sukutausta vaikuttaa edelleen jollain tavalla.¹³⁴

---

¹³² Torsti 2012, 17, 123, 134–135; Hentilä 2018, 301.

¹³³ Heimo & Lintunen 2018, 15.

¹³⁴ SUHI/A/19/4.

Toisaalta ajan kuluminen on kuitenkin nähtävissä arkistoissa. Kansallisarkiston haastateltava totesi, että vaikka aineisto on tunteita herättävää, aikaa on kulunut sen verran, että löytäessä sisällissotaan osallistuneen kaukaisen sukulaisen jostain asiakirjasta, ei koeta niin selvästi tunnepurkauksia. Toisin on esimerkiksi tutkittaessa ajallisesti lähempänä olevia talvi- ja jatkosotaan osallistuneiden henkilöiden sotilaskantakortteja. Sen aineiston parissa käyttäjät kokevat useammin tunteenpurkauksia. Koska kyse on omasta isästä, sukulaisuussuhde tulee paljon lähemmäksi.¹³⁵

Voi myös pohtia, miten sukulaisten kokemukset sisällissodassa vaikuttavat tähän neljän sukupolven sääntöön. Sisällissodan lopputulos jäi varjostamaan punaisella puolella olleiden ihmisten elämää vuosikymmeniksi eteenpäin, ja epäluulo heitä ja heidän perheitään kohtaan vaivasi toiseen ja kolmanteen sukupolveen asti. Lapset joutuivat kokemaan esimerkiksi nöyryytystä opettajien taholta voittajien kouluissa.¹³⁶ Millä tavalla neljännen polven sääntö suhteutuu tilanteeseen, jossa tällaista kohtelua saaneen kolmannen polven henkilön lapsi tai lapsenlapsi tutkii asiakirjoja arkistoissa? Jos oma isä on saanut lapsena kärsiä sisällissodan seurauksista, se tulee jo huomattavasti lähemmäs.

Vastakohtaisesti jos sisällissota on suvussa tabu ja vaiettu aihe, niin tällaisten ihmisten affektit eivät tule näkyviin arkistojen tunneilmapiirissä, koska he eivät tule arkistoon. Työväen Arkiston haastateltavat kertoi esimerkin, jossa nainen oli ottanut heihin yhteyttä ja kertonut, että hänen miehensä isoisä tai isoisänisä oli ollut punaisella puolella keskeisessä tehtävässä kansanvaltuuskunnassa. Suvussa oli vaiettu tästä, eikä mies voinut edes puhua asiasta, mutta vaimo oli lähtenyt selvittämään tätä heidän lapsilleen.¹³⁷ Ylen vuonna 2016 tekemän kyselyn mukaan 48 % vastanneista koki, että sisällissodan tapahtumista voitiin puhua suvun kesken avoimesti, mutta 22 % oli sitä mieltä, että se on suvussa edelleen arka asia ja siitä on vaiettu.¹³⁸ Jotkut tekijät siis rajaavat mahdollisuuksia tulla arkistoon ja kokea siellä tunteita.

---

¹³⁵ SUHI/A/19/3.

¹³⁶ Hentilä 2018, 86–87.

¹³⁷ SUHI/A/19/1.

¹³⁸ 30 % vastaajista ei osannut arvioida asiaa, mutta he olivat kuulleet joitakin tarinoita, vaikka asiasta ei oltu tätä tarkemmin keskusteltu. Pye 2016, sähköinen lähde.

3.3. Tilanne

Arkistojen ja niitä tutkivien henkilöiden lisäksi tunnekokemuksen syntymiseen vaikuttaa myös laajempi konteksti, jossa arkisto ja henkilö kohtaavat. Tutkittaessa sisällissotaa Suomessa vuonna 2018, jolloin haastattelut toteutettiin, keskeisin arkistoympäristöön vaikuttanut tekijä oli muistovuoden viettäminen. Seppo Hentilä kuvaileekin muisto- ja merkkivuosina tapahtuvan muistamisen leimahtavan liekkiinsä samalla tavoin kuin ”hiipuva hiillos, kun sitä puhalletaan”.¹³⁹

Muistovuoden viettäminen oli nähtävissä arkistossa, ja esimerkiksi sisällissodan aineistojen käyttäjämäärät olivat kasvaneet haastatteluiden aikoihin alkuvuonna 2018. Esimerkiksi Työväen Arkiston haastateltava totesi, että muistovuosi näkyy heillä arkistossa aineistojen käytön kasvuna ja siinä, että ”kiinnostus aiheeseen on suurta”. Haastateltava oli huomannut, että muistovuonna kiinnostus ”punaisiin juuriin” oli herännyt myös sellaisilla, jotka eivät yleensä sukututkimusta harrasta.¹⁴⁰

Myös Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava oli huomannut, että yhteydenotot olivat lisääntyneet paljon. Etenkin sukututkijat olivat aktivoituneet, ja tulleet kyselemään, löytyisikö isoisästä tietoa. Innostus oli vähän yllättävääkin, eikä se ollut näkyvissä Kansan Arkistossa vielä vuonna 2017, kun juhlittiin satavuotiasta Suomea, mutta keväällä 2018 aineiston käyttö ”rysähti silleen kerralla”. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, että kuvia oli tilattu ”ihan hirveästi”, ja kiinnostus oli ollut ”aika huippu”. Heidän kuva-aineistoaan haluttiin esimerkiksi televisio-ohjelmiin ja lehdistön tarpeisiin. Svenska litteratursällskapetissakin oli huomattu, että sisällissodan aineisto oli ollut suosittu ja kysytty aineisto, koska kyselyitä siitä oli tullut paljon.¹⁴¹

Jotta affekteja voi arkistoissa syntyä, ihmisten pitää ensin löytää arkistoihin. Arkistoon löytämiseen osallistuvat tekijät vaikuttavatkin arkiston tunneilmapiiriin. Ihmiset olivat löytäneet arkistoihin ensinnäkin sen takia, koska arkistot olivat tämän asian kanssa paljon esillä vuoden 2018 alussa. Esimerkiksi Työväen Arkistolla oli meneillään muistovuosi 1918 keruu, jossa kerättiin ensisijaisesti alkuperäislähteitä sisällissodan ajalta, sekä sitä

---

¹³⁹ Lemay & Klein 2012–2013, 100; Hentilä 2018, 297.

¹⁴⁰ SUHI/A/19/1.

¹⁴¹ SUHI/A/19/2, 4–5.

käsitteleviä haastatteluja ja muistelmia, joita ei vielä arkistosta löydy. Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että sisällissota oli ollut heillä ”hirveen paljon esillä”, ja heillä oli esimerkiksi paljon Suomi 100 sekä sisällissota teemaisia esitelmiä, ja myös heillä kerättiin aineistoa, mikä on herättänyt kiinnostusta.¹⁴²

Svenska litteratursällskapetin haastateltava myös kertoi, että he olivat halunneet tuoda sisällissotaa ja sen aineistoa erityisesti koululaisten tietoisuuteen. He olivatkin tehneet yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa Suomen kaikille yläasteille ja lukioille jaettavan oppimateriaalipaketin *1918. Minä olin siellä. Elämää sodan aikana. Jag var där. Livet under kriget*, jossa esitellään sisällissotaa kyseisten arkistojen aineistojen avulla. Haastateltava kertoi, että kirja on haluttu tehdä, koska ”sota kosketti kaikkia ihmisiä riippumatta äidinkielestä, ideologiasta tai asemasta – [ja] ollaan haluttu tuoda niinku tää tavallinen sodan kokija tai henkilö esille.” Hän myös mainitsee tämän olleen tärkeä aihe heille.¹⁴³

Kirjan avulla myös koululaiset, jotka lähtökohtaisesti eivät liene arkistojen suurkuluttajia tai välttämättä edes tiedä niiden olemassaolosta, ovat saaneet kosketuksen arkistoaineistoon, ja innostuneet ehkä itsekin vierailemaan arkistoissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava pohtikin, miten tämä koululaisten oppimateriaali on vaikuttanut arkistoihin ja millaisia pyyntöjä se on poikinut.¹⁴⁴

Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava oli käynyt puhumassa sukututkimuspäivillä heidän sisällissota-aineistoistaan, ja hän kertoi heidän mainostaneen, että heillä on arkistossa paljon sisällissodan aineistoa. Näiden lisäksi arkistoissa tehtiin yhteistyötä eri tahojen kanssa. Työväen Arkisto oli tuonut joitakin muistitietoaineiston haastatteluäänitteitä avoimeen käyttöön tekemällä yhteistyötä Yle Areenan kanssa. Myös Kansan Arkisto teki Ylen kanssa kuunnelmayhteistyötä, ja Verstaan kanssa näyttelyä. Kansan Arkiston toinen haastateltava toteakin, että he ovat olleet ”yksinkertaisesti -- enemmän esillä.”¹⁴⁵

Arkistojen lisäksi muistovuosi oli näkyvästi esillä mediassa vuonna 2018. Sodasta oli kulunut tasan sata vuotta, ja jokaista suomalaista muistutettiin aktiivisesti sisällissodan ta-

---

¹⁴² SUHI/A/19/1, 4; Muistovuosi 1918, sähköinen lähde.

¹⁴³ SUHI/A/19/4.

¹⁴⁴ SUHI/A/19/6.

¹⁴⁵ SUHI/A/19/1–2, 5.

pahtumista. Keskiarvollisesti laskettuna Yle julkaisi joka päivä yhden sisällissotaa käsittelevän kirjoituksen päivässä vuosien 2017–2018 aikana. Ylen sivuilta hakutulos sanaparrille *sisällissota 1918* tuo noin 780 osumaa kyseisille vuosille pitäen sisällään esimerkiksi uutisia, dokumentteja, Yle Arkiston aineistoa sekä taidearvosteluja. Nämä tulokset tulevat pelkästään suomenkielisillä hakusanoilla, eikä Yle suinkaan ollut ainoa media, jossa sisällissota oli esillä. Sisällissotaa on tehty tutuksi suurelle yleisölle myös järjestämällä ympäri Suomea erilaisia juhlia ja luentoja, joissa kuulijakunta on ollut suurta.¹⁴⁶

Media tarjosikin väylän arkistojen ja sisällissodan aineistojen löytämiseen niille, jotka eivät siitä ennen muistovuotta olleet kiinnostuneita. Svenska litteratursällskapetin haastateltava totesi, että medialla on siinä ”iso vaikutus”. Median välityksellä saavutetaan suuria ihmismääriä, kun taas arkistot ovat lähtökohtaisesti sellainen paikka, että jos ei sinne mene, ei myöskään tiedä, millaista aineistoa on saatavilla.¹⁴⁷

Muistovuoden kirjoittelun ja muun median hyödyntämisen seurauksena ihmiset kiinnostuivat aiheesta ja löysivät arkistoon. Työväen Arkiston haastateltava kuvaili tätä lumipalloefektinä. Kun aineistot ovat esillä mediassa, ne herättävät ihmisissä ajatuksia ja kiinnostusta, ja sen myötä aineistoja myös löydetään. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, että jotkut asiakkaat olivat ottaneet yhteyttä sen perusteella, että olivat nähneet mediassa sisällissotaa käsittelevän jutun.¹⁴⁸

Toisaalta myös mediassa esillä olleet jutut, jotka eivät suoraan liity arkistoon, ovat saaneet ihmiset ottamaan yhteyttä arkistoon. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että heille tuli edelleen vuoden 2018 keväällä kyselyitä Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlan kunniaksi painettavasta juhlarahasta. Juhlarahaa puitiin keväällä 2017 julkisuudessa sen aiheuttaman kohun takia. Kohu johtui siitä, että suunnitelmissa kolikon toisella puolella oli kuva punavankien teloituksesta ja asetus lopulta peruttiin. Haastateltava totesi, että ”media ohjaa myös tosi paljon”.¹⁴⁹

Medialla ja arkiston esillä olemisella onkin epäsuora vaikutus arkistoon tulijoiden affektien kehittämisessä. Media ohjaa ihmisiä tulemaan arkistoon ja sillä tavalla ylipäättään

---

¹⁴⁶ Yle.fi, sisällissota 1918 -haku, sähköinen lähde; Rinta-Tassi 2018, sähköinen lähde.

¹⁴⁷ SUHI/A/19/4.

¹⁴⁸ SUHI/A/19/1, 5.

¹⁴⁹ SUHI/A/19/2; Kinnunen 2018, 335.

mahdollistaa laajemman käyttäjäkunnan affektien kehittymisen arkistossa. Se, miten media esittää sisällissodan, vaikuttaa siihen, millaiset ennakkoluulot ja -tietämykset arkistoon tulijoilla on. Jos media korostaa yhdenlaista tulkintaa, saattaa se vaikuttaa arkistoon tulijoiden käsityksiin ja sitä kautta affektien kehittymiseen. Toisaalta media ja arkistot myös mahdollistavat arkistoaineistoon tutustumisen kotikoneelta käsin. Kun tutustuu aineistoon tutussa ja turvallisessa kotiympäristössä tunteet saattavat ilmetä helpommin kuin jos niitä tutkii vieraammassa ja uudessa arkiston tutkijasaliympäristössä.

Arkistoammattilaisten kohdalla muistovuodella ei ole ollut samanlaisia vaikutuksia kuin asiakkaisissa, koska he olivat jo valmiiksi arkistoissa ja tunsivat sisällissodan aineistoa. Muistovuosi vaikutti arkistoammattilaisiin pikemminkin, koska se sai asiakkaita käyttämään heidän arkistojaan. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että on ”hieno juttu”, kun sisällissodasta ja sen aineistosta oltiin niin kiinnostuneita.¹⁵⁰

Sen lisäksi, että muistovuosi ohjasi ihmisiä tulemaan arkistoon tekemällä niitä tunnetumaksi, muistovuosi myös itsessään herättää affekteja, koska se osoittaa, että tästä traagisesta tapahtumasta on kulunut sata vuotta. Lemayn ja Kleinin työpajassa käsiteltiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa eläneen kanadalaisen Maude Abbottin muistiinpanoja siltä ajalta, kun hän opiskeli McGillin yliopistossa lääketiedettä ainoana naisena miesten maailmassa. Työpaja järjestettiin maaliskuun 8. päivänä eli kansainvälisenä naistenpäivänä. Päivämäärä painottui keskusteluissa, kun pohdittiin minkälaisia affekteja asiakirjat arkistoammattilaisissa herättävät. Työpajan osuminen naistenpäivään sai näiden asiakirjojen kohdalla osallistujissa aikaan tunteita aina häpeästä toivoon.¹⁵¹

Tämän perusteella voikin pohtia, oliko keväällä 2018 sisällissodan arkistoissa koetut affektit erilaisemmat kuin aikaisempina vuosina, koska tapahtumista oli kulunut vuonna 2018 tasan sata vuotta. Kokemukset olivat varmasti erilaisemmat, mutta se ei johdu pelkästään siitä, ettei ollut merkkivuosi, vaan pikemminkin siitä, millainen muu ympäröivä tilanne oli. Esimerkiksi vuonna 1993 arkistojen tunneympäristö saattoi olla hyvinkin kuohuva Heikki Ylikankaan *Tie Tampereelle* -teoksen ilmestymisen ja siitä heränneen polemiikin jälkeen.¹⁵² Entä millä tavalla tunnekokemukset eroavat jo vuonna 2019, kun sisällissotaa ei enää rummuteta joka puolelta arkistoammattilaisille ja asiakkaille? Suurelta

---

¹⁵⁰ SUHI/A/19/2.

¹⁵¹ Lemay & Klein 2012–2013, 92–93.

¹⁵² Hentilä 2018, 19.

osin ei varmasti mitenkään, mutta esimerkiksi tiettyjen käyttäjäryhmien kuten taitelijoiden ja toimittajien edustajien määrä vähenee, ja heidän panoksensa arkistojen tunneilma-
piirin luomiseen huventuu.

Kuten aiemmin todettiin, arkistot ja henkilöt kohtaavat aina jossain tilanteessa. Muistovuosi loi tietynlaisen ympäristön, jossa tämä kohtaaminen tapahtui. Tämän lisäksi myös itse aineistojen käyttötilanne saattaa herättää ihmisissä affekteja. Eräs työpajan osallistujista Denis Lessard, erotteli tilanteesta nousevat tunteet ”spontaaneihin emootioihin” sekä ”tietoisiin emootioihin”. Edeltävällä tarkoitetaan sitä tilannetta, jolloin arkistoammattilainen töitä tehdessään kohtaavat asiakirjoista itselleen tuntemattomia asioita, eli kontekstia ei ole. Jälkimmäisellä tarkoitetaan sitä, kuinka tieto asiakirjoista ja niiden taustasta saa affektin aikaan, eli konteksti on kokijalle tuttu.¹⁵³

Työpajassa testattiin spontaania emootiota antamalla osallistujien tutustua aineistoon ennen kuin heille kerrottiin sen kontekstista tarkemmin. Osallistujat kuvailivat, kuinka heillä oli vapaammat kädet olla sensitiivisempiä. Eräs totesi yrittävänsä laittaa itsensä tekijän kenkiin. Empaattisuus aineiston tekijää kohtaan nostatti osallistujissa tiettyjä tunteita. Osa aineistosta oli kirjoitettu vieraalla kielellä, mutta kielimuuri ei estänyt osallistujia kokemasta siirtolaisuuden tragediaa. Klein huomautti, kuinka kaunis aineisto oli. Arkistoammattilaiset arvostavat useimmiten tietoa pikemminkin kuin kauneutta, johon kiinnitetään harvoin huomiota. Kun osallistujille kerrottiin tarkemmin aineiston kontekstista, ensiksi koetut affektit korostuivat.¹⁵⁴

Sisällissodan aineiston kohdalla voi kuitenkin olla vaikea päästä spontaaneihin emootioihin käsiksi, ainakaan arkistoammattilaisten näkökulmasta. Todennäköisesti jokainen aineistoa käyttävä tuntee sen verran sisällissodan kontekstia entuudestaan, jolloin aiheeseen ei pääse tutustumaan täysin ummikkona. Tämä saattaa kuitenkin tapahtua asiakkaiden kohdalla, joiden tiedot sisällissodasta vaihtelevat. Paikalle saattaa tulla henkilö, joka haluaa tietää suvustaan enemmän, eikä ole perehtynyt kouluhistorian lisäksi sisällissotaan, ja siitäkin saattaa olla jo aikaa. Tällaisella henkilöllä reaktiot saattavat olla spontaanimmat, eli hän tutkii aineistoa esimerkiksi empaattisemmin.

---

¹⁵³ Lemay & Klein 2012–2013, 93.

¹⁵⁴ Aineisto käsitteli japanilaisen Kim Katsuji Nakashiman siirtolaisuutta Kanadaan vuonna 1909. Hän osallistui ensimmäiseen maailmansotaan ja aloitti liiketoiminnan Vancouverissa. Toisen maailmansodan aikaan hänet eristettiin leiriin, menetti elinkeinonsa ja hänet erotettiin perheestään Montrealiin. Lemay & Klein 2012–2013, 94.

Asiantuntijuus ja sisällissodan kontekstin tunteminen ei kuitenkaan estä kokonaan spontaanien emootioiden kokemista arkistoammattilaisiltakaan, ja yksittäiset asiakirjat saate-
taan kohdata spontaanimmmin. Jos ei ole aikaisemmin käsitellyt jotain tietyn tyyppistä ai-
neistoa kuten muistitietoaineistoa, voi olla, että arkistoammattilainenkin kokee aineistoja
käyttäessään spontaaneja emootioita.

Tilannetekijänä myös sillä on merkitystä, onko yksin vai ryhmässä kokiessaan näitä tun-
teita. Työväen Arkiston haastateltava kertoi kuunnelleensa äänitettä 1960-luvun alkupuol-
elta, jossa vanhempi nainen kertoo lapsuuden kokemuksistaan. Hänen isänsä ja veljensä
ammuttiin sodassa ja hän joutui näkemään, kuinka heidän työväenyhdistysten nuoriso-
osaston lippu poltettiin. Symbolisesti ajateltuna kertojan lapsuus poltetaan pois, ja se he-
rätti haastateltavassa monia tunteita ja kosketti monella tapaa. Hän kuitenkin totesi, ettei
kertomuksen koskettavuutta välttämättä tiedostanut ennen kuin tilanteessa, jossa hän esit-
teli sitä yleisölle ja saattoi peilata omia tunteitaan kuuntelijoiden tunteisiin.¹⁵⁵ Yksin ol-
lessa tunteita ei välttämättä osaa havainnoida itsessä, vaikka ne olisivatkin siellä taustalla
olemassa. Toisinaan saatetaan myös tarvita edellisen kaltainen kollektiivinen tapahtuma,
jotta ne nousevat paremmin omaan tietoisuuteen, tai edes ylipäättään muodostuvat.

---

¹⁵⁵ SUHI/A/19/1.

4. Affektit arkistoammattilaisen (työ)elämässä

Huolimatta siitä, että arkistoammattilainen pyrkii työympäristössään toimimaan mahdollisimman objektiivisesti, omia tunteitaan ei voi, tai niitä ei kannata, jättää työpäivän aikana huomioimatta. Myös arkistoissa koetaan tunteita, ja Lemayn ja Kleinin työpaja todisti, että asiakirjojen käsitteleminen on omanlaisensa kokemus myös arkistoammattilaisille.¹⁵⁶ Se, että kyseessä on asiantuntija, ei tarkoita, etteikö arkistoihin liittyvät tunteet näkyisi arkistoammattilaisten työelämässä tai vapaa-ajalla. Tässä luvussa käsitellään ensin arkistoammattilaisten kokemia affekteja ja niiden huomioimista, ja toiseksi paneudutaan tarkemmin asiakaspalveluun liittyvään tunnetyöhön. Kolmanneksi pohditaan yleisellä tasolla, minkälaisia vaikutuksia tunteilla on arkistoammattilaisten työelämään, sekä miten he käsittelevät tunteitaan.

4.1. Koettujen tunteiden huomioiminen

Arkistoammattilaiset eivät ole töissä tunteettomia tyhjiä tauluja, vaan he kokevat monenlaisia tunteita työpäivänsä aikana. Lemayn ja Kleinin työpajaan osallistuneet uskoivat, että niin arkistoammattilaisten kuin asiakkaidenkin on mahdollista kokea kaikki kuusi perustunnetta. Masin ja Gagnon-Arguinin tekemässä kyselyhaastattelussa 26 % vastanneista arkistoammattilaisista kertoi kokeneensa työssään pääasiassa surua, joka pitää sisällään empatian sekä myötätunnon. Melkein yhtä moni eli 23 % oli kokenut hämmästyttä tai yllättyneisyyttä, jota ilmeni esimerkiksi löytöjen yhteydessä, asiakaspalvelussa ja lukiessa aineistoa. Huvittuneita olivat olleet 7 % vastaajista, mutta myös vihaa ja inhoa liittyen esimerkiksi epäoikeudenmukaisuuteen oli kokenut 6 % vastanneista. Nostalgian tunteita oli kokenut 10 %, ja vaivaantuneisuutta 3 % vastanneista.¹⁵⁷

On mielenkiintoista, että kyselytutkimuksessa vastaajat jättivät mainitsematta perustunteista pelon. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava kertoi, että arkistoissa koetaan pääasiassa positiivisia, mutta myös negatiivisia tunnereaktioita kuten kauhistuneisuuden tunteita. Haastateltava kuitenkin totesi oma-aloitteisesti, ettei ”pelosta osaa kyllä sanoa”.¹⁵⁸ Muissa haastatteluissa pelkoa ei mainittu millään tavalla. Pelko on

---

¹⁵⁶ Lemay & Klein 2012–2013, 106.

¹⁵⁷ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 59; Lemay & Klein 2012–2013, 99.

¹⁵⁸ SUHI/A/19/6; Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 59.

kuitenkin ollut läsnä sisällissodan kokeneiden ihmisten elämässä ja se on havaittavissa ainakin sisällissotaan liittyvissä omaelämäkerrallisista teksteistä.¹⁵⁹

Jos affektit tarttuvat asiakirjoista ja niihin samaistutaan, miksi pelko ei kuulu arkistoammattilaisten tunneskaalaan? Pelosta sanotaan, että sen tarkoitus on varjella meitä, ja se saa meidät ottamaan etäisyyttä ja karttamaan asioita, joilla on hyvinvoinnillemme jotain vahinkoa.¹⁶⁰ Koska tapahtumat ovat ajallisesti jo niin kaukana, pelko ei todennäköisesti ole enää niin relevantti tunne, joten sisällissodan tai muunkaan aineiston lukeminen ei ole uhka oman elämän jatkumiselle, vaan aineiston aikaansaama tunne ilmenee esimerkiksi empatiana.

Haastatteluista ei noussut esiin kovinkaan monia havainnollisia esimerkkejä arkistoammattilaisten tunteista, mutta se johtunee pääasiassa siitä, että kysymyksenasettelu ei ollut tältä osin haastattelutilanteessa onnistunut. Niistä oli kuitenkin tunnistettavissa esimerkiksi surua, iloa, myötätuntoa ja järkytystä.¹⁶¹ Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että tunteet saattavat ilmetä ihan konkreettisestikin, esimerkiksi kyynelten muodossa, eikä aineistoa pysty lukemaan kovin kevyesti. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, että aineisto vetää hiljaiseksi, ja vaikka niihin saattaa turtua, ne kyllä vaikuttavat ja koetaan rankkojakin tunteita. Hän kertoi myös, että iloitaan, kun asiakkaat löytävät etsimänsä aineiston. Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi lukijana kauhistuvan aineistoissa olevista tarinoista. Työväen Arkiston haastateltava mainitsee tunteiden ilmenevän esimerkiksi empatian antamisena ja huumorina.¹⁶²

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava kertoi, ettei tiedä arkistoammattilaisten loukkaantuneen, mutta hän muistaa tilanteen, jossa arkistoja järjestettäessä heidän keskuudessaan oli herännyt keskustelua, kun tunnetun henkilön arkistosta löytyi seksuaalisuuteen liittyvää aineistoa, ja he pohtivat, kuuluiko se arkistoon. Haastateltava on siis

---

¹⁵⁹ Ks. esim. McKeough 2017, 158–159, 165–166, 197, 240–241. Pelko on näkyvissä useammassa McKeoughin analysoimassa omaelämäkerrallisessa tekstissä, joten kyse ei ole pelkästään yksittäisistä ilmenemisistä.

¹⁶⁰ Kokkonen 2010, 11.

¹⁶¹ Tässä on esiteltyä muutamia esiin nousseita kommentteja koetuista tunteista, mutta koko luvun aikana esitellään arkistoammattilaisten reaktioita, jotka kertovat heidän tunnekokemuksistaan. Haastattelussa ei paneuduttu syvällisesti siihen, millaisia konkreettisia tunteita arkistoammattilaiset kokevat ja millälaiset tunteet liittyvät eri tehtäviin.

¹⁶² SUHI/A/19/1–2, 4–5.

havainnut tämänkaltaisia arkistonmuodostajaa suojelevia tunnereaktioita. Muista poike-
ten Kansallisarkiston haastateltava totesi, ettei ole huomannut henkilökunnan osalta tun-
teiden ilmenemistä arkistoissa työskennellessä.¹⁶³

Haastatteluista noussut arkistoammattilaisten tunneskaala ei näyttäydy yhtä laajana kuin
mitä kyselytutkimuksessa ilmeni. Tämä johtuu etenkin siitä, että vastaajamäärä on huo-
mattavasti pienempi. Jos haastateltavia olisi ollut enemmän, affektien kirjo olisi todennä-
köisemmin näkynyt paremmin.¹⁶⁴ Tunneskaalan kapeus johtuu myös siitä, ettei tunneko-
kemuksia osaa aina tulkita. Lemayn ja Kleinin työpajaan osallistuneet totesivat, että
vaikka tunteet ovatkin helppo tunnistaa, niiden nimeäminen on usein vaikeampaa. Tun-
teet myös helposti jäävät huomioimatta, kun esimerkiksi aineiston analysoiminen vie kai-
ken huomiokyvyn.¹⁶⁵ Haastateltavat eivät välttämättä osanneet nimetä kaikkia tunteita,
tai niitä ei ole edes huomattu työn touhussa. Ehkeivät kaikki erilaiset affektit edes tulleet
mieleen haastatteluhetkellä.

Täytyy myös muistaa, että haastateltavat keskittyivät sisällissotaan kohdistuviin affektei-
hin ja kokemuksiin, mikä vaikuttaa siihen, mitä affekteja koetaan. Esimerkiksi kyselytut-
kimuksessa esiin nousseet nostalgian ja huvittuneisuuden tunteet eivät todennäköisesti
nouse sisällissodan kontekstissa esiin. Kansallisarkiston haastateltava totesikin asiakkai-
den tunteita käsitellessä, että arkistoissa kyllä itketään toisinaan, mutta ei välttämättä
tämän aineiston suhteen.¹⁶⁶ Kaikki affektit eivät liity kaikkiin aineistoihin, joten ei ole
erikoista, että tämän aineiston kohdalla arkistoammattilaisten tunneskaala olisi kapeampi
kuin mitä he ylipäätään työssään kokevat. Haastatteluissa ilmennyt tunneskaalan pienuus
ei siis sinänsä kerro mitään arkistoammattilaisten tunnekirjosta.

Vaikka ollaan suhteellisen yksimielisiä siitä, että arkistoissa koetaan affekteja, erimieli-
syyksiä syntyy siinä, tuleeko arkistoammattilaisten ottaa ne huomioon ja saavatko ne nä-
kyä, kun työskennellään arkistoissa. Masin ja Gagnon-Arguinin kyselytutkimuksessa 47
% oli sitä mieltä, että tunteet tulisi ottaa huomioon, kun taas 35 % oli sitä mieltä, että niitä
ei pitäisi huomioida. Loput eivät ottaneet kantaa asiaan.¹⁶⁷

---

¹⁶³ SUHI/A/19/3, 6.

¹⁶⁴ Haastatteluissa olisi myös voitu syventyä vielä tarkemmin tähän aiheeseen, mikä olisi mahdollisesti
tuonut vielä lisää erityyppisiä affekteja esiin.

¹⁶⁵ Lemay & Klein 2012–2013, 99.

¹⁶⁶ SUHI/A/19/3.

¹⁶⁷ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 63.

Myös haastateltavienkin kohdalla mielipiteet jakautuvat tästä. Osa haastateltavista on sitä mieltä, että tunteet saavat näkyä arkistoammattilaisten työarjessa. Esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäisen haastateltava mielestä on ”ihan hyvä, että -- työ herättää tunteita”, koska asiakirjat kertovat ihmisistä, jotka ovat eläneet oman elämänsä ja arkistoon on talletettu asiakirjoja hyvinkin traagisista tapahtumista. Myös kyselytutkimuksen vastaajat perustelivat ”kyllä”-vastauksensa sillä, että he kunnioittavat näin itse arkistoitua asiakirjaa.¹⁶⁸

Asiakirjojen ja niissä esiintyvien henkilöiden kunnioittamisesta kertoo myös Anna Lindholm, joka tutki viiden naisten sisällissotaan liittyviä henkilökohtaisia tekstejä, kuten päiväkirjoja ja kirjeitä. Hän kirjoittaa ajattelevansa, että ”ehkä tunteet ovat hyödyllisiä. Sen hinnan saan maksaa siitä, että olen lainannut -- [tutkittavien naisten] sanoja ja elämäntarinoita ilman että he ovat saaneet tilaisuuden antaa luvan tai evätä sen.”¹⁶⁹ Vaikka Lindholm kertoo kokemuksistaan tutkijana, samanlaisia ajatuksia voi hyvin ilmetä myös arkistoammattilaisilla, jotka aineiston käsittelemisen lisäksi myös lukevat ja käyttävät päiväkirja- ja kirjeaineistoa työtehtävissään tehdessään niiden pohjalta esimerkiksi julkaisuja ja esitelmiä, tai auttaessaan asiakasta löytämään hänen etsimäänsä tietoa. Lindholm näkee tunteiden kuuluvan vaihtokauppaan siitä, että saa lukea toisten henkilökohtaisia tekstejä, joten roolilla ei ole merkitystä tässä ajattelussa.

Svenska litteratursällskapetin haastateltavan mielestä ”tunteiden löytäminen ja välittäminen” on hänen paras työkalunsa omassa arkistoammattilaisen roolissaan jakaessaan tietoa sisällissodasta koululaisille. Haastateltava oli mukana tekemässä Svenska litteratursällskapetin ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran yhteistä oppimateriaalipakettia *1918. Minä olin siellä. Elämää sodan aikana*, ja hän totesi, että jos haluaa lähestyä kouluikäisiä lapsia, niin aineisto ei voi olla ”tylsää”. Jos aineisto sisältää kauheuksia, se on kouluikäisille kiinnostavaa, ja haluttu viesti tavoittaa heidät.¹⁷⁰ Erityisesti tällaisessa tehtävässä, jossa tarkoituksena on saada koululaiset ymmärtämään ja kiinnostumaan sisällissodasta, affektien näkyminen arkistoammattilaisen työssä korostuu tavallista enemmän.

---

¹⁶⁸ SUHI/A/19/2; Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 63.

¹⁶⁹ Lindholm 2018, 293.

¹⁷⁰ SUHI/A/19/4.

Myös työpajan osallistajat totesivat, että levittäessä tietoa eteenpäin, ensisijaisesti tulee miettiä tunteita ja sitä, miten saa yleisön liikkeelle. Koska jos arkistoilla on todistusvoiman ja tiedonantamisen lisäksi kyky liikuttaa ihmisiä, arkistojen tulee korostaa sitä toiminnassaan rikastuttaakseen käyttäjien kokemuksia.¹⁷¹ Jotta arkistoammattilainen pystyy vastaamaan tähän haasteeseen, tulee hänen pystyä huomioimaan omat tunteensa, koska muuten hän ei löydä oikeita asiakirjoja ja pysty välittämään haluttuja tunteita. Toisaalta vaikka halukkuutta olisikin huomioida omat tunteensa, sille ei välttämättä ole aikaa. Tämä ilmenee esimerkiksi Kansan Arkiston toinen haastateltavan toteamuksensa. Tunteita ehtii hetken aikaa ihmettelemään, ja sitten pitää jo siirtyvä seuraavaan työtehtävään.¹⁷²

Kyselytutkimuksen ”ei”-vastaajien mielestä arkistoammattilaisten työn pitäisi perustua objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen. Koska affektit nousevat henkilökohtaisista ja subjektiivisista kokemuksista, niiden ei pitäisi antaa vaikuttaa arkistoammattilaisen työhön. Vaikka Svenska litteratursällskapetin haastateltava oli sitä mieltä, että affektit ovat tarpeellisia ja hän käyttää niitä työvälineinään, hän toi myös tämän näkökulman esiin. Hän totesi, että arkistoammattilaisen tulisi aina olla puolueeton, mikä aiheuttaa tietynlaista ”tasapainoilua”. Haastateltava käyttää tunteita apuvälineenä, mutta hän ei ole itse henkilönä osallisena siinä prosessissa.¹⁷³

Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava oli samaa mieltä tästä asiasta. Hänen mielestään arkistoammattilaiset ovat puolueettomia ja tekevät ammattitaitoisesti työtehtävänsä, kuten aineistojen järjestämisen ja kuvailun. Töitä tehdessä asioihin suhtaudutaan ammatillisesti ja ”kliinisesti” eikä niitä koeta yksityishenkilöinä. Hän kuvailee arkistoammattilaisia kirurgeiksi, jotka eivät hätkähdä aineistoista esiin nousevista asioista, vaan tekevät työnsä toisin kuin tutkijasalissa istuvat tutkijat, joihin aineisto voi vaikuttaa hyvinkin tunteellisesti. Toisaalta hän toi myös vastakohtaisen näkökulman esiin, ja totesi tunteiden kuohuvan arkistoammattilaisilla, jotka järjestävät aineistoa, koska asiakirjoja pitää lukea, jotta ne saadaan järjestettyä. Haastateltava myös totesi itkun ja naurun kuuluvan osaksi elämään, ja ettei tunteita tarvitse tukahduttaa. Niistä on kuitenkin hyvä puhua kollegojen kanssa, eikä jossain muissa tilanteissa.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Lemay & Klein 2012–2013, 104.

¹⁷² SUHI/A/19/5.

¹⁷³ SUHI/A/19/4; Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 63.

¹⁷⁴ SUHI/A/19/6.

Haastateltavat erottivat ammatti- ja yksityishenkilön, ja niiden perusteella jakoivat, milloin on soveliaista kokea tunteita ja milloin ei. Ammattilaisuuteen tunteiden kokeminen ei oikeastaan kuulu, eikä näitä asioita hoideta yksityishenkilönä. Rajausta on kuitenkin häilyvä, mikä näkyy esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltavan edellisessä toteamuksessa. Varsinaisessa arkistoammattilaisen töitä tehdessä tunteita ei ole sopiva ilmaista, mutta tällaista ihannetta ei välttämättä tavoita, koska tunteiden kokemista ei pysty aina estämään riippuen työtehtävistä. Ylipäätään arkistoympäristössä niitä saa kokea, esimerkiksi puhuttaessa kokemuksista työkavereiden kesken.

Kansan Arkiston toinen haastateltava oli sitä mieltä, että periaatteessa tunteiden ei pitäisi näkyä, ja kaikki tieto pitäisi kaivaa esiin asiakkaalle, tuotti se arkistoammattilaiselle tai asiakkaalle sitten hyvän tai huonon mielen, koska ”työ on tehtävä”. Hän kuitenkin totesi, ettei kukaan pysty olemaan ”semmonen epäempaattinen, etteikö nyt jotenkin reagois siihen toisen oloon”, mikä asiakkaalle on arkistossa syntynyt.¹⁷⁵ Eli tunteiden ei pidä antaa vaikuttaa työn tekemiseen, mutta ne kuitenkin auttavat toimimaan esimerkiksi asiakaspalvelussa asiakkaan hyväksi.

Vaikuttaakin siltä, että kysymykseen arkistoammattilaisten tunteiden huomioimisesta töiden parissa ei voi vastata yksiselitteisesti joko kyllä tai ei. Sallittavuus riippuu pikemminkin tilanteesta ja työtehtävästä.¹⁷⁶ Masin ja Gagnon Arguinin kyselytutkimuksessa selvitetään, mihin arkistoammattilaisen erilaisiin perustehtäviin liittyy affekteja. Aineistoa hankkiessa ja levittäessä affekteja koetaan säännöllisesti (28 % vastanneista). Niitä koetaan silloin tällöin tehdessä aineistolle arvonmäärittäystä (41 % vastanneista) ja metatietoja määrittäessä (35 % vastanneista). Tunteiden kehittyminen ei kuitenkaan koskaan liittynyt aineiston kuvailuun (30 % vastanneista).¹⁷⁷

Kuvailtaessa aineistoa siitä ja sen taustasta kerätään tietoja, jotta aineisto on tunnistettavissa, ymmärrettävissä ja hallittavissa. Kuvailu voidaan jakaa asiakirjojen sisällön ja kontekstin kuvailuun, sekä luettelointiin, jossa kuvaillaan asiakirjojen fyysistä olomuotoa. Kuvailu ja luettelointi linkittyvät monella tapaa järjestämiseen.¹⁷⁸ Lähtökohtaisesti tuntuu mielenkiintoiselta, että siihen ei liittynyt tunteita, koska asiakirjoja tulee lukea aika

---

¹⁷⁵ SUHI/A/19/5.

¹⁷⁶ Haastatteluissa ei kysytty, millainen vaikutus eri työtehtävillä on tunteiden huomioimisen sallimiseen.

¹⁷⁷ Mas & Gagnon-Arguin 2010–2011, 61.

¹⁷⁸ Henttonen 2015, 235–236.

tarkkaankin, jotta pystytään tekemään toimivia kuvailuja. Ja kun aineistoihin paneutuu, niistä pystyy myös paremmin nousemaan tunteita.

Kuvailu tuntuu kuitenkin olevan työtehtävä, joka halutaan pitää puolueettomana, mikä kävi ilmi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltavan aiemmasta kommentista koskien ammattimaisuutta. Pekka Henttonen mukaan modernissa kuvailussa oletuksena onkin, että arkistoammattilaiset suorittavat kuvailun objektiivisesti. Postmodernissa kuvailussa siitä on kuitenkin luovuttu, ja kuvailun kohteita ovat lisäksi niiden laatiminen, käyttö, hallinta sekä säilyttäminen, jolloin kuvailu alkaa jo asiakirjan laatimisen yhteydessä ja jatkuu päätearkistossa.¹⁷⁹ Sisällissodan aineistoon postmoderni kuvailu ei kovin hyvin sovellu, koska asiakirjat on laadittu viimeisen sadan vuoden aikana, joten kuvailutietoja on mahdollista ottaa ylös enää arkistossa.

Henttonen toteaa kuitenkin, että arkistoammattilaisen kuvailu ei ole objektiivista, eikä hän pysty tuomaan kaikkia näkökantoja näkyviin, koska asiakirjojen kontekstit ja niitä koskevat tulkinnat ovat rajattomia.¹⁸⁰ Sisällissodan aineiston kohdalla erilaisia tulkintoja löytyy hakemattakin, ja niitä kaikkia ei ole mahdollista saada kirjattua kuvailutietoihin. Jos arkistoammattilainen pyrkii kuvailemaan asiakirjat mahdollisimman neutraalisti, hän välttämättä rajoittaa kuvauksiin tulevia näkökulmia. Vaikka neutraali kuvailu ei ottaisi kaikkia näkökulmia huomioon, ja olisi sillä tavalla objektiivista, puolueettomuuteen pyrkiminen on ymmärrettävää, koska sillä estetään kannanottojen ilmaiseminen itse soitaan ja laajemmassa mittakaavassa vältetään loukkaamista ketään.

Puolueettomasti toimiminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tunteet tulisi automaattisesti sulkea pois. Tätä voisi pikemminkin lähestyä täysin päinvastaisesta suunnasta. Jari Eilola on pohtinut, minkälaisia asioita historian tutkijoiden tulee ottaa huomioon suhteuttaessaan itseään tutkimiinsa henkilöihin ja aiheisiin. Yhtenä kohtana hän mainitsee tunteiden pohittamisen:

”Tutkijan arvomaailman kanssa jyrkästi ristiriidassa olevat tutkimusaiheet -- synnyttävät vahvoja tunteita. Ne johtavat helposti tekojen kohteisiin samastumiseen ja tekijöiden demonisoimiseen. Tästä syystä tutkijan on tärkeää reflektoida omia tunteitaan. Se ei tarkoita tutkijan oman identiteetin vaan tutkimus- ja kirjoitusprosessin reflektointia.”¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Henttonen 2015, 238.

¹⁸⁰ Henttonen 2015, 238.

¹⁸¹ Eilola 2017, 224.

Myös Mari Hatakka on pohtinut tunteiden vaikutusta arkistoaineiston parissa tutkijan näkökulmasta. Hänen kokemuksensa mukaan tunnereaktioiden ja kokemusten jakaminen on epäsoviva tieteellisissä ympäristöissä, ja niistä on sopiva puhua ainoastaan epävirallisissa yhteyksissä, kun tutkijan rooli on toissijainen. Hän haluaisi kuitenkin tuoda ne näkyviin osana tutkimusprosessia, koska tunteet osallistuvat hänen mukaansa tiedon tuottamiseen ja havaintojen muuttumiseen tulkinnaksi. Myös Mona Rautelin on todennut, että kun tutkitaan vahvoja tunteita herättäviä aiheita, tulkintojen lähtökohtia tulee pohtia tarkemmin. Mitä emotionaalisemmin aiheeseen suhtautuu, sitä huonommin pystyy vastaanottamaan muita tulkintoja.¹⁸²

Vaikka edelliset toteamukset käsittelevätkin tutkijoita, sama pätee myös arkistoammattilaisiin. Heidän työnkuvaansa ei välttämättä kuulu varsinaisesti tutkimus- ja kirjoitusprosessia, mutta ylipäätään omien tunteiden refleктоiminen tällaisen aineiston parissa olisi kannattavaa. Jos omia tunteita ei pohdi, ne saattavat vaikuttaa alitajuisesti käyttäessä aineistoa, tai esimerkiksi aineistoa kuvaillessa, vaikka pyrittäisiin tietoisesti puolueettomiin ratkaisuihin.¹⁸³ Erityisesti sisällissodan aineiston kohdalla Eilolan ohje on tarpeellinen, kun ottaa huomioon hänen mainintansa arvomaailmojen ristiriitaisuudesta. Jonkun toisen aineiston kohdalla omien tunteiden refleктоinti ei välttämättä ole yhtä tarpeellinen, ja arkistoammattilainen pystyy olemaan alitajuisemmin puolueeton.

Konkreettinen esimerkki siitä, että puolueettomuus saattaa vaarantua, ellei omia tunteitaan ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä tunnista, on vahvistusharhan (eng. *confirmation bias*) ilmeneminen. Vahvistusharhalla tarkoitetaan taipumusta keskittyä liikaa aineistoon, joka tukee omaa hypoteesia samalla kun jättää huomioimatta aineiston, joka ei vahvista kyseistä hypoteesia.¹⁸⁴ Sisällissodan aineistoa on vuosien saatossa käsitelty hyvinkin vahvasti vahvistusharhan alaisena, tämä näkyy esimerkiksi, kun on laskettu, kuinka moni venäläissotilas taisteli punaisten puolella. Vapausotatulkintaa kannattaneet ilmaisevat huomattavasti suuremmat luvut kuin tätä tulkintaa vastustavat.¹⁸⁵ Jos arkistoammattilainen ei esimerkiksi tunnusta, että hänen sukulaisensa kokemukset vaikuttavat hänen

---

¹⁸² Hatakka 2004, 176; Rautelin 2017, 175, 179.

¹⁸³ Sisällissodan aineisto on pitkälti jo arkistoituna, eikä sitä tarvitse enää kuvailla, mutta arkistot ovat keränneet esimerkiksi vuoden 2018 aikana lisää aineistoa, joka tulee kuvailla. Eli tätä aineistoa kuvaillaan edelleen.

¹⁸⁴ Eysenck 2012, 328.

¹⁸⁵ Hentilä 2018, 64. Ohto Manninen on todennut venäläissotilaiden osuuden olleen 10 000 luokkaa, kun taas Heikki Ylikankaan mukaan luku on lähemmäs tuhatta.

tunteisiinsa, hän saattaa tehdä työtään vahvistusharhan alaisena, eikä näin ollen ole puolueeton.

Edellä on käsitelty lähinnä arkistoammattilaisen affektien suhdetta aineistojen näkökulmasta. Arkistoammattilaisen työ ei kuitenkaan ole pelkästään arkistojen kätköissä lymyämistä, vaan se on enemmän ja vähemmän myös asiakaspalvelutyötä, ja myös asiakkaiden kohtaaminen vaikuttaa omien tunteiden huomioimiseen. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava ei esimerkiksi pitänyt kovin hyvänä asiana ruumiskuvien latomista asiakkaan eteen täysin tunteettomasti.¹⁸⁶ Seuraavassa alaluvussa käsitelläänkin asiakaspalveluun liittyvää tunnetyötä arkistoissa.

4.2. Asiakaspalvelun tunnetyö

Arkistoammattilaisten työnkuvaan kuuluu aineistojen käsittelemisen lisäksi myös asiakkaiden kohtaaminen joko kasvotusten tai sähköpostitse ja puhelimitse. Toki arkiston koko ja tarkoitus sekä arkistoammattilaisen työtehtävät vaikuttavat siihen, kuinka paljon asiakaspalvelua työhön kuuluu, mutta oletettavasti ainakin suurin osa arkistoammattilaisista tekee myös jotain asiakaspalvelutyötä. Ainakin haastateltavillani oli tästä kokemusta, vaikka eivät tekisikään sitä pääsääntöisesti.¹⁸⁷

Arkistoammattilaiset eivät kohtaa ja käsittele työssään pelkästään omia affektejaan, vaan myös asiakkaiden kokemat tunteet vaikuttavat siihen, millainen tunneilmapiiri arkistoissa on. Vaikka sisällissodan aineistoista nousevat tunteet eivät vaivaisi itse arkistoammattilaisen mieltä, on hyvää asiakaspalvelua pystyä tunnistamaan asiakkaan arkistoissa kokemat tunteet sekä tarpeet ja reagoimaan niihin.¹⁸⁸ Arkistoammattilaisia onkin kuvattu ”tosiasiassa tutkijoiden terapeuteiksi”.¹⁸⁹ Asiakkaiden kokemat tunteet saattavat myös tarttua arkistoammattilaiseen, ja vaikuttaa sillä tavalla hänen toimintaansa.

Asiakaspalvelutyöhön nähdäänkin liittyvän kiinteästi tunnetyö. Tunnetyöllä eli emotionaalaisella työllä (eng. *emotional labor* ja *emotional work*) tarkoitetaan toimintaa, jossa ”työntekijä arvioi, kontrolloi ja käsittelee tunteitaan sekä toisten tunteita työorganisaation

---

¹⁸⁶ SUHI/A/19/2.

¹⁸⁷ SUHI/A/19/1–6.

¹⁸⁸ Tutkimuksessa ei ole haastateltu itse asiakkaita, koska on haluttu nimenomaan tietää, miten arkistoammattilaiset tulkitsevat asiakkaiden affekteja, ja miten nämä tulkinnat vaikuttavat heidän työhönsä.

¹⁸⁹ Winn 2015, sähköinen lähde. Eng. “*de facto counselors for researchers*”.

asettamattomat tavoitteet ja odotukset huomioiden”. Käytännössä emotionaalinen työ on esimerkiksi sitä, että lentoemäntä hymyilee työssään näyttämättä väsymystään, jotta saa asiakkaan nauttimaan lennosta ja käyttämään tulevaisuudessakin kyseistä lentoyhtiötä. Emotionaalista työtä tehdään myös esimerkiksi kaupoissa sekä hoito- ja opetustyössä.¹⁹⁰

Arkistoammattilaisen työssä emotionaalista työtä ei tarvitse harjoittaa aktiivisesti koko ajan. Kun ei olla asiakkaan kanssa tekemisissä, tunnetyön tarpeellisuus vähenee. Arkistotyössä ei myöskään ole yhtä tarkkoja sääntöjä tunnetyöhön kuin esimerkiksi lentoemänillä. Tästä kertoo jo se, ettei arkistoammattilaisia ohjata pohtimaan omia tunteitaan ja niiden vaikutusta työhön. Ohjausta käsitellään tarkemmin luvussa *4.3 Affektien vaikutus ja käsitteleminen*.

Vaikka tarkkoja sääntöjä ei ole annettu, arkistoammattilainen todennäköisesti peilaa omia ja toisten tunteita arkiston tavoitteiden mukaisiksi asiakaspalvelutilanteissa, koska he tietävät edustavansa toiminnallaan arkistoaan. Arkistojen yhtenä tavoitteena voidaan olettaa olevan se, että heillä käy tyytyväisiä asiakkaita. Tyytyväisiä asiakkaita saadaan täyttämällä heidän tarpeensa, kuten auttamalla löytämään etsitty tieto ja jakamaan asiakkaalle siitä heränneet tunteet tämän kanssa.

Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että jos hän lukee asiakkaan kanssa tämän sukulaisen tarinaa, mikä saattaa herättää asiakkaassa voimakkaita tunteita, niin hän ”kuulostelelee et mitä fiiliksiä” asiakkaalla on, ja suhtautuu ”hienotunteisesti” siihen, miten asiakas haluaa tarinaa lukea.¹⁹¹ Riippuen asiakkaan reaktioista, arkistoammattilainen muokkaa omaa suhtautumistaan asiakkaalle sopivaksi, ja tekee tällä tavalla emotionaalista työtä. Jos asiakas kokee, että hänet on kohdattu emotionaalisesti hänen tarvitsemallaan tasolla, hän kokee saaneensa hyvää palvelua ja lähtee arkistosta tyytyväisenä.

Haastattelujen perusteella arkistoammattilaisten tekemä tunnetyö ilmenee parhaiten siinä, kun kuunnellaan asiakkaiden kertomuksia ja kokemuksia sisällissotaan ja sen aineistoon liittyen. Kaikki haastateltavat totesivat, että toisinaan asiakkaat haluavat jakaa omia kokemuksiaan arkistoammattilaiselle, joka useimmiten tarkoittaa tutkijasalin päivystäjää. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että tutkijasalista tullaan kertomaan

---

¹⁹⁰ Antila 2015, 23–25. Antilan määritelmä perustuu Arlie Russell Hochschildin teokseen *The Managed Heart – Commercialization of Human Feeling*, joka on alun perin julkaistu jo vuonna 1983.

¹⁹¹ SUHI/A/19/2.

päivystäjälle löydöistään, jos jokin on aineistossa koskettanut. Esimerkiksi sukututkija saattaa tulla innoissaan kertomaan päivystäjälle, kun on löytänyt asiakirjoista jotain sukulaiseensa liittyvää. Päivystäjälle kerrotaan sekä ”kauheista” että ”hienoista” löydöksistä. Jakamisen tarve näkyy erityisesti asiakkaissa, jotka käyttävät arkistoa ensimmäisiä kertoja. Tällaiset asiakkaat ovat haastateltavan mielestä innokkaampia jakamaan tarinoitaan kuin kokeneemmat tutkijat.¹⁹²

Kansan Arkiston toinen haastateltava totesi, että asiakkaat tulevat tutkijasalista ”niin useasti” kertomaan tutkimuksistaan päivystäjälle kaikenlaisten aineistojen kohdalla. He haluavat jakaa löydöksensä päivystäjän kanssa, ja kertoa esimerkiksi, kuinka ”poikki” he ovat käytyään aineistoa läpi. Toisinaan joku asiakas saattaa valita aineistoa palauttaessaan sellaiset sanat, että päivystäjä todella tajuaa, kuinka tärkeä asia selittävän tiedon löytyminen on ollut asiakkaalle.¹⁹³

Työväen Arkiston haastateltava totesi, että sukututkijoilla on usein puhumisen ja avautumisen tarve, ehkä sen takia, että he ovat tekemässä arkistossa tutkimustaan yksin. Heistä myös huomaa, kuinka koskettavia aineistot ovat olleet. Myös Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että asiakkaat kertovat mielellään omista kokemuksistaan ja sukututkijat sukulaisistaan. Kansallisarkiston haastateltava totesi, että välillä jotkut asiakkaista tulevat innoissaan kertomaan löydöistään, mutta yleisempää on, että he pitävät löydöt omina tietoinaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava muistuttaa kuitenkin, että tutkijasali on hiljainen paikka, joten vaikka asiakas haluaisi tulla kertomaan omista löydöistään, se ei välttämättä onnistu.¹⁹⁴

Kun asiakas kertoo omista kokemuksistaan ja löydöistään arkistoammattilaiselle, jälkimmäinen pysähtyy kuuntelemaan asiakasta. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että asiakkaan tarinoita on kiinnostavaa kuunnella ja niihin on kohteliasta eläytyä, eikä esimerkiksi vitsailu kuulu tällaiseen tilanteeseen. Työväen Arkiston haastateltava kertoo kuunnelleensa usein, millaisia ajatuksia aineisto on herättänyt asiakkaissa. Hän totesi itse, että hänellä on tavallaan ”kuuntelijan rooli”, ja hän antaa ”hiljaista tukea”, empatiaa sekä ”hyväksyntää” asiakkaiden kertoessa kokemuksistaan. Asiakkaita ei *joudu* kuuntelemaan, vaan se on osa työtä, josta haastateltava pitää.¹⁹⁵ Kuunteleminen onkin

---

¹⁹² SUHI/A/19/2.

¹⁹³ SUHI/A/19/5.

¹⁹⁴ SUHI/A/19/1, 3–4, 6.

¹⁹⁵ SUHI/A/19/1–2.

yksi emotionaalisen työn työkalu, koska kuuntelemalla arkistoammattilainen pystyy arvioimaan ja käsittelemään asiakkaan tunteita, ja siten reagoimaan niihin asiakasta tyydyttävällä tavalla.

Kertomukset ovat asiakkaille tärkeitä, ja siksi he haluavat niistä kertoa. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että hänen mielestään on kohteliasta kuunnella asiakkaan kertomuksia, koska ne ovat kuitenkin asiakkaalle erittäin ”tärkeitä asioita”. Myös Kansan Arkiston toinen haastateltava kuvailee kokemusten jakamisen olevan asiakkaalle ”merkityksellinen juttu”. Kun arkistoammattilainen tunnistaa jakamisen tarpeen asiakkaalle arvokkaaksi asiaksi, siihen reagoidaan luonnollisesti kuuntelemalla. Arvokkaan kertomuksista tekee todennäköisesti se, että ne ovat asiakkaalle itselle niin läheisiä. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava toteaa, että kyseessä saattaa olla esimerkiksi sukutarina, joka ei suoranaisesti edes liity arkistoon, mutta jonka asiakas kuitenkin haluaa jakaa arkistoammattilaiselle. Myös Työväen Arkiston haastateltava kertoi, kuinka asiakkaat kertovat omista sekä suvun taustasta ja kokemuksista, jotka ovat usein tunteikkaita.¹⁹⁶

Aina kuuntelemiselle ei ole kuitenkaan aikaa. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, että jos on aikaa kuunnella asiakkaan kertomuksia, niin tietysti niitä kuuntelee, mutta kiiretilanteissa ei välttämättä ehdi kuuntelemaan, mikä ärsyttää häntä. Haastateltava totesi kokevansa jollain tavalla loukkaavansa asiakasta, jos ei ehdi kuuntelemaan hänen tarinoitaan, koska tietää kuinka tärkeästä asiasta kokemusten jakaminen on asiakkaalle.¹⁹⁷

Asiakkaat myös odottavat, että arkistoammattilainen muistaisi heidän kertomuksensa. Kansan Arkiston toinen haastateltava totesikin, että asiakkaat olettavat päivystäjän muistavan hänen aikaisemmin kertomansa tarinat. Esimerkiksi henkilön ottaessa uudelleen yhteyttä, tämä ihmettelee, miksi jo kertaalleen kerrottu tarina täytyy taas kertoa. Kaikkien kertomusten muistaminen ei tietenkään ole mahdollista, koska erilaisia tarinoita tulee töiden ohessa paljon vastaan. Arkistoammattilaisen tulee tällaisissa tilanteissa osata lähestyä asiakasta niin, ettei loukkaa tätä, koska ei muista kyseistä tarinaa, vaikka sitä ei tietenkään voi edes vaatia. Haastateltava totesikin, että on oppinut ”reilusti sanoo et nyt en muista”,

---

¹⁹⁶ SUHI/A/19/1–2, 5.

¹⁹⁷ SUHI/A/19/5.

tai sitten hän vastaa ympäröivästä niin, ettei vastauksesta ilmene, ettei hän muista juuri kyseisen asiakkaan tarinaa, ja palauttaa sitä sitten mieleen pikkuhiljaa.¹⁹⁸

Asiakaspalveluun liittyy arkistoissa myös arkistoammattilaisten ”tympiintymiset”. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, kuinka asiakkaat saattavat kävellä sisään päivystystiskille ja kysyä, mitä arkistossa on sisällissotaan liittyen ilman, että he ovat perehtyneet asiaan tai tutkimuskirjallisuuteen sen tarkemmin. Vaikka asia on positiivinen, se saattaa silti harmittaa. Myös Kansan Arkiston toinen haastateltava totesi, että on joskus ”tavattoman turhauttavaa”, kun asiakkaan puolesta joutuu tekemään tutkimustyötä ja hakemaan hänen haluamaansa tietoa. Turhautuminen liittyy kuitenkin pikemminkin siihen, että arkistoammattilaisella on tällöin vastuu tiedon löytymisestä ja jokaisen paperin läpikäymisestä. Vastuun kantaminen olisi pikemminkin asiakkaan tehtävä. Tietojen löytymisen joko asiakkaan tai arkistoammattilaisen toimesta on kuitenkin palkitseva hetki, ja siitä syntyy arkistoammattilaisellekin onnistumisen tunne.¹⁹⁹

Myös asiakkaiden pettymykset kuuluvat asiakaspalveluun, kun heidän haluamaansa aineistoa ei arkistosta löydy. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, ettei silloin voi kuin pahoitella ja kertoa, miten arkistokokoelmat ovat muodostuneet. Esimerkiksi kaikkia punakaartissa olleita ei ole kerätty arkistoon, eikä esi-isän puuttuminen tarkoita ”henkilökohtaista loukkausta”. Tällaisissa tapauksissa neuvotaan, mistä muualta tietoa voisi löytyä ja ohjataan asiakkaita eteenpäin tiedon haussa. Myös Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoo, että jos tietoa ei löydy, ja asiakas jää epätietoisuuden valtaan, hän saattaa vielä etsiä, löytyisikö jostain toisesta arkistosta tai kirjallisuudesta jokin vihje, millä asiakas voisi löytää etsimänsä tiedon. Työtä asiakkaan eteen tehdään vielä oman arkiston ulkopuolellakin, koska on ”kauhean turhauttavaa” nähdä asiakkaan epätietoisuus ja se, että löytämättömyys jää vaivaamaan häntä.²⁰⁰

Vaikka tietoa ei omasta arkistosta löytyisikään, arkistoammattilainen pyrkii vielä auttamaan asiakasta eteenpäin, ja saada hänet lähtemään tyytyväisenä arkistosta. Tällöin ei välttämättä kuitenkaan ajatella suoranaisesti sitä, että asiakkaalle jäisi hyvä kuva arkistosta, vaan kuten Kansan Arkiston toinen haastateltava totesi, arkistoammattilaisesta itsestä tuntuu turhautavalta, kun asiakas ei saa tietoa. Arkistoammattilaisen alitajuisena

---

¹⁹⁸ SUHI/A/19/5.

¹⁹⁹ SUHI/A/19/2, 5.

²⁰⁰ SUHI/A/19/2, 5.

tarkoituksena saattaakin olla omien tunteiden säätely, ja turhautuneisuuden muuttaminen positiivisimmiksi tunteiksi.

Pettymyksen tunteet saattavat eskaloitua vihamielisiin reaktioihin, mutta useimmiten asiakkaat käyttävät aineistoa hyvin neutraalisti ja arkiston asettamien rajojen mukaisesti. Kukaan haastateltavista ei oikeastaan muistanut tilannetta, jossa asiakas olisi esimerkiksi raivostunut luettuaan sisällissodan aineistoa. Kansallisarkiston haastateltava ei ole havainnut sisällissodan aineiston kohdalla minkäänlaista asiakirjojen repimistä. Erään tarinan hän oli kuitenkin kuullut Sota-arkistosta, jossa asiakas oli ottanut asiakirjan ja repinyt sen. Haastateltava pohti, olisikohan se sisältänyt negatiivista tietoa henkilön sukulaisesta.²⁰¹

Kansallisarkiston haastateltavan mukaan tällainen aggressiivinen toiminta on kuitenkin ”kaukaa haettava, hyvin harvinaista”. Jos asiakas kuitenkin reagoi vihamielisesti, haastateltavan mielestä arkistoammattilaisen tulee reagoida itse neutraalisti ja suhtautua rauhallisesti, eikä ”ainakaan lähde mukaan siihen paisuttelemaan sitä asiaa”. Myöskään Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava ei muistanut, että sisällissodan aineistoon olisi liittynyt tällaista sukulaisen suorittamaa sensuuria, jossain uudemman aineiston kohdalla sellaiseen olisi kuitenkin ollut halukkaita. Kansan Arkiston toinen haastateltava taas totesi, etteivät arkistoammattilaiset pysty vahtimaan tällaista aggression muotoa, jossa aineistosta häviää paperi, koska ei ole mahdollisuutta käydä kaikkia asiakkailla olleita koteja läpi. Tämänkaltainen asiakaspalvelu perustuu luottamukseen asiakasta kohtaan.²⁰²

Hyvää asiakaspalvelua myös arvostetaan. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoo, kuinka heidän asiakkaansa on todennut arvostavansa arkistoammattilaisten ammattimaisuutta kaikella saralla, koska he esimerkiksi näkevät, milloin tarvitaan ”nessuja.” Asiakas viittaa siihen, että päivystäjällä on nenäliinat valmiina, kun asiakkaat tulevat ulos ”tutkijalasta punaisin silmin”. Vaikka nenäliinaesimerkki ei viittaisikaan suoraan Kansan Arkiston käytänteisiin, tämä kertoo yleisesti siitä, että arkistoammattilaiset osaavat ottaa asiakkaiden tarpeet huomioon.²⁰³ Tästä he saavat vastineeksi arvostusta, mikä saa aikaan arkistoammattilaisissa hyvänolon tunteen. Hyvänolon tunteiden tavoittelu saattaa myös olla yksi syy siihen, miksi halutaan antaa hyvää asiakaspalvelua.

---

²⁰¹ SUHI/A/19/3.

²⁰² SUHI/A/19/2–3, 5.

²⁰³ SUHI/A/19/5.

Nykymaailmassa asiakaspalvelu on kuitenkin muuttumassa siihen suuntaan, että yhä vähemmän ollaan fyysisesti asiakkaan kanssa tekemisissä. Tämä johtuu siitä, että aineisto on mahdollista saada sähköisesti. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, ettei hän kommunikoi sellaisten asiakkaiden kanssa, jotka tekevät kuvatilauksensa suoraan internetissä olevista tietokannoista, jonka jälkeen kuvat lähetetään esimerkiksi sähköpostitse asiakkaalle.²⁰⁴ Arkistoammattilainen ei ole tämän enempää tekemisissä asiakkaan kanssa, joten emotionaalista työtä asiakkaan suuntaan on vaikea tehdä.

Asiakaspalvelun sähköistyminen tulee todennäköisesti muuttamaan jollain tavalla arkistojen tunneilmapiiriä, kun asiakkaat eivät ole sitä luomassa. Arkistoammattilaisten tunnetyön tarpeellisuus vähenee, koska asiakkaita ei enää kohdata kasvokkain, eikä sähköpostin tai puhelimen välityksellä pystytä samalla tavalla havaitsemaan ja reagoimaan asiakkaan kokemuksiin. Toisaalta vaikka sisällissodan aineistoa onkin osittain digitoitu, tuskin ainakaan lähiaikoina vielä jätetään perinteistä paperiaineistoa kokonaan käyttämättä, vaikka digitaalisten aineistojen käyttäminen olisikin helpompaa. Esimerkiksi paperilla olevia muistelmia lukiessa pääsee jollain tavalla lähemmäs kirjoittajaa, jos pitelee samaa paperia kuin kirjoittaja itse, eikä tuijota digitoitua versiota tietokoneen ruudulta.

Arkistoammattilaisen emotionaalisen työn tekeminen ja asiakkaiden affekteihin reagoiminen vaikuttaa haastattelujen perusteella olevan luonnollista toimintaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava puki tämän sanoiksi siten, että kun asiakas kokee mielenjärkytyksen, ”[n]iin silloinhan siinä ei oo muuta, ihminen ihmiselle”. Tällaisissa tilanteissa ei välttämättä pohdita, mikä on oma rooli, vaan lähestytään tunteiden vallassa olevaa henkilöä kuin ketä tahansa vastaavassa tilanteessa olevaa, vaikka ei oltaisi arkistotiloissa. Haastateltava totesi, että tällöin rauhoitellaan kyseistä henkilöä, tarjotaan lasi vettä ja kysytään, voidaanko auttaa.²⁰⁵ Arkistoammattilaisia on kuitenkin luonteeltaan erilaisia, toisille asiakaspalvelu on helpompaa, ja he reagoivat asiakkaiden tarpeisiin intuitiivisemmin kuin toiset.

---

²⁰⁴ SUHI/A/19/5.

²⁰⁵ SUHI/A/19/6.

Kanadalaisten ja australialaisten arkistoammattilaisten luonteenpiirteitä on tutkittu vuonna 1998, ja Ann Pederson sekä Barbara Craig ovat kirjoittaneet tuloksista artikkeleita.²⁰⁶ Tutkimus perustuu Myers-Briggsin tyyppi-indikaattoriin, joka kuvaa luonteenpiirteitä neljästä näkökulmasta.²⁰⁷ Asiakaspalvelun kohdalla kiinnostaa jako ulospäinsuuntautuneisiin (ekstrovertit) ja sisäänpäinsuuntautuneisiin (introvertit) ihmisiin. Ekstrovertit ovat henkilöitä, jotka nauttivat ihmiskontakteista, palautteesta ja vuorovaikutuksesta kollegoiden kanssa, mutta he eivät juuri tutki asioita syvällisesti. Introvertit vastakohtaisesti pitävät yksityisyydestään ja tarvitsevat omaa aikaa. Heille sopii asioiden selvittäminen syvällisesti, mutta eivät koe oloaan mukavaksi ryhmissä.²⁰⁸

Tämän jaon perusteella voi olettaa, että ekstrovertille arkistoammattilaisille asiakaspalvelutyö käy helpommin. Koska tilanne on heille mukavampi, he todennäköisesti pystyvät ottamaan asiakkaan paremmin huomioon kuin introvertit. Kanadalaisista arkistoammattilaisista 51,6 % oli ekstroverttejä ja 48,4 % introverttejä. Samansuuntaiset tulokset saatiin myös Australiasta, 42,6 % arkistoammattilaisista oli ekstroverttejä ja 45,4 % introverttejä, muilla oli sekoittuneet piirteet.²⁰⁹

Vaikka tutkimus on tehty noin 20 vuotta sitten ja eri mantereilla kuin Suomi, tuloksia voi pitää suuntaa antavina. Jaot eivät myöskään missään tapauksessa ole absoluuttisia totuuksia, niin että kaikille ekstroverteille on helppoa toimia asiakaspalvelussa. Karkeasti voi kuitenkin todeta, että noin puolelle arkistoammattilaisista asiakaskontaktit luontuvat mahdollisesti helpommin ja puolelle ne ovat vaikeampia. Koko maailman väestössä kyseisten piirteiden jakautuminen on samansuuntaisia arkistoammattilaisten kanssa, ekstroverttejä on 52,1 % ja introverttejä 48,9 %.²¹⁰ Arkistoammattilaiset eivät siis näiltä luonteenpiirteiltä eroa erityisesti muusta väestöstä.

Edellä esiteltyjen esimerkkien perusteella voidaan todeta, että haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että arkistoammattilaisen työhön kuuluu ”passiivisen” emotionaalisen työn tekeminen. Tällä tarkoitan sitä, kun arkistoammattilainen reagoi asiakkaan tunteisiin ja

---

²⁰⁶ Craig 2000 käsittelee kanadalaisten arkistoammattilaisten luonteenpiirteitä ja Pederson 2003 australialaisten. Samassa tutkimuksessa oli mukana myös yhdysvaltalaisia arkistoammattilaisia, mutta raporttia tutkimustuloksista ei löytynyt.

²⁰⁷ Ekstroverttien (*extrovert*) ja introverttien (*introvert*) lisäksi muut vastinparit ovat tosiasiallinen (*sensing*) ja intuitiivinen (*intuition*), harkitseva (*judgement*) ja spontaani (*perception*) sekä ajatteleva (*thinking*) ja tunteva (*feeling*). Craig 2000, 81–84. Viimeistä paria käsitellään seuraavassa alaluvussa.

²⁰⁸ Craig 2000, 83.

²⁰⁹ Craig 2000, 86; Pederson 2003, 244.

²¹⁰ Craig 2000, 86.

tarpeisiin, mutta aloite tulee asiakkaalta. Haastateltavat olivat samaa mieltä myös siitä, ettei ”aktiiviselle” emotionaalisen työlle ole tarvetta, eli aloitteen ei pitäisi tulla arkistoammattilaiselta.

Kuten aikaisemmin on todettu, sisällissodan aineisto saattaa olla itsessään hyvin sensitiivistä ja herättää lukijoissaan erilaisia tunteita, joten herää kysymys, kuuluuko arkistoammattilaisen toimia aktiivisesti ja varoittaa asiakasta tästä. Yleinen mielipide haastateltavien kesken oli, ettei tällaiselle varoittelulle ole tarvetta. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että aineistojen tunteellisuus on ”lähtökohta”, ja että ihmiset oikeastaan odottavatkin sitä. He saattavat jopa pettyä, jos asiakirjoissa asioita ei olekaan kerrottu tarpeeksi tarkkaan. Hän oli myös sitä mieltä, että ”ei nää nyt niin raakaa teksti oo, että näihin pitäisi mitään tällaisia *trigger warning*ja laittaa”.²¹¹

Varsinaisesti missään sisällissodan arkistossa tällaista varoittelua ei säännönmukaisesti tehdä. Toki esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että jos hän on itse lukenut aineiston, hän saattaa mainita, että se on koskettava, ja muodostaa sillä tavalla jonkinlaista ”ennakko-oletusta” asiakkaalle. Toisaalta Kansan Arkiston toinen haastateltava totesi, että asiakas saa kuva-aineiston eteensä sen enempää varoittelematta, vaikka kuvat saattavat olla hyvinkin hurjia. Hän myös kertoi, että joskus 1900-luvun loppupuolella heidän arkistossaan on ollut sellainen käytäntö, että ruumiskasoista ei ole näytetty asiakkaalle kuvia, ellei tämä itse ole sitä erikseen osannut pyytää, mikä tuntui haastateltavalta ”oudolta” ja hän pohti, että ”ketä siinä on suojeltu ja miksi”.²¹² Tällainen toiminta vaikuttaakin lähtökohtaisesti pikemminkin hämmentävän nykypäivän arkistoammattilaisia kuin olevan tarpeellinen osa ammattia.

Tällaista varoittelua ei oikeastaan edes nähdä arkiston eikä arkistoammattilaisen tehtäväksi, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava totesi. Myös Työväen Arkiston haastateltava pohti, että kun aineisto on kerran laitettu sellaiseksi, että sitä voi tutkia, arkistoammattilaisten ”tehtävä ei välttämättä oo siinä sitten ennakoida, että saattaa olla liian rankkaa aineistoa”. Arkistolla on jo muutenkin tarpeeksi tehtävää saada aineistot käytettäväksi asti, ja auttaa asiakasta löytämään haluttu aineisto. Haastateltava myös kertoi, että he olivat joutuneet pohtimaan tätä vakavasti julkaistessaan haastatteluanitteita,

---

²¹¹ SUHI/A/19/2.

²¹² SUHI/A/19/2, 5.

joissa kerrottiin tappamisista. He olivat päätyneet siihen, etteivät he tee äänitteille muuta kuin nimien poiston. Muuten kyse olisi ollut sensuroinnista, eikä se ole arkiston tehtävä, vaan se on pikemminkin epäkunnioittavaa kertojia kohtaan.²¹³

Lisäksi arkistoammattilaiset eivät halua vaikuttaa asiakkaan kokemuksiin ja valintoihin. Svenska litteratursällskapetin haastateltava totesi, etteivät he puutu asiakkaan lukukokemukseen oikeastaan ollenkaan. Heillä ei ole minkäänlaisia ohjeita asiakkaille tätä varten, eivätkä he sellaisia pysty antamaan. Myöskään Kansallisarkiston haastateltavan mielestä ”reagoiminen ja valintojen tekeminen [pitäisi jättää] -- asiakkaille itselleen”, eikä hän koe, että heitä pitäisi varoittaa etukäteen.²¹⁴

Myös Lemayn ja Kleinin työpajassa keskusteltiin siitä, pitäisikö affektien näkyä esimerkiksi kuvailutiedoissa, ja tämän suhteen oltiin aika vastahakoisia. Osallistujat pohtivat, että se saattaisi muodostaa asiakkaille tietynlaisen ennakkoasenteen ja mahdollisesti harhaanjohtaa luomalla vääriä odotuksia. Annie Lecompte-Chauvin pohti, että jos arkistoammattilaiset jakaisivat omat affektinsa käyttäjille, silloin saatettaisiin saastuttaa jotain, koska koskaan ei voi tietää, miten arkistoja tullaan tulevaisuudessa käyttämään.²¹⁵

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava kommentoi osuvasti, että ”mistä me voidaan tietää, et millä tavalla kukakin kokee niitä asioita”. Hän totesi, että aineistoja tutkivat aikuiset ihmiset, joilla on keinonsa suojella itseään tilanteilta, jotka ovat liian rankkoja. He saattavat esimerkiksi jättää katsomatta tai lukematta, jos aineisto vaikuttaa siltä, että se ei sovi itselle. Esimerkiksi ruumisröykykuvien kohdalla lukee todennäköisesti ”kuolleita”, joten jos asiakas ei pysty katsomaan kuvia kuolleista, ne voi itse tietoisesti hypätä yli.²¹⁶

Tunteet saatetaan ottaa asiakaspalvelussa kyllä esiin, mutta hieman toisesta näkökulmasta. Työväen Arkiston haastateltava kertoi, että asiakaspalvelutilanteissa aineistosta puhuttaessa tulee mainittua, että ne ovat sensitiivisiä, mutta pikemminkin siltä kannalta, että asiakkaan tulee kunnioittaa kertojia ja kolmansia osapuolia, jotka esiintyvät aineistossa. Asiakkaan tunteiden huomioiminen ei tällaisissa tilanteissa ole se ensisijainen asia.

---

²¹³ SUHI/A/19/1, 6.

²¹⁴ SUHI/A/19/3–4.

²¹⁵ Lemay & Klein 2012–2013, 101–102.

²¹⁶ SUHI/A/19/6.

Hän toi esille myös sen, että joistakin asiakkaista saattaisi tuntua oudolta, jos arkistoammattilaiset kertoisivat heille, että aineisto on tunteita herättävää.²¹⁷

Myös Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava toivoi, että aineistojen käyttäjät muistaisivat niissä olevien ihmisten olleen ”ihan oikeita ihmisiä”.²¹⁸ Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että he olivat joutuneet pohtimaan yhden teloitustapahtumaa kuvaavan valokuvan kohdalla, onko sopivaa julkaista kuvassa olevien henkilöiden nimet eräässä dokumentissa, koska kyseisten henkilöiden sukulaiset saattaisivat ”reagoida negatiivisesti siihen”.²¹⁹ Aineistossa olevien henkilöiden lisäksi arkistoammattilainen joutuu pohtimaan myös heidän jälkeläistensä tunteita työssään.

Vaikuttaakin siltä, että ainakin haastateltavien mielestä arkistoammattilaisten vastuun ulottuvuudet asiakkaiden tunteiden huomioon ottamisessa ovat aika selvät. Heidän tarpeensa tunteiden käsittelyssä pitää huomioida, kun he haluavat purkaa tuntojaan kertomalla kokemuksistaan, ja auttaa käsittelemään pettymyksiä, joita he kohtaavat arkistoissa. Mutta siihen se jää, arkistoammattilainen ei itse aloitteellisesti tarjoa tunneohjausta asiakkaalle. Sen ei yleisesti ottaen nähdä kuuluvan arkistoammattilaisen tehtäviin, mikä on ymmärrettävää, koska se tarkoittaisi muiden kokemiseen puuttumista. Aina aktiivinen toimiminen ei edes olisi mahdollista, vaikka näin haluaisikin tehdä.

Joidenkin arkistojen aineistoa pystyy selaamaan myös kotikoneelta käsin, esimerkiksi Kansan Arkiston valokuvia pääsee tarkastelemaan suoraan internetin kautta. Kansan Arkiston toinen haastateltava pohti, että mahdollisesti jonkinlainen varoituksen sana voisi olla paikallaan, mutta kuvien tulee olla internetissä nähtävillä.²²⁰ Työväen Arkistossa vuoden 1918 kokoelma on kokonaisuudessaan digitoitu ja sen on ollut täysin avoimessa käytössä jo vuosia. Haastateltava kertoi, että he eivät ole laittaneet aineistoa suoraan internettiin, koska se on niin sensitiivistä. He myöntävät kuitenkin käyttäjätunnuksia, joten myös heidän aineistoaan pääsee tarkastelemaan kotikoneelta käsin.²²¹ Kun aineistoa tarkastelee kotoa käsin, kukaan ei ole ainakaan silloin kertomassa, että aineisto saattaa olla tunteita herättävää.

---

²¹⁷ SUHI/A/19/1.

²¹⁸ SUHI/A/19/2.

²¹⁹ SUHI/A/19/4.

²²⁰ SUHI/A/19/5.

²²¹ SUHI/A/19/1.

Jos aineistojen tunneherkkyys haluttaisiin ilmaista, yksi tapa olisi laittaa siitä merkintä arkistoluetteloihin tai tietokantoihin. Tällöin asiasta pystyisi kertomaan myös heille, jotka käyttävät aineistoa kotoa käsin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava kuitenkin totesi, että luetteloidessa kerrotaan vähintään otsikoiden tasolla, mitä aineistossa on, mutta silloinkaan ei puututa sisältöihin.²²² Kansallisarkiston haastateltava pohtii, herättäisikö tietokantaan lisätty tunneherkkyudesta varoittava teksti vääränlaista huomiota aineistolle.²²³

Etenkin sisällissodan aineiston kohdalla voisi käydä niin, että tartuttaisiin herkemmin ”sensaatiomaisempiin” aineistoihin ja niissä olevien ihmisten kohtaloilla reviteltäisiin iltapäivälehtien sivuilla ottamatta huomioon eettistä vastuuta. Herkempiä ihmisiä tietokannoissa ja luetteloissa olevat tiedot saattaisivat auttaa, mutta riittää, kun merkinnät löytäisi yksi ihminen, joka käyttäisi tietoja väärin. Tässäkin päästään samaan ajatukseen kuin mitä edellä todettiin. Arkistoammattilaisen vastuu on ensisijaisesti asiakirjojen ihmisiä kohtaan, ja vasta toissijaisesti asiakkaita kohtaan.

Affektien näkymistä asiakirjojen tiedoissa ei kuitenkaan ole lytätty ihan täysin. Työpaajaan osallistuneet pohtivat, pitäisikö affektien näkyä metatiedoissa. Laure Guitard mainitsi, että affektit voisivat parantaa hakutuloksia. Totuus on kuitenkin se, että muunkinlaisessa metatietojen määrittelyssä, kuten temaattisten tietojen lisäämisessä, on vielä tekemistä ennen kuin emotionaalisia metatietoja voisi lisätä asiakirjoihin. Lemay ja Klein näkevät kuitenkin, että sosiaalisen median kehittyminen ja käyttäjien osallistuttaminen avainsanojen lisäämiseen voisivat olla lupaavia keinoja, joilla näitä tietoja saisi lisättyä asiakirjojen metatietoihin lähitulevaisuudessa.²²⁴

Koska sisällissodan aineistolla on laaja käyttäjäkunta ja siitä ollaan oltu kiinnostuneita viime aikoina, mahdollisesti tällainen käyttäjien osallistaminen olisi mahdollista, kun se teknisen kehityksen ansiostakin onnistuisi. Herää kuitenkin kysymys, kuinka arkistoteoreettisesti oikea ratkaisu on käyttää ei-ammattilaisia tämänkaltaisessa metatietojen määrittelyssä, koska he eivät tunne siihen liittyviä teoreettista perustaa. Henttonen onkin nos-

---

²²² SUHI/A/19/6.

²²³ SUHI/A/19/3.

²²⁴ Lemay & Klein 2012–2013, 102–103.

tanut ilmaan kysymykset siitä, kuinka luotettavaa osallistaminen olisi ja kuka sitä valvoisi. Lisäksi hän miettii, miten nämä kuvailut pystyttäisiin yhdistämään ”virallisiin” kuvailuihin ja kuka omistaisi käyttäjäkuvailut.²²⁵

Toisaalta suurten massojen käyttö on varmasti ainoa keino saada affekteihin liittyviä metatietoja asiakirjoihin, koska resurssipulan vuoksi näiden lisäämiseen tuskin on aikaa, vaikka halukkuutta joskus löytyisikin. Massojen etu on myös se, että jos samaan asiakirjaan lisää affektimetatietoja useampi henkilö, ei oltaisi ainoastaan yhden henkilön subjektiivisten tunnekokemusten varassa, mikä on ongelmana, jos yksittäinen arkistoammatilainen lisää kuvailuihin affektitietoja.

4.3. Affektien vaikutus ja käsitteleminen

Oltiin sitten mitä mieltä tahansa siitä, kuinka näkyvästi affektit saavat arkistoammatilaisen työelämässä näkyä, totuus on se, että he ovat tuntevia ihmisiä. Tätä ei haastatteluisakaan kiistetty, ja esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava totesi, että arkistoammatilaisella on tunteet, vaikka niitä ei huomioida töitä tehdessä.²²⁶ Töihin liittyviä affekteja ei voi kuitenkaan kokonaan säädellä olemattomiin, ja jos niitä ei työtehtäviä suorittaessa koe ja käsittele, affektit saattavat nousta esiin arkistoammatilaisen siirtyessä työntekijän roolista yksityishenkilöksi. Onkin tutkittu, että työpaikalla koetut tunteet peilautuvat myös työpäivän jälkeen koettuihin tunteisiin.²²⁷

Affektit vaikuttavat arkistoammatilaisen toimintaan ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin ne vaikuttavat ajatteluamme. Emotionaalinen tilamme, siis sekä positiiviset että negatiiviset tunteet, vaikuttaa kognitiiviseen toimintaamme, kuten tulkintojen tekemiseen, arviointi- ja päättelykykyyn sekä päätöksentekoon.²²⁸ Nämä kaikki ovat sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten arkistoammatilaiset työssään toimivat. Jos traumaattisista kertomuksista nousseet tunteet jätetään käsittelemättä, niistä saatetaan tehdä erilaisia tulkintoja kuin jos tunteet olisi käsitelty. Tai iloisena aineiston sisältöä saatetaan arvioida eri tavalla kuin surumielisenä. Tästä kertoo myös aiempi pohdinta puolueettomuuteen pyrkimisestä. Jos tunteiden merkitystä osana työprosessia ei huomioida, puolueettomana olominen vaarantuu.

---

²²⁵ Henttonen 2015, 236.

²²⁶ SUHI/A/19/6.

²²⁷ Kokkonen 2010, 113.

²²⁸ Eysenck 2012, 396.

Toiseksi tunteet vaikuttavat hyvinvointiimme. Jos työpäivän aikana koetaan myönteisiä tunteita, voidaan myös kokonaisvaltaisesti paremmin. Tällaiset ihmiset ovat vähemmän masentuneita, ja heillä on stressiin viittaavat kortisolitasot matalampia kuin niillä, jotka ovat työpäivän aikana huonommalla tuulella. Hyvällä tuulella olevat työntekijät ovat myös tuotteliaampia, eivätkä he kärsi yhtä paljon työuupumusoireista.²²⁹ Tosi asiassa aineistoon tai asiakaspalvelutilanteeseen liittyvät tunnekokemukset ovat lyhytaikaisia, eivätkä määrittele koko työpäivän mielialaa. Herää kuitenkin kysymys, onko tunnepitoisten aineistojen käsittely riskitekijä esimerkiksi stressaantumiselle ja tuottamattomammalle toiminnalle, jos ne saavat aikaan negatiivisia tunteita.

Erityisesti sisällissodan aineistoa käyttäessä huomion kiinnittäminen omiin tunteisiin voisi olla tarpeellista, koska aineisto on sisällöltään osin hyvinkin traumaattista. Tällaisen aineiston käyttäminen joko suoraan itse tai epäsuorasti neuvoessa kyseistä aineistoa käyttävää asiakasta, voi äärimmäisessä tapauksessa saada arkistoammattilaisella aikaan toissijaisen trauman.²³⁰ Toissijaisella traumalla tarkoitetaan epäsuoraa altistumista traumalle esimerkiksi traumaattista tapahtumaa käsittelevää kertomusta lukemalla. Tarkka trauma-kuvaus voi saada aikaan toissijaiselle kokijalle samanlaisia oireita ja reaktioita kuin trauman kokijalla itsellään on ollut. Traumaattisen tapahtuman kokeneella ihmisellä saattaa esiintyä traumaperäistä stressihäiriötä (PTSD²³¹), mikä ilmenee esimerkiksi trauman uudelleen kokemisena ja välttelyä.²³²

Vaikka arkistoammattilaisen työ ei lähtökohtaisesti vaikuta olevan sellainen ammatti, jossa toissijainen trauma voisi edes kehittyä, tämän mahdollisuutta on alettu pohtia arkistopiireissä. Wanett Clyde, joka työskentelee WITNESS:in²³³ arkistossa, kertoo kokemuksestaan katseltuaan monta viikkoa väkivaltaisia ihmisoikeuksiin liittyviä videoita. Hän toteaa, ettei ollut valmis kaikkeen siihen tunnemyrskyyn, jonka hän koki katseltuaan vide-

---

²²⁹ Kokkonen 2010, 113–114.

²³⁰ Englanniksi termi on *secondary trauma*, mutta siitä käytetään myös termejä *vicarious traumatization* ja *compassion fatigue*.

²³¹ PTSD = *posttraumatic stress disorder*. PTSD:tä aiheuttavat esimerkiksi tappelutilanteet, seksuaalinen ahdistelu, terrorismi, joukkoväkivalta, luonnonkatastrofit sekä onnettomuudet. Zimberg & Gulliver 2003, sähköinen lähde. Sisällissota sopiikin hyvin tämän listan jatkoksi.

²³² Zimberg & Gulliver 2003, sähköinen lähde.

²³³ WITNESS kerää maailmanlaajuisesti ihmisoikeuksiin liittyviä videoita ja toimii läheisesti paikallisten yhteisöjen kanssa opettaen heitä käyttämään teknologiaa ja videoita pyrkiessään saamaan oikeudenmukaisuutta. WITNESS. Our Story, sähköinen lähde.

oita. Hän kuvailee tunteiden iskeneen kuin ”fyysinen voima”, ja voimakkaat levottomuuden ja surun tunteet viipyivät hänessä. Clyde jäi itse pohtimaan, kokiko hän tosiasiallisesti toissijaista traumaa, ja voiko Brooklynissa istuvan arkistoammattilaisen, joka katsoo menneisyyden tapahtumia Brasiliasta, kokemuksia verrata siihen, mitä traumatyöntekijät kokevat.²³⁴

Haastateltavat eivät tuoneet vastaavanlaisia kokemuksia esiin, eikä työasiat olleet jääneet painamaan heidän mieltään juuri ollenkaan. Työväen Arkiston haastateltava totesi, että hän ainakin pyrkii pitämään työn ja vapaa-ajan erillään, eikä työasiat ole nousseet esimerkiksi uniin. Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, että jotkut asiakkaan sukulaisistaan kertomat tarinat ovat jääneet hetkeksi mietityttämään, mutta ne ovat unohtuneet nopeasti, koska pitää siirtyä jo seuraavaan työtehtävään. Aikaisemmin hän on saattanut ajatella niitä vielä kotimatkalinkin, mutta ei enää niin useasti. Syyksi hän näkee turtumisen aineistolle, tai sen että on oppinut käsittelemään asiaa. Toisaalta koska aineiston pysyminen tilaamaan internetin kautta suoraan, eikä asiakkaan kanssa puhuta, niin silloin myöskään ”jälkivaikutukset eivät tunnu missään”. Asiakkaan tunteilla ja reaktioilla ei ole tällöin häneen vaikutusta.²³⁵

Kuitenkaan se, että haastateltavat eivät olleet huomanneet sisällissodan aineistoon liittyvien asioiden jääneen painamaan, ei tarkoita, etteikö näin voisi tapahtua. He eivät välttämättä itse osaa yhdistää jotain ajattelutapaansa tai kokemuksiaan sellaisiksi, että ne liittyvät sisällissodan aineistosta nouseviin affekteihin. Toki on mahdollista, että ne eivät vaikuta joihinkin arkistoammattilaisiin mitenkään, mikä johtuu esimerkiksi luonneeroista, taustasta ja kokemuksista. Mutta juuri arkistoammattilaisten erilaisuuden takia on tärkeä tuoda myös tällainen näkökulma esiin, koska toisiin arkistoammattilaisiin työasiat saattavat vaikuttaa enemmän kuin toisiin, eikä sitä tämän tutkimuksen perusteella voi kokonaan poissulkeakaan. Kansan Arkiston toinen haastateltava toi esiin turtumisen, ehkä asioiden painamaan jääminen koskee erityisesti arkistoammattilaisia, joilla on vähän kokemusta alasta, ja joille ei ole vielä kehittynyt ammatin tuomaa suojausta.

Toissijaisen trauman kehittyminen, ja erityisesti PTSD:n oireiden ilmeneminen, ei liene kuitenkaan kovin iso riski arkistoammattilaisille. Se ei välttämättä ole edes kovin todellinen, ja jos sitä ilmenisi, niin se liittyisi hyvin pieneen osaan arkistoaineistoista, koska

---

²³⁴ Clyde 2015, sähköinen lähde.

²³⁵ SUHI/A/19/1, 5.

kaikki arkistoaineisto ei ole yhtä traumaattista kuin sisällissodan aineisto. Työväen Arkiston haastateltava totesikin, että kaikissa asiakokonaisuuksissa ei asioita ole ilmaistu yhtä tunnepitoisesti.²³⁶ Trauman käsittely on kuitenkin tärkeää, jotta sen mahdollisuus vaikutusten ääripäänä tulee tiedostetuksi. Aineistoissa olevien traumojen vaikutusta ei tule myöskään vähätellä, koska niillä saattaa olla lievempiä vaikutuksia arkistoammattilaisten elämään.

Sitä, miten trauma tosiasiallisesti vaikuttaa arkistoammattilaisten työhön, ei ole oikeastaan tutkittu. Asiaa sivuttiin MARAC:in vuoden 2015 syyskonferenssin ohessa järjestetyssä arkistoalan asiantuntijoiden ryhmäkeskustelutilaisuudessa, jossa käsiteltiin toissijaista traumaa sekä arkistoammattilaisten hyvinvointia. He nostivat mahdollisina vaikutuksina taipumuksen ylilyönteihin tai minimalisointiin sekä asioiden hätköityyn käsitteilyyn, mutta nämä olivat kuitenkin kaikki kysymysmerkillisiä huomioita.²³⁷

Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava ei kuitenkaan osannut sanoa, vaikuttaako aineistojen kauheudet työskentelyyn ”konkreettisesti mitenkään erityisesti”. Toisaalta hän totesi myös, että jos on ”kauheen herkkä ihminen ja sitten rupee kauheesti -- näitä vatvomaan, niin kyllähän se tietysti haittaa.” Hän myös pohti, että kuinka pitkään tällainen ihminen ylipäättään pysyisi tällaisella alalla.²³⁸ Haastateltavan kommentti osoittaa, ettei asiaa ole tullut juurikaan pohdittua, mikä kertoo siitä, ettei tunteiden vaikutuksen merkitystä osata ottaa huomioon.

Jos tunteilla on vaikutusta ajatteluamme ja hyvinvointiimme, niin millä keinoilla arkistoammattilaiset sitten pystyvät käsittelemään kokemiaan? Hyvä lähtökohta olisi ensinnäkin tiedostaa tunteet, niiden syntymiseen vaikuttavat tekijät sekä niiden vaikutus työhön. Näiden tekijöiden ymmärtämiseen, tai ainakin osoittamaan niiden pohtimisen tärkeyttä, voisi opastaa arkistosta ja työnantajilta tuleva ohjeistus. Sen ei tulisi käsitellä pelkästään traumaan liittyviä tilanteita, vaan auttaa negatiivisten tunteiden lisäksi myös käsittelemään positiivisia tunteita, koska trauman ohella myös muut affektit vaikuttavat arkistoammat-

---

²³⁶ SUHI/A/19/1.

²³⁷ MARAC = Mid-Atlantic Regional Archives Conference. Sam Winn on tehnyt keskustelutilaisuuden perusteella muistiinpanot ranskalaisilla viivoilla ja kommentit on koottu ajatusvirtamaisesti. Koska arkistoissa koetusta toissijaisesta traumasta ei oikeastaan löydy tutkimuskirjallisuutta, tukeudun löyhästi arkistoalan asiantuntijoiden keskusteluun aiheesta. Tästä eteenpäin viittaen tähän tilaisuuteen ryhmäkeskusteluna. Winn 2015, sähköinen lähde.

²³⁸ SUHI/A/19/2.

tilaisen työ- ja yksityiselämään. Positiivisten affektien vaikutuksesta arkistoammattilaisen elämään löytyy vielä vähemmän tutkimusta tai mielipiteitä, todennäköisesti sen takia, koska positiivisilla tunteilla ei ajatella olevan haittavaikutuksia, joten niihin ei kiinnitetä huomiota.

Arkistoammattilaiset eivät myöskään kohtaa työssään pelkästään omia tunteita, vaan myös asiakkaiden tunteita, joten arkistoammattilaisen olisi hyvä saada opastusta, miten kohdata tunteen vallassa oleva asiakas. MARAC:in ryhmäkeskustelussa pohdittiinkin ohjenuorien tarpeellisuutta arkistoammattilaisille, jotka työskentelevät traumatisoituneiden asiakkaiden kanssa, ja onko jotain keinoja, jota he voisivat tällaisissa tilanteissa hyödyntää.²³⁹

Yhtäkään haastateltavaa ei kuitenkaan oltu missään vaiheessa ohjattu työpaikan toimesta mitenkään pohtimaan omia ja/tai muiden tunteita ja niiden vaikutusta työhön. Suurin osa haastateltavista ei myöskään kokenut, että se olisi aiheellista. Esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava ei nähnyt sitä tarpeelliseksi, eikä tunteiden katsottu ”häiritsevän” mitenkään. Toinen Kansan Arkiston haastateltava oli sitä mieltä, että hän on pärjännyt ihan hyvin ilmankin ohjauksesta. Hän myös totesi, että suurin osa asiakkaista on ”rauhallisia ja neutraaleja, et ei siin -- oo mitään sen enempiä -- purettavaa.”²⁴⁰

Kansallisarkiston haastateltava ei keksinyt tarvetta tämänkaltaiselle ohjaukselle ja Työväen Arkiston haastateltava totesi, että tämänkaltaisia tilanteita ei tule jokapäiväisessä työssä vastaan, joten hän ei ollut varma onko tällaiselle tarvetta. Svenska litteratursällskapetin haastateltava pohti, että voiko toiselle ihmiselle edes antaa ohjeita siitä, miten henkilökohtaisiin asioihin tulee suhtautua. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava oli vastakohtaisesti sitä mieltä, että tällaisesta ohjauksesta voisi mahdollisesti olla hyötyä, vaikka ei ollut tullut sitä aiemmin ajatelleeksi. Hänen mielestään samalla voisi painottaa sitä, että tunteet eivät kuulu ammattilaisuuteen ja ne pitää pystyä erottamaan töitä tehdessä.²⁴¹

Onkin mielenkiintoista, että arkiston tasolta tulevalle ohjaukselle ei juurikaan ole kysyntää, vaikka arkistoissa koetuilla affekteilla saattaa olla vaikutusta arkistoammattilaisen

---

²³⁹ Winn 2015, sähköinen lähde.

²⁴⁰ SUHI/A/19/2, 5.

²⁴¹ SUHI/A/19/1, 3–4, 6.

henkiseen kognitiiviseen toimintaan ja hyvinvointiin. Osittain tämä onkin ymmärrettävää, koska ei haluta, että joku toinen ohjailee omaa yksityistä tunnemaailmaa. Esimerkiksi Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava totesi, että tunneasiat ovat niin ”henkilökohtaisia”, että jokainen voi käsitellä itse niitä ”fiiliksiä”.²⁴² Lisäksi saatetaan ajatella, ettei se vaikuta omaan hyvinvointiin. Vaikka henkinen hyvinvointi ei olisi tarpeeksi hyvä motivaattori, tunteiden käsitteleminen ja vaikutus työelämään pitäisi tiedostaa vähintään siitä syystä, että ne vaikuttavat myös työhön, mitä arkistoammattilaiset tekevät. He ovatkin löytäneet muita keinoja, joilla käsitellä affektejaan, joten kokonaan käsittelemättä ne eivät jää.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava totesi, että vaikka ohjausta ei varsinaisesti ole, kokemuksia jaetaan epäsuoremmin työyhteisön kesken. Esimerkiksi arkistoja järjestettäessä puhutaan työkavereiden kanssa ja keskustellaan koskettavista tarinoista. Kansan Arkiston ensimmäinen haastateltava kertoi, että jos asiakas on kokenut tunnekuohun, siitä mainitaan työkaverille. Myös Kansan Arkiston toinen haastateltava kertoi, kuinka heillä on tapana purkaa tapahtumia menemällä puhumaan sekä hyvistä että huonoista tilanteista toisten työntekijöiden huoneisiin. Hän kuvailee sitä ”oven pieleen nojailtavaksi sisäpuhelimeksi”. Vaikuttaakin siltä, että affekteja käsitellään ensisijaisesti keskustelemalla muiden kanssa. Haastateltavien lisäksi myös kansainväliset arkistoammattilaiset ovat nostaneet tämän esiin MARAC:in ryhmäkeskustelutilaisuudessa. Yksi kommentista oli, että omista kokemuksista keskusteleminen on koettu erittäin hyödylliseksi.²⁴³

Ryhmäkeskustelussa todettiin, että keskusteluille olisi hyvä olla turvallinen paikka, ja niitä pitäisi pystyä käymään toisinaan työtovereiden kanssa ja toisinaan muidenkin kuin kollegoiden kanssa. Kansan Arkistossa on joka viikko henkilökunnan palaveri, jossa on mahdollista jakaa kokemuksistaan muille, eli heillä on myös virallisempia tilaisuuksia, joissa näitä voi käsitellä. Haastateltava ei haastatteluhetkellä muistanut, että joku olisi kertonut asiakkaan käynnistä, mutta ei myöskään pitänyt sitä ”vieraana ajatuksena”. Työväen Arkiston haastateltava totesi, että toisinaan asiakkaiden kokemia tunnepurkauksia puretaan kahvipöydässä. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastateltava mainitsi

---

²⁴² SUHI/A/19/2.

²⁴³ SUHI/A/19/2, 5–6; Winn 2015, sähköinen lähde.

kahvihetket.²⁴⁴ Tällaiset palaverit, kahvipöydät ja edellä mainitut oven pielet ovat haluttuja turvallisia paikkoja, joissa jakaa kokemuksia, vaikkakaan ne eivät suoraan ja pelkääntään ole tätä tarkoitusta varten. Mutta ei niiden mielestäni pidäkään olla mitenkään väkisin tehtyjä tilanteita, joissa keskustelu olisi pakonomaista.

Kuten edellä todettiin, kokemuksista on hyvä toisinaan keskustella myös oman työporukan ulkopuolisten ihmisten kanssa. Työväen Arkiston haastateltava nosti esiin mahdollisuuden järjestää esimerkiksi jonkinlainen seminaari, jossa pohdittaisiin affektien vaikutusta arkistojen toimintaan.²⁴⁵ Ryhmäkeskustelussa nostettiin esiin, kuinka iowalaiset arkistoammattilaiset olivat järjestäneet suruun ja menetykseen liittyvää koulutusta arkistotalan asiantuntijoille ja kuinka se voisi toimia mallina, kun halutaan kohentaa arkistoammattilaisten hyvinvointia.²⁴⁶ Myös Isossa-Britanniassa oli järjestetty samanlainen tapahtuma.²⁴⁷ Herää kuitenkin kysymys, osallistuttaisiinko tällaisiin seminaareihin ja koulutuksiin, jos ohjauksen ajatellaan olevan turhaa. Voi olla, että jos tällaisia tapahtumia järjestetään ja aiheesta aletaan puhua enemmän, niihin löytyy myös osallistujia.

Keskustelun lisäksi ryhmäkeskustelussa nousi esiin yhtenä strategiana työtaakan jakaminen, jolloin useampi henkilö jakaa työstä syntyneen affektiivisen taakan. He myös pohtivat vaikuttaako yksinään työtä tekevän kokemus erilainen kuin tiimissä työskentelevän.²⁴⁸ Arkistotyötä tehdään enemmän ja vähemmän yksin, tai muutaman hengen porukalla, jolloin jokainen tekee kuitenkin omia tehtäviään, eikä tällaista työtaakan jakamisstrategiaa pääse hyödyntämään. Se voisi olla kuitenkin toimiva strategia, koska silloin pääsee tunteiden käsittelyyn jo työtä tehdessä. Toki myös työtehtävät vaikuttavat siihen, onko kyseisen strategian käyttö mahdollista, suorassa asiakaspalvelussa työtä on vaikeampi jakaa kuin esimerkiksi järjestäessä.

Toiseksi puolustusmekanismiksi ryhmäkeskustelussa todettiin hirtehhuumori.²⁴⁹ Työväen Arkiston haastateltava totesi, että ”ehkä se on joku sisäinen huumori, joka on jokaisessa työyhteisössä”, millä tunteita käsitellään. Kansan Arkiston haastateltava totesi, että esimerkiksi toimittaja saattaa reagoida ruumiskasakuviin toteamalla, että arkistossa on

---

²⁴⁴ SUHI/A/19/1, 5–6; Winn 2015, sähköinen lähde.

²⁴⁵ SUHI/A/19/1.

²⁴⁶ Winn 2015, sähköinen lähde.

²⁴⁷ Carlsonin tviitti 27.8.2015, sähköinen lähde.

²⁴⁸ Winn 2015, sähköinen lähde.

²⁴⁹ Winn 2015, sähköinen lähde.

hienoja kuvia hirtehuumorin tyyllisesti.²⁵⁰ Huumori vaikuttaakin hyvältä keinolta käsitellä kokemuksia, koska niitä ei ota silloin liian vakavasti. Jokaiseen tilanteeseen huumori ei kuitenkaan sovi. Esimerkiksi asiakkaan edessä sen käyttöä pitää harkita tarkkaan, ettei tule loukanneeksi häntä vahingossa.

Kokonaan toinen lähestymistapa on tunteiden prosessoiminen itsekseen kirjoittamalla. Svenska litteratursällskapetin haastateltava kertoi, että he eivät oikeastaan koskaan keskustele tällaisista asioista talon sisällä. Tunteet ovat pikemminkin ”näkyvätön vaikuttaja”, ja niitä voi tuoda esiin kirjoittamalla esimerkiksi blogitekstiä.²⁵¹

Ihmiset ovat erilaisia, ja toisille affektien käsitteleminen tapahtuu luonnollisemmin kuin toisille. Keskusteleminen tai muut kokemusten purkamisen keinot eivät kaikille sovi ja esimerkiksi tunteellisista kokemuksista keskustelemista ei välttämättä koeta turvalliseksi, tai se menee mukavuusalueen ulkopuolelle.²⁵² Tämä saattaa olla syy siihen, miksei myöskään haluta minkäänlaista ohjausta tunteiden käsittelyyn.

Edellisessä alaluvussa käsiteltiin arkistoammattilaisten luonteenpiirteistä tehtyä tutkimusta ja todettiin, että Myers-Briggsin tyyppi-indikaattori käsittelee luonteenpiirteitä neljän vastinparin avulla. Yksi tällainen vastinpari on ajattelevat (*thinking*) ja tuntevat (*feeling*). Ajattelevat ihmiset ovat objektiivisia, mutta he eivät ole mukavuusalueellaan käsitellessään tunteita, ja he vaikuttavat tällaisissa tilanteissa varautuneilta. Tuntevat ihmiset vastakohtaisesti arvostavat harmoniaa töissä, mutta heidän on vaikea käsitellä konflikteja ja olla objektiivisia.²⁵³

Kanadassa piirteet jakautuivat niin, että 55,6 % kuuluivat ajattelijoihin ja 44,4 % tuntijoihin. Australiassa jako meni toisinpäin, eli ajattelijoina oli 40,4 %, tuntijoina 44,8 % ja piirteiden sekoituksia 13,3 %. Jako on kuitenkin suhteellisen tasainen, mikä kertoo siitä, että noin puolelle arkistoammattilaisista tunteiden käsitteleminen on helpompaa kuin toiselle puoliskolle. On myös mielenkiintoista, että piirteiden esittelyssä nostetaan esiin taipumus objektiivisuuteen. Kenties juuri ne arkistoammattilaiset, jotka korostavat objektiivisuutta.

---

²⁵⁰ SUHI/A/19/1, 5.

²⁵¹ SUHI/A/19/4.

²⁵² Winn 2015, sähköinen lähde.

²⁵³ Craig 2000, 83–84.

visuuden tarvetta ammatissa, ovat vahvimmin sitä mieltä, että he eivät tarvitse minkäänlaista ohjausta tunteiden käsittelemiseen. Koko maailman väestössä kyseiset piirteet jakautuivat niin, että ajattelevia on 40,2 % ja tuntevia 59,8 %.²⁵⁴ Tämän perusteella voi todeta, että tuntevia ihmisiä on vähemmän arkistoammattilaisissa kuin yleisesti väestössä. Myös tuntevien vähäisempi osuus arkistoammattilaisissa selittää sitä, ettei tunteiden ohjaamiselle nähdä tarvetta.

---

²⁵⁴Craig 2000, 87; Pederson 2003, 247.

5. Tunteelliset arkistot

Tämä tutkimus vastaa kysymykseen, miten affektit kytkeytyvät nykypäivänä sisällissodan arkistoihin. Ylipäättään Suomessa ei ole oikeastaan aiemmin tutkittu arkistojen käyttäjien affekteja, saati sitten nimenomaan sisällissodan aineistojen käyttäjiä, joihin laskeaan sekä arkistoammattilaiset että asiakkaat. Tutkimus onkin vastaus tarpeeseen tutkia aineistojen käyttäjien tunteita, eikä pelkästään aineistoissa esiintyvien henkilöiden tunteita.

Tutkimuksessa tarkasteltiin ensin, mitkä tekijät vaikuttavat sisällissodan arkistojen tunneilmapiirin muodostumiseen nykypäivänä, eli tutkittiin affektien kokemisen ”syitä”. Affektit eivät muodostu tyhjästä, vaan ne muodostuvat monien eri tekijöiden tuloksena. Tätä varten esiteltiin erilaisia arkistoihin ja aineistoihin, henkilöihin sekä tilanteisiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat tunteiden kehittymiseen, ja sillä tavoin arkistojen tunneilmapiirin muodostumiseen. Jokainen esitelty tekijä ei kuitenkaan vaikuta jokaiseen arkiston käyttäjään, mutta nämä mahdolliset eri tekijät on hyvä tiedostaa, koska siten ymmärretään, miten arkistojen tunneilmapiiri muodostuu. Lisäksi ymmärtämällä, minkä tekijöiden vaikutuksesta omat tunteet syntyvät arkistoissa, pystytään huomioimaan niiden vaikutus omaan työhön ja toimintaan.

Tekijät ovat eri tasoisia, ja toiset ovat lyhytaikaisempia kuin toiset. Esimerkiksi tiedon löytäminen liittyy lähinnä löytöhetkeen, mutta suvun kokemusten merkityksellä on vastakohtaisesti pidempiaikaisempi ja syvempi vaikutus. Lisäksi tekijät eivät vaikuta kaikkiin käyttäjiin samalla tavoin. Tämä johtuu jo lähtökohtaisesti siitä roolista, minkä alla arkistossa on. Sukututkija liikuttuu enemmän sukulaistansa koskevasta muistelmasta kuin arkistoammattilainen, jolla ei ole kyseiseen henkilöön samanlaista sidettä. Toisaalta samankin roolin alla on henkilöitä, joiden mielestä punaisten ja valkoisten sukulaisuudella on vielä merkitystä ja niitä, joiden mielestä sillä ei ole enää merkitystä.

Vastoin ennakko-oletuksia, joillain tekijöillä ei ole vaikutusta arkistojen affektien kehittymiseen. Tällainen näkemys koskee esimerkiksi sisällissotaan liittyviä termejä. Vaikka historian tutkimuksessa ja mediassa termeistä on käyty paljonkin keskustelua, se ei näy arkistoissa. Tutkimuksessa selvisi myös, että ajankohdalla on merkitystä affektien ilmenemisessä arkistoissa. Sisällissodan muistovuosi on saanut asiakkaita tulemaan arkistoon

tutkimaan aineistoja ja arkistoammattilaisia auttamaan heitä siinä, mikä on mahdollistanut omalta osaltaan sisällissodan arkistoissa affektien kehittymisen. Ilman aineiston käyttäjiä, ei olisi ketään, jolla affekteja ilmenisi.

Monen tekijän taustalla on ajatus siitä, että aineistoja luetaan tarkemmin kuin pelkästään otsikkotasolla, jotta tunnereaktio voi tapahtua. Esimerkiksi samaistuminen on hankalaa, jos asiakirjaa ainoastaan silmäilee. Niinpä jos arkistoammattilainen ei itse lue aineistoja, ne eivät herätä hänessä erityisemmin tunnereaktioita. Aineistoissa nousevat tunteet saattavat kuitenkin tarttua heihin epäsuoremmin asiakkaiden välityksellä.

Kolmannessa luvussa esitelty luettelo tunneilmapiiriä nykypäivänä muodostavista tekijöistä ei ole mikään täydellinen lista, eikä sellaista voikaan antaa. Nämä tekijät ovat tutkimuksen aikana esille tulleita seikkoja, ja toisilla haastateltavilla ja aihenäkökulmalla tulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia. Nämä tekijät kuitenkin antavat kuvan siitä, mitkä kaikenlaiset tekijät voivat olla affektien kehittymisen taustalla, ja sillä tavalla vaikuttaa siihen, minkälaisia kokemuksia arkistoissa syntyy.

Seuraavaksi tutkimuksessa tarkasteltiin affektien ”ilmenemistä”, eli miten affektit liittyvät arkistoammattilaisen työelämään. Kysymyksessä ovat nimenomaan arkistoon ja sisällissodan aineiston käyttöön jollain tavalla liittyvät tunteet, eli jokaiseen työpaikkaan kuuluvat normaalin työarkeen liittyvät kokemukset rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle. Arkistoihin liittyikin monia erilaisia affekteja ja tunnereaktioita, jotka syntyvät joko suoraan arkistoammattilaisen toiminnan tuloksena tai asiakaspalveluun liittyen.

Siitä ei olla kuitenkaan yksimielisiä, tulisiko arkistoammattilaisten ottaa affektit huomioon työssään. Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että toisissa työtehtävissä tunteet ovat enemmän tiellä, esimerkiksi silloin kun pitäisi pystyä puolueettomasti kuvailemaan tai luetteloimaan asiakirjoja. Toisiin työtehtäviin tunteiden mukana oleminen on sallittua, jotta työtehtävät saa tehtyä halutulla tavalla, esimerkiksi kun luetaan tunnepitoisia aineistoja. Tunteiden näkyminen työelämässä onkin oikeastaan tasapainoilua sen kanssa, kuinka ison roolin niille voi antaa. Mutta vaikka ne olisivatkin tiellä, niitä ei voi jättää kokonaan huomioimatta vetoamalla objektiivisuuteen, koska puolueettomuus oikeastaan vaatii niiden huomioimista.

Tunteet näkyvät arkistoammattilaisen työssä myös asiakaspalveluun liittyvän tunnetyön muodossa. Jotta asiakkaat saadaan lähtemään arkistoista tyytyväisinä, heidän tunteensa tulee ottaa huomioon. Arkistoammattilaisen puolelta passiivisemmän tunnetyön tärkeys tunnustettiin arkistotyössä. Jos asiakkaan huomataan tarvitsevan henkilöä, jolle kertoa löydöistään ja ajatuksistaan, arkistoammattilaisen tehtäviin kuuluu kuunnella häntä. Sen sijaan aktiivisemmän affekteista varoittelun ei nähdä kuuluvan osaksi arkistoammattilaisten tehtäviä. Tunnetyön avulla arkistoammattilainen pystyy myös vaikuttamaan omaan tunnetilaansa. Jos arkistoammattilainen tekee kaikkensa, jotta asiakas lähtee tyytyväisenä arkistosta, ja auttaa asiakasta parhaansa mukaan löytämään hänen etsimänsä tiedot, arkistoammattilainen palkitaan onnistumisen tunteella.

Neljännessä luvussa käsiteltiin myös sitä, miten arkistoammattilainen käsittelee työhönsä liittyviä affekteja. Tunteita on tärkeä käsitellä, koska ne vaikuttavat sekä arkistoammattilaisen kognitiiviseen ajatteluun että hyvinvointiin. Vaikka arkistoammattilaiset eivät tunnista sikaan, että affekteilla on kauaskantoisempia seurauksia, kuten että aineisto ja sen herättämät tunteet jäisivät kummittelemaan uniin, ei se tarkoita, etteikö niillä olisi vaikutusta arkistoammattilaisen elämään. Kaikki affektien vaikutukset eivät ilmene minään selkeänä konkreettisenä tapahtumana, joka olisi helppo liittää koettuun tunteeseen.

Jotta arkistoammattilainen pystyisi toimimaan työssään mahdollisimman tehokkaasti ja voisi hyvin, tunteita ei pitäisi jättää käsittelemättä. Eikä niitä oikeastaan jätetäkään käsittelemättä. Arkistoammattilaiset itse eivät kuitenkaan olleet sitä mieltä, että sitä pitäisi mitenkään korostetusti harjoittaa. Esimerkiksi minkäänlaiselle ohjaukselle ei nähty olevan tarvetta. Paremmaksi lähestymistavaksi nähtiin huomaamattomampi toiminta, kuten esimerkiksi työn ohessa tapahtuva keskustelu kollegoiden kesken.

Kokonaisuudessaan affektit kytkeytyvätkin nykypäivänä sisällissodan arkistoihin monella tapaa. Niiden kehittymiseen vaikuttavat monet eri tekijät, ja vastaavasti ne liittyvät monella tapaa arkistoammattilaisen työhön. Koska emme pysty erottamaan tunteitamme ollessamme arkistoissa ja toimimaan siellä tunteettomasti, niitä ei voi jättää pois pohdittaessa sisällissodan arkistoja kokonaisuutena. Ja niin kuin tämän tutkimuksen nimestäkin ilmenee, arkistossa tiedostetaan tunteiden arvokkuus.

Tässä tutkimuksessa sisällissodan arkistojen tunteellisuutta lähestyttiin haastattelemalla kuutta arkistoammattilaista. Itse tutkimuksen kohteena olevien arkistoammattilaisten

haastattelussa oli tärkeää, jotta saatiin heidän omat ajatuksensa kuuluviin, ja pystyttiin tarkastelemaan ilmiötä heidän näkökulmastaan käsin. Toisaalta se asetti omat haasteensa, koska haastateltavat eivät välttämättä pysty tarkastelemaan itseään tarpeeksi kaukaisesta perspektiivistä. Haastateltava ei välttämättä esimerkiksi huomaa, millaisia vaikutussuhteita arkistoissa koetuilla affekteilla voi olla itseen, jos tarkastelu on konkreettisimmissa ja läheisissä tekijöissä. Tällöin voi jäädä huomaamatta affektien vaikutus joissain oleellisissa asioissa, mistä saattaa tulla mielikuva, etteivät affektit olisi kovin merkityksellisiä arkistotyössä.

Kuusi tunnin mittaista haastattelua on otantana pieni, eikä siten helposti yleistettävissä. Jotta tulokset olisivat yleistettävämpiä, pitäisi haastatella useampia ihmisiä, tai samoja ihmisiä uudelleen muistovuoden päätyttyä. Tutkimuksessa haastateltavien määrä on kuitenkin perusteltu, koska se valaisee valtavaa aihetta yhdestä pienestä kurkistusaukosta käsin. Pro gradu -tutkielma on kovin suppea, joten otannan koko sopi tämän tutkimuksen tarkoituksiin mainiosti. Tulevaisuuden tutkimuksissa haastateltavien määrää voisi kuitenkin lisätä. Tässä tutkimuksessa päästiinkin raapaisemaan pelkästään pintaa nykypäivänä arkistoissa koettujen affektien tutkimuksessa. Miten arkistojen affekteja voisi tutkia tulevaisuudessa lisää?

Ensinnäkin tässä tutkimuksessa käsiteltyjen teemojen syventäminen olisi tarpeen, ja kaikista keskeisin tutkimuksen kohde olisi tarkempi tarkastelu affektien vaikutuksista arkistoammattilaisiin, heidän työtehtäviinsä sekä arkistoihin. Nyt tätä päästiin käsittelemään hyvin pintapuolisesti ja yleisluonteisesti lähinnä toteamalla, että sillä on vaikutuksia sekä kognitiivisiin toimintoihin että hyvinvointiin. Vaikutuksista rajautuivat nimenomaan arkistokontekstiin liittyvät erityistekijät tutkimuksen ulkopuolelle, mutta pitäisi tutkia tarkemmin, minkälaiset konkreettiset vaikutukset näillä on arkistoihin. Jatkossa pitäisikin syventyä affektien ”seurauksiin” enemmän.

Lisätutkimus olisi tarpeen myös trauman suhteen ja pitäisikin tutkia, millaisissa tilanteissa mahdollisesti koetaan toissijaista traumaa arkistoympäristössä. Nyt tulokset perustuvat yksittäisiin mielipiteisiin, eikä varsinaista tutkimusta arkistoammattilaisten toissijaisesta traumasta löytynyt. Olisi myös mielenkiintoista paneutua tarkemmin ammattikokemuksen merkitykseen affektien kehittymisessä. Ovatko untuvikot arkistoammattilaiset herkempiä tunteilemaan kuin konkarit, jotka ovat kehittäneet toimivia puolustusmekanismeja?

Koska Suomessa aihetta ei ole aiemmin tutkittu, tutkimuksen tavoitteena oli avata keskustelua arkistojen affekteista myös Suomessa. Olisi hyvä saada enemmän suomalaista affektitutkimusta arkistoista, koska suomalainen arkistomaailma eroaa joltain osin siitä, mitä maailmalla tehdään, ja kulttuuri vaikuttaa ylipäätään affektien kehittymiseen. Amerikasta saadut tulokset eivät siis välttämättä ole parhaimpia lähteitä suomalaisten arkistoammattilaisten tutkimiseen.

Tutkimusta voisi myös laajentaa sisällissodan ulkopuolelle, ja selvittää yleisesti arkistoammattilaisten affekteja koko arkistokentältä. Tämän voisi suorittaa esimerkiksi vastaavanlaisella kyselylomakkeella, jonka Mas ja Gagnon-Arguin toteutti ranskankielisille arkistoille. Sillä voisi selvittää perustietoja arkistoammattilaisten affekteista työelämässä, esimerkiksi mitkä asiakirjat herättävät tunteita, mitä tunteita koetaan, miten ne ilmenevät ja miksi niitä koetaan. Jos kyselylomakkeen lähettäisi kaikkiin Suomen arkistoihin, olisi mahdollista saada suhteellisen laaja datapaketti, josta pystyisi tehdä myös tilastollista tutkimusta.

Kysymystä voisi myös lähestyä vastaavanlaisella työpajalla, jonka Lemay ja Klein järjesti. Eli pieni joukko arkistoammattilaisia kokoontuisi yhteen tutkimaan muutamia asiakirjoja ja keskustelemaan niistä nousevista tunteista sekä ylipäätään affektien kokemisesta arkistoissa. Mielen vaihto ryhmässä voisi saada aikaan pidemmälle meneviä ajatuksia ja asiaa käsiteltäisiin useammasta näkökulmasta kuin kaksin haastattelussa. Kyselytutkimusten ja työpajojen lisäksi aiheen tutkimiseen voisi valjastaa sosiaalisen median, ja herättää keskustelua esimerkiksi Facebookissa tai Twitterissä.

Edellä mainitut tutkimuskohteet olivat arkistoammattilaisia, ja tutkimus perustui heidän haastatteluunsa, mutta kuten tästäkin tutkimuksesta selvisi, asiakkaiden kokemat tunteet vaikuttavat asiakaspalvelun kautta arkistoammattilaisten tunne-elämään. Itse asiakkaita ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan haastateltu, vaan asiakkaisiin liittyvät näkemykset olivat arkistoammattilaisten mielipiteitä. Tämän takia myös asiakkaiden lähestyminen kyselytutkimuksen tai heidän haastattelemisen voisi olla aiheellista. Eikä pelkästään sen takia, että se vaikuttaa arkistoammattilaisiin, vaan ihan heidän omien kokemustenkin tutkimisen kannalta. Selvittämällä asiakkaiden kokemia tunteita arkistoissa, olisi mahdollista esimerkiksi parantaa asiakaspalvelua arkistoissa ja tehdä arkistokokemuksesta entistä parempia.

6. Lähdeluettelo

Haastattelut

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto, SUHI-kokoelma, Turun yliopisto, tutkimushaastattelut, kerääjä Petra Virta:

SUHI/A/19/1. Työväen Arkiston haastattelu, 21.3.2018.

SUHI/A/19/2. Kansan Arkisto 1. haastattelu, 21.3.2018.

SUHI/A/19/3. Kansallisarkiston haastattelu, 22.3.2018.

SUHI/A/19/4. Svenska litteratursällskapet i Finlandin haastattelu, 22.3.2018.

SUHI/A/19/5. Kansan Arkisto 2. haastattelu, 26.3.2018.

SUHI/A/19/6. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haastattelu, 11.4.2018.

Kirjallisuus

1918. *Minä olin siellä. Elämää sodan aikana. 1918. Jag var där. Livet under kriget.* Toim. Outi Hupaniittu, Katri Kivilaakso, Nelly Laitinen, Juha Nirkko, Johan Pyy, Inari Ranta, Maria Vainio-Kurtakko, Liisa Lehto. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki 2017. Teosta löytyy sähköisenä osoitteessa: <https://www.1918.finlit.fi/> [haettu 3.3.2019].

Ahonen, Sirkka: *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa.* Suomen historiallinen seura, Helsinki 1998.

Antila, Sanna-Mari: *Lastentarhanopettajien käsityksiä emotionaalisesta työstä varhaiskasvatuksen muuttuvissa ympäristöissä.* Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2015.

Cifor, Marika: Affecting relations: introducing affect theory to archival discourse. *Archival Science* March 2016, Volume 16, Issue 1, 7–31.

Craig, Barbara L.: Canadian Archivists: What Types of People Are They? *Archivaria*. 2000, Volume 50, 79–92.

Eilola, Jari: Kohti tulevaisuuden etiikkaa. *Historiantutkimuksen etiikka.* Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta ja Jari Eilola. Gaudeamus, Helsinki 2017, 223–232.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. PS-kustannus, Jyväskylä 2010, 26–44.

Eysenck, Michael: *Fundamentals of Cognition.* Psychology Press, Hove, England ja New York 2012.

Fingerroos, Outi: Sisällissodan arkistoidut muistot ja tulkinnan mahdollisuus. *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat.* Toim. Tuulikki Kurki. Suomalainen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004, 13–39.

Haapala, Pertti: Sota ja sen nimet. *Sisällissodan pikkujättiläinen.* Toim. Pertti Haapala & Tuomas Hoppu. Werner Söderström Oy, Porvoo 2009, 10–17.

Hatakka, Mari: ”Kun on tunteet”. Lukemisen kokemus metodisena mahdollisuutena. *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Toim. Tuulikki Kurki. Suomalainen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004, 171–198.

Hautala, Marko: Valkoisen vallan aaveita. Sisällissodan monta totuutta. *Historian selkösilla. Jouko Vahtolan juhla- ja tulkinnat*. Toim. Matti Enbuske, Matti Mäntylä, Matti Salo ja Reija Satokangas. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi 2012, 99–114.

Heimo, Anne & Lintunen, Tiina: Luotauksia sisällissodan jälkeeseen. *Sisällissodan jäljet*. Toim. Tiina Lintunen ja Anne Heimo. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2018, 7–23.

Hentilä, Seppo: *Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2018.

Henttonen, Pekka: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Avain, Helsinki 2015.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2008.

Kietäväinen-Sirén, Hanna: *Erityinen ystävyys. Miehen ja naisen välinen rakkaus uuden ajan alun Suomessa (n. 1650–1700)*. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2015.

Kinnunen, Tiina: Sisällissodan muistokulttuuri kylmän sodan jälkeen: uusvanhoja ja uusia tulkintoja. *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Toim. Tuomas Tepora ja Aapo Roselius. Gaudeamus Oy, Helsinki 2018, 335–357.

Kirves, Jenni: Punaisen pahan unen ja lahtarien laukausten loppu – Sisällissodan henkiset jäljet Helsingissä. *Helsinki ensimmäisessä maailmansodassa. Sotasurmat 1917–1918*. Toim. Jarmo Nieminen. Gummerus, Helsinki 2015, 366–383.

Kokkonen, Marja: *Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet: opi tunteiden säätelyn taito*. PS-kustannus, Jyväskylä 2010.

Lemay, Yvon & Klein, Anne: Les archives et l’émotion: un atelier d’exploration et d’échanges. *Archives*. 2012–2013, Volume 44, Numéro 2, 91–109.

Lindholm, Anna: *Ines 1918. Viisi naista sisällissodassa*. Kustantamo S&S, Helsinki 2018.

Lindholm, Sture: *Vankileirihelvetti Dragsvik. Tammisaaren joukkokuolema 1918*. Atena, Jyväskylä 2017.

Manninen, Pauli: Kansalliset kriisit historian tutkimuksessa ja kirjallisuudessa – sekä tuntematon Väinö Linna. *Historia nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historiantutkimuksesta*. Toim. Pekka Ahtiainen. WSOY, Helsinki 1990, 316–335.

Mas, Sabine & Gagnon-Arguin, Louise: Considérations sur la dimension émotive des documents d’archives dans la pratique archivistique: la perception des archivistes. *Archives*. 2010–2011, Volume 42, Numéro 2, 53–64.

McKeough, Andreas: *Kirjoittaen kerrottu sota. Tutkimus vuoden 1918 sodan kerronnallisesta käsittelystä omaelämäkerrallisissa teksteissä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2017.

Ojajärvi, Jussi: Alussa oli ristiriidat. Väinö Linna sisällissodan käsittelijänä. *Historiallinen Aikakauskirja*. 2018, Numero 116 (2), 197–204.

Pederson, Ann E.: Understanding Ourselves and Others: Australian Archivists and Temperament. *Archival Science*. 2003, Volume 3, Issue 3, 223–274.

Rautelin, Mona: Piiloraskauksien ja lapsenmurhien eettinen tutkimus. *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta ja Jari Eilola. Gaudeamus, Helsinki 2017, 162–180.

Russell, Lynette: Affect in the archive: trauma, grief, delight and texts. Some personal reflections. *Archives and Manuscripts*. June 2018, Volume 46, Issue 2, 200–207.

Siekinen, Kirsi: Syvähaastattelu. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. PS-kustannus, Jyväskylä 2010, 45–60.

Spears, Russell: Ingroup-Outgroup Bias. *Encyclopedia of Social Psychology*. Ed. Roy F. Baumeister & Kathleen D. Vohs. SAGE Publications, Inc, Los Angeles 2007.

Tepora, Tuomas & Roselius, Aapo: Sisällissota ja historiantutkimus. *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Toim. Tuomas Tepora ja Aapo Roselius. Gaudeamus Oy, Helsinki 2018, 27–51.

Vainio-Korhonen, Kirsi: Vastuullinen historia. *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta ja Jari Eilola. Gaudeamus, Helsinki 2017, 29–47.

Ylikangas, Heikki: *Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa 1918*. WSOY, Helsinki 1993.

Internet-lähteet

Carlson, Jessamy: Tviitti 27.8.2015. *Twitter*-sivusto <https://mobile.twitter.com/ArchivistKim/status/636644138209816576> [haettu 6.1.2019].

Clyde, Wanett: The (Unexpected) Emotional Impact of Archiving. WITNESS, Archiving Human Rights 2015. *WITNESS*-sivusto. <https://archiving.witness.org/2015/08/the-unexpected-emotional-impact-of-archiving/> [haettu 2.12.2018].

Muistovuosi 1918 -projekti. <https://www.muistovuosi1918.fi/> [haettu 13.4.2018].

Pye, Minna: Punaisten ja valkoisten perintöä vaalitaan yhä – Suomalaiset lähettivät yli 400 muistoa vuoden 1918 sisällissodasta, 15.5.2016. *Yle.fi* -sivusto <https://yle.fi/uutiset/3-8831374> [haettu 23.10.2017].

Rinta-Tassi, Minna: Historiantutkija on kiertänyt puhumassa kuin matkasaarnaaja – Kuu-lijointa oli niin paljon, että tutkija yllättyi itsekin, 29.12.2018. *Yle.fi* -sivusto <https://yle.fi/uutiset/3-10575247> [haettu 20.1.2019].

Tieteen termipankki: Affekti. *Tieteen termipankki* -wikisivusto <http://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:affekti> [haettu 24.3.2017].

Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosoikeudet. *Arkistojen portti* -sivusto. [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Valtiorikosoikeudet_ja_valtiorikosylioikeus) [haettu 12.4.2018].

Winn, Sam: Secondary Trauma & Self-Care for Archivists. *MARAC Roanoke 2015 "un-conference"*-keskustelumuistiinpanot. https://docs.google.com/document/d/12ulhGy-UwuLiVORTjemlxbxkk259LgFCttl7-YrvNEQ_M/edit. Asiakirjassa ei tekijän nimeä, tekijätiedot ja linkki asiakirjaan löytyy kirjoittajan kotisivuilta <https://samantharwinn.com/research/professional/> [haettu 20.11.2018].

WITNESS. Our Story. *WITNESS*-sivusto <https://witness.org/about/our-story/> [haettu 5.1.2019].

Zimberg, Rose & Bird Gulliver, Suzy: Secondary Traumatization in Mental Health Care Providers. *Psychiatric Times*, April 2003, Volume 20, Issue 4. <http://www.georgiadisaster.info/MentalHealth/MH16%20SecondaryStress/Secondary%20Traumatization.pdf> [haettu 20.3.2019].

Yle.fi. Hakusana sisällissota 1918. *Yle.fi* -sivusto <https://haku.yle.fi/?q=sis%C3%A4llissota%201918&channel=&mediaLanguage=&mediaSubtitleLanguage=&mediaDownloadable=&mediaAvailableAbroad=> [haettu 20.1.2019].

7. Liitteet

Liite 1: Haastattelujen teemat

- Sisällissodan aineistojen ja arkistojen käyttö
  - arkiston suhde sisällissotaan
  - arkiston poliittisuus
  - sisällissodan aineiston käyttö verrattuna muuhun aineistoon
  - aineistojen puuttuminen
  - arkistojen valta aineistoihin
- Aineiston käsittely
  - tunteita sisältävän aineiston käsittely verrattuna muuhun aineistoon
  - valinnat säilyttämisen suhteen
  - vaikutus arkistojen toimintaan
- Affektien ilmeneminen arkistoissa
  - arkistoammattilainen
  - ohjaus arkiston taholta
  - tunteiden tarttuminen
  - asiakkaat
- Affekteihin reagoiminen
  - affektien esittäminen asiakkaille
  - asiakkaiden tunteiden huomioon ottaminen
- Punaisten ja valkoisten sukulaisuus
- Termit
- Ajankohtaisuus ja media
  - muistovuosi
  - median vaikutus
- Eettiset kysymykset